

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ČESKÉ LITERATURY A LITERÁRNÍ VĚDY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

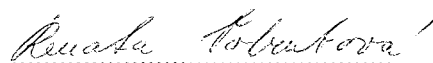
Ještědské romány Karoliny Světlé ve světle romantických konceptů žen

Renata Votrubová
2006

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně na základě použité literatury, kterou uvádím.

V Praze dne 1. 9. 2006

Handwritten signature of Renata Votrubová in cursive script, underlined with a dotted line.

Renata Votrubová

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní dr. Heczkové za cenné konzultace, které vedly k napsání a úspěšnému dokončení diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat panu Mgr. Wimmerovi a svým kolegyním Heleně Petákové a Iloně Anně Fuchsové za společnou práci při přípravě vydání Korespondence Karoliny Světlé, jež byla prvotním impulsem k zájmu o tuto literární problematiku.

Obsah

Úvod.....	8	
Teoretická část		
I. Několik předběžných poznámek		
k využití pojmu romantismus	10	
II. Filosofické základy německé romantiky		13
2.1 Atmosféra nové doby	13	
2.2 Nová mytologie v pojetí Schlegela a Novalise jako inspirační zdroj pro ideovou koncepci Karoliny Světlé.....	16	
III. Typologie žen ve světových romantických dílech (literatura 19. století)		19
3.1 Kult krásné medúzy	20	
3.2 Nešťastná utlačovaná dívka – oběť okolních vlivů.....	21	
3.3 La belle dame sans merci (Fatal woman).....	22	
3.4 Ženský androgyn (osoba nesoucí znaky obou pohlaví)	23	
3.5 Amazonka	24	
IV. Ženy a román 19. století ve světě, inspirace pro Karolinu Světlou .	26	
V. Představa hlavní hrdinky – ženy u George Sand	29	
VI. Bernard Bolzano a jeho názor na postavení ženy ve společnosti	34	
VII. Dvojitý probuzení – debut Karoliny Světlé v almanachu Máj.....	41	
VIII. Situace románu v 60. letech 19. století v české literatuře.....	45	
8.1 Jan Neruda.....	46	
8.2 Karel Sabina	50	
8.3 Vítězslav Hálek	53	
Praktická část		
Metoda interpretace.....	56	
I. Matka a její určující vliv na dceru.....	60	
II. Vztah matka – dítě v konfliktu se vztahem manželské lásky.....	64	
III. Vztahy mezi mužem a ženou	67	
IV. Krása hrdinek	71	
V. Aktivní hrdinka – nová žena v literatuře.....	81	

VI. Pokus o syntézu interpretace s teoretickou částí	83
Závěr	86
Seznam použité literatury	88
Seznam konzultované literatury	91
Seznam příloh	93

Úvod

Tématem diplomové práce Ještědské romány Karoliny Světlé ve světle romantických konceptů ženy je snaha postihnout hlavní hrdinky ještědských románů Karoliny Světlé v několika aspektech. Vycházet budeme z teoretické části, která se zabývá inspiračními zdroji, jež Karolinu Světlou ovlivnily.

Nejprve se pokusíme nastínit problematiku rané německé romantické filosofie. V českém prostředí jako první Arne Novák ve svém díle *Podobizny žen* poukázal na propojení díla Karoliny Světlé s německým romantismem. V počátcích se zaměříme na obecné tendence této filosofické koncepce. Následně se budeme zabývat konceptem nové mytologie a fenoménem romantického génia. Schlegel, Fichte a Schelling budou pro nás svými pracemi představovat zdroj nezkreslených úvah o německé romantické filosofii. V rámci romantické koncepce se pokusíme definovat pojem romantismus.

Druhým výchozím inspiračním zdrojem se stane samostatná kapitola ženy-spisovatelky¹. Nejprve si utřídíme dějinná fakta (kdy vstupují ženy-autorky do literatury a jak jsou přijímány nejen čtenáři, ale hlavně svými kolegy muži-spisovateli) a následně se budeme věnovat významné ženské spisovatelce 19. století George Sand. George Sand bude představovat přímý inspirační vzor, na který Karolina Světlá ve své tvorbě navazuje.

Třetí oblastí, kterou budeme sledovat, je učení Bernarda Bolzana. Svou pozornost zaměříme na jeho pojetí etiky. Vyjdeme z jeho ideje vyššího mravního zákona. Z teorie o vyšším mravním zákonu odvodíme myšlenky o rodině a úloze ženy ve společnosti.

Přechodovou část mezi teoretickou a praktickou částí bude tvořit interpretace povídkového debutu Karoliny Světlé *Dvojí probuzení* a analýza situace českého románu v 60. letech 19. století. *Dvojí probuzení* chápeme jako příležitost vyrovnat se s životním postojem autorky, na jehož základě vzniká specifický ženský narativ. Na tyto kapitoly navážeme praktickou částí. Ta se

¹ Žena-autorka chápe sebe sama jako spisovatelku, která v literatuře chce splnit specifický úkol. Využívá své sounáležitosti s konceptuální problematikou ženské otázky. Identifikuje se tak se svými hrdinkami a ženskou problematiku řeší nejen v umělecké rovině, tedy při tvůrčí činnosti, ale stejně tak uplatňuje tyto názory v osobním životě.

svou pozornost zaměříme na různé typy mezilidských vztahů, zejména na vztahy uvnitř rodiny. Budeme je sledovat ze dvou hledisek: explicitní/implicitní svazky a vztahy z pohledu mužů/žen. Následovat bude interpretace krásy ženských hrdinek na základě specificky ženského autorského hlasu.

Dalším hlediskem se stane analýza aktivního jednání hlavních hrdinek. V závěru praktické části se pokusíme shrnout naše pozorování, zobecnit závěry a zdůraznit styčné body mezi praktickým pozorováním a teoretickými východisky.

Cílem diplomové práce by mělo být zhodnocení ještědských románů na základě romantického konceptu a zodpovězení otázky, zda je možné mluvit o specifické ženské literatuře. Zda se ženská literatura něčím odlišuje či do literatury přináší nové možnosti.

K výběru tohoto tématu mě vedl zájem o literaturu 19. století, stejně tak i spolupráce na vydání Korespondence Karoliny Světlé v 60. letech. Na základě prostudování korespondence, se mi autorka jevila mnohem složitěji, než jak uvádí dostupná sekundární literatura. A proto jsem se rozhodla pokusit se o nový pohled, který by akcentoval zejména Světlu jako ženskou autorku, žijící svůj romantický sen o ideální společnosti, přičemž tento sen je stále korigován konceptem řádu a neustále je do něj vnášen racionální prvek uvažování. Na základě těchto skutečností pokládám Karolinu Světlu za výraznou autorku, jejíž dílo, kterému je věnováno mnoho literárních studií, stále ještě nabízí možnosti nové interpretace.

Teoretická část

I. Několik předběžných poznámek k využití pojmu romantismus

Na začátku naší práce cítíme potřebu vyrovnat se s pojmem romantismus. Uvědomujeme si, že k tomuto pojmu lze přistupovat různě. Nejprve si vymežíme tři základní možné přístupy, přičemž v další kapitole rozebereme koncept německé rané romantiky, neboť právě z původních článků Schlegela, Novalise a Fichta budeme vycházet.

K pojmu romantismu lze přistoupit z následujících hledisek:

1. Romantismus jako obecný pojem, který používáme různě v běžné řeči (romantický film, romantické místo apod.). Slovo romantický chápeme jako něco nekonfliktního, příjemného, milého.
2. Romantismus můžeme chápat také jako historický pojem. Romantismus, který má specifickou platnost tak, jak jej používají němečtí teoretikové romantismu Schlegel a Novalis. Ti definovali romantismus jako umění nekonečna a odvozovali je z křesťanského náboženství.² Např. E. T. A. Hoffmann nazývá hudbu nejromantičtějším ze všech umění, ba dokonce je pro něj jediným opravdu romantickým, protože má jako předlohu právě ono nekonečno. Z jejich učení jsou pro nás relevantní i další oblasti jejich zájmu – koncepce génia, individuality a dosažení absolutna.^{3, 4}
3. Romantismus jako typologicky vymezený pojem. Tento přístup je blízký především české literární vědě. V typologické rovině pracuje s pojmem Vl. Macura, Zd. Hrbata a M. Procházka.

Vzhledem k tomu, že koncepci německého romantismu věnujeme ucelený výklad v druhé kapitole, zaměříme se nyní na typologické pojetí. Všimněme si, jak romantismus v Čechách charakterizuje Vl. Macura ve Znamení zrodu.⁵

² Spíše než o převzetí křesťanské nauky zde jde o inspiraci některými atributy křesťanství.

³ *Lexikon teorie literatury a kultury*. Ed. Ansgar Nunning. Brno, 2006.

⁴ HORYNA Břetislav. *Dějiny rané romantiky. Fichte – Schlegel – Novalis*. Praha, 2005.

⁵ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu*. Praha, 1995.

VI. Macura uvádí, že běžné slohovětypologické charakteristiky poměrně dobře slouží při periodizaci a popisu kultur velkých národů s plynulým kulturním vývojem, často však selhávají při popisu kultur národů mladých či národů s vývojem brzděným, komplikovaným. Projevuje se to i v českém prostředí znejasněným pojmoslovím, rozkolísané periodizaci atd. Rozkolísání kategorií je nutným důsledkem vnitřní slohové nevyhraněnosti obrozených kultur, je dáno jejich potřebou vyrovnat se dobovým vyspělým kulturám. Macura proto volí pro toto období označení synkretismus.⁶ Synkretismus jako spojení několika zdrojů, oblastí, žánrů atd.

Např. v představě „slovanské poezie“ a „slovanského básníka“ mohly být zahrnuty určité prvky romantické estetiky (tvořivá, bystrá obraznost, subjektivita), ale současně byly striktně vymežovány a omezovány. Obraznost tvořivá a bystrá – ale korigovaná rozumem. Subjektivita, individuálnost ano – ale musí v sobě obsáhnout život národní. Proti rozervanectví, romantickému nepokoji a světobolu je kladena čistá mysl, pokojné svědomí a pokojná poezie. Nebyla to jen záležitost prostého rozhodnutí, znamenalo to současně nutnost racionálního vyrovnání se s dobovým životním pocitem, před kterým nebylo úniku. Přesto v průběhu 40. let však norma slovanské poezie přece jen není přijímána mechanicky, je analyzována a je z ní utvářen systém. Otázky vyvolané romantikou byly však příliš naléhavé, než aby je bylo možné opomenout. Svár tohoto dvojího normativního systému pak poznamenává i další pokusy o moderní dílo v 50. a 60. letech 19. století.

Vidíme tedy, že Macura se snaží nepracovat se striktně vymezeným pojmem romantismus, místo něj chápe 19. století jako prostředí, v němž se uplatňují různé vlivy, jež na sebe navzájem působí a různě se modifikují.

Zdeněk Hrbata ve své knize *Romantismus a Čechy* také uznává problematičnost tohoto pojmu.⁷ Jmenuje jednotlivé přístupy k romantismu. Původní romantismus nazývá pravým (autentickým), který disponuje pevnými axiologickými měřítky. Dále v obecné rovině připomíná nesčetné analýzy

⁶ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu*. Praha, 1995.

⁷ HRBATA, Zdeněk. *Romantismus a Čechy*. Praha, 1999.

romantických škol a proudů, které zdůvodnily existenci různých podob romantismu.

Ani my si tedy neklademe ambice na vytvoření nové definice. Ve svých úvahách budeme vycházet z německé romantické koncepce romantismu a následně ji konfrontovat s českým prostředím. Budeme tedy zohledňovat česká specifika, která by mohla mít vliv na výslednou podobu českého romantismu, resp. typu české romantické hrdinky v díle Karoliny Světlé.

Ve své práci pomineme interpretace literárních historiků, kteří se věnují německé romantické filosofii z následujícího pohledu. Jejich úvahy jsou založeny na kulturně-sociologické metodě zkoumání. Jednotlivé kategorie se tak vztahují na dějinné události. Na základě těchto dějinných souvislostí se pak snaží sledovat následný vývoj společnosti.⁸ Zdůrazňujeme, že se chceme distancovat od těchto hypotéz a myšlenky německého romantismu bereme jako jednu z původních estetických koncepcí, které působí zejména na sobě nejbližší oblast a tou je umění, v našem případě na literaturu. Proto vycházíme jen z děl romantických estetiků a filosofů a pozdější interpretace opomíjíme.

⁸ FISCHER Ernst. *Původ a podstata romantismu*. Praha, 1966.

II. Filosofické základy německé romantiky

V předchozí kapitole jsme si uvedli možné přístupy k pojetí romantismu. Ačkoli se v průběhu naší práce ještě vrátíme k typologickým koncepcím, zvl. k Vl. Macurovi a jeho typologii ženské hrdinky jako amazonky. Podíváme se nyní na původní koncept rané romantiky v Německu, jak jej reprezentují němečtí filosofové a teoretikové umění Schlegel, Fichte a Novalis, z jejichž prací vychází ve své knize Břetislav Horyna.

2.1 Atmosféra nové doby

Ve stručném přehledu, který má vést k přiblížení romantické epochy v Německu, vycházíme z teoretické práce B. Horyny s názvem *Dějiny rané romantiky*.⁹

Jenský romantický kruh je jedním z nejvýznamnějších kulturních center, která měla zásadní vliv na formování rané romantiky. Jeho největší vliv se datuje léty 1797–1801. I v dalších městech ožívá tradice znovusdružení. Dalšími významnými centry této epochy byly např. Heidelberg a Berlín. Společným prvkem, který se objevuje zcela nově, je integrace žen do těchto kroužků. Jmenujme např. R. Levinovou, H. Herzovou, D. Voitovou a S. Mereauovou,¹⁰ které se podílely na formování nové koncepce estetiky. Jenský romantický kruh je spojen s děním na univerzitě v Jeně. Právě v těchto letech zde působí věhlasní filosofové Fichte, Schelling, Reinhold. Řeší se zde zásadní otázky, jakými je vztah k náboženství, spor o ateismus a hlavně se zde provádí recepce Kanta. Fichtovo působení se dosti často označuje jako teoreticko-filosofická revoluce rané romantiky.

Přelom 18. a 19. století je charakteristický svým vztahem ke kategorii času. Čas jako síla, která je schopna dynamizovat samotné dějiny. Tento vliv je označován jako *Zeitgeist*.¹¹ A právě z této premisy vyrůstá zásadní idea

⁹ HORYNA Břetislav. *Dějiny rané romantiky. Fichte – Schlegel – Novalis*. Praha, 2005.

¹⁰ SUSMAN, Margarete. *Frauen der Romantik*. Jena, 1931.

¹¹ Jednotlivá staletí začínají platit jako časové pojmy dějinných zkušeností a jako prostředí, v němž probíhá reflexe času.

jedinečnosti, nezaměnitelnosti a neopakovatelnosti událostí. Na základě této premisy vstupuje do vědomí pojem rozvoje (popř. vývoje), kdy si myslitelé uvědomují, že různé události a příběhy se neodehrávají současně, tzn., že člověk má k dispozici více časových rovin, z nichž každá je naprosto samostatná a jedinečná. Zároveň začíná platit, že každá výpověď o dějinách je kontextově vázaná, tedy je nutné zavést nové interpretace minulosti. Minulosti se dává kvalita obecných dějin a nový věk se umísťuje na jejich vrchol. S touto představou souvisí i pohled na budoucnost. Celá současnost se stává jakousi přechodovou fází k budoucímu štěstí a dokonalosti. Předpokládá se tak radikální změna. Zároveň se toto očekávání stává jedním z nejcitlivějších bodů rané romantiky, protože ihned na základě této nově přichozí změny se vrací zpět do současnosti a uvědomují si, že mohou tuto změnu požadovat ve společnosti již dnes a božské ztrácí svoji nadřazenost. Jenže současně s tímto požadavkem si uvědomují i tíhu zodpovědnosti a dochází k četným obavám o budoucnost. Právě na základě tohoto svobodného jednání se ve společnosti ztrácí základní pevné body a nastupuje neklid. Společnost ztrácí svou vyrovnanost. Tato ambivalentnost romantiků se pak projektuje při zkreslené interpretaci romantismu a mluví se ve vágních pojmech rozervanosti.

S tímto názorem souvisí představa Fichte o kategorii *já*. Fichte vyzdvihuje *já* jako tvůrce světa. Ve své koncepci rozlišuje *já* a *ne-já*, aby toto *ne-já* mohlo být pomocí mravního činu opět přijato nazpět do *já*. Z *já* se tak bude šířit v nekonečno řád a harmonie. Představa o řádu a harmonii je základní myšlenkou subjektivního idealismu, z něhož čerpá nejen Fichte, ale i Schlegel a Novalis. Přesto však společně s pocitem vesmírného rozměru *já* a neohraničenosti osobnosti je také stále více patrný pocit bezmoci a osamění. Právě tyto dva proti sobě stojící pohledy na svět tvoří základní pilíře romantismu.

Z tohoto základu vychází obecně známé termíny, jako jsou rozporuplnost, rozervanost apod. Nemyslíme si, že interpretace je vždy takto přímočará, budeme se snažit ukázat, že do tohoto konceptu romantismu vstupují i jiné filosofické koncepce a zároveň zde působí i řád spojený s lidskou zkušeností.

Aby lidé znovu získali klid, sahají k dědictví celé minulosti Západu a nalézají ji opřenou o náboženství. Janská romantika tak provádí poslední pokus o zasazení náboženství do dějin moderní doby. Stejně tak i rychlost, se kterou přicházejí tyto změny, působí i negativní emoce. Změna orientace je chápána jako dezorientace a nastolení jiného žebříčku hodnot se zpočátku chápe jako rozklad hodnot, vystupuje tak do popředí obava z ohrožení a ztráty identity. Návrat ke kořenům se následně stává kompenzačním aktem, základ této kompenzace raná romantika našla v komplexní představě nové jednoty. Tuto jednotu pojímá romantika jako estetický koncept. Právě estetická suverenita měla vytvořit individuum nové doby. Romantická poezie dostává výhradní postavení a snaží se zaujmout odstup od ostatních společenských systémů.

Schlegel vytvořil nejmarkantnější filosofickou a literární koncepci rané romantiky. Základní postoje jsou následující:

- absolutno je uznáno jako vrcholná představa nekonečné jednoty a celistvosti, nikdy jí nemůžeme dosáhnout, jde o všesjednocující totalitu, která se otvírá básnivému nazření ve fragmentární poetické imaginaci individuí (zde vidíme důraz na pojmu individuum, Schlegel má na mysli svobodné působení všech individuálních lidských sil),
- určující roli v básnictví má reflexe, ta se zmocňuje básníka, tato reflexivita dokazuje, že skutečnosti vtiskuje své zákony lidský duch,
- kritika a kritické pojetí literárního textu, ten se stává otevřeným průzorem, jehož prostřednictvím vzniká v kritikovi jeho vlastní, nezaměnitelná imaginace nekonečné jednoty a celistvosti.

Na základě těchto primárních postojů je důležité vyzvednutí lidského individua, jeho svobodné jednání, kterým pomocí reflexe v básnictví je možné dosáhnout absolutna. Této práci básníka napomáhá i tvůrčí práce kritika.

2.2 Nová mytologie v pojetí Schlegela a Novalise jako inspirační zdroj pro ideovou koncepci Karoliny Světlé

Nová mytologie v německé filosofii romantismu představovala jeden z důležitých aspektů, o něž se mohla celá koncepce opřít. Mytologie spojovala jednotlivé epochy, minulé, současné a budoucí. Základem byl tedy řád, obecný a trvalý. Tedy pevná jistota, odkaz minulosti, na který bylo možné vždy odkázat. Právě myšlenka dědictví minulosti, které se projektuje v současnosti, upoutala Karolinu Světlou. Nadosobní řád, jež nelze porušit, protože jeho přestoupení by bylo spojeno s trestem, stojí v základu celého myšlenkového světa Světlé.

Vzhledem k tomu, že interpretaci mytologie ve spojení s Karolinou Světlou se budeme věnovat v praktické části, rozebereme si nyní základní myšlenky rané romantické mytologie, jak ji chápe Schlegel a Novalis.

Nová mytologie ve své vrcholné fázi je spjata s několika obory najednou, filosofií, poezií a uměleckou kritikou. Uvedme nyní několik základních pilířů, ze kterých nová mytologie vzniká.

Horyna ve studii o nové mytologii uvádí, že raně romantické mytologické myšlení je založeno na inspiraci mýtem.¹²

Důležitý je fakt, že romantiky přitahovala syntetizující schopnost mýtu. Mýtus totiž dokáže člověka vsadit do celkových souvislostí. Člověku je tak poskytnuto vědomí, že je vzájemně propojen s přírodou a také je zasazen do solidarity, tedy do společenství spřízněných. Individuu je tak poskytnuta pevná opora pro vytváření kultury vzájemného dorozumění. Kultury, jež vzniká na jednotné rovině společného cítění, myšlení a z nich plynoucí komunikace.

Se syntetizující podstatou mýtu, o niž se měla opírat romantická společnost, souvisí také třetí z obecných znaků celé koncepce. Jde o politický problém, který se ale vztahuje k individualitě člověka.

Uvedme nyní Schlegelovy základní teze týkající se právě individuality a jejího postavení ve společnosti.

¹² HORYNA Břetislav. *Dějiny rané romantiky. Fichte – Schlegel – Novalis*. Praha, 2005.

„Neexistuje idea státu, protože stát je čímsi mechanickým, stejně jako není idea stroje. Ideou se nazývá pouze, co je předmětem svobody. Musíme tedy rovněž překonat stát!- Každý stát musí totiž nakládat se svobodnými lidmi jako s mechanickým soustrojím, a to nesmí, musí tedy zaniknout... Absolutní svoboda všech duchů, kteří nesou svět rozumu v sobě a kteří nesmí boha ani nesmrtnost hledat mimo sebe... Musíme mít novou mytologii, tato mytologie však musí sloužit idejím, musí být mytologií rozumu. Dokud ideje neučiníme estetickými, tj. mytologickými, nemá o ně lid zájem, a naopak, dokud mytologie nebude rozumová, musí se jí filosof varovat. Tak si musí osvícenci a neosvícenci konečně podat ruku, mytologie se musí stát filosofickou, aby se lidu dostalo rozumu, a filosofie se musí stát mytologickou, aby se filosofové otevřeli smyslům. Pak mezi námi zavládne věčná jednota.“¹³

Navážeme-li na politickou koncepci estetickou hodnotou nové mytologie, pak musíme zdůraznit její schopnost reprezentovat univerzální symbolický řád, v němž se od základů změní celá společnost a člověk. Prolamuje se tak klasicistní pohled na estetiku,¹⁴ který požadoval, aby se antické umění chápalo jako nadčasový vzor. Jako vzor, který je jediný dokonalý. Obecně platí, že pro jenskou romantiku ztrácí starověká antická mytologie svoji neopakovatelnost a výjimečnost a stává se z ní jen příklad, na nějž se promítají obrazy a příběhy současného světa. Romantikové tak podřazují své filosofii dějin pravzor umění, jenž dříve byl nedosažitelný a činí z něj imanentní součást svého znázornění a výkladu idejí. Schlegel tak chápe mytologii jako podstatu, jakýsi obecný základ, na němž stojí všechny zvyky, lidské děje, vlastní podstata bytí. Tudiž v souvislosti s novou mytologií Schlegel tvoří návod, jak změnit dosavadní

¹³ SCHLEGEL, Friedrich. *Fragmenty z Athenaea*. 1798.

¹⁴ Viz výmarská estetika.

životní pořádky (morální i právní povahy) a nabízí tak novou koncepci bytí. Tato koncepce se pak promítá do poetologie a čerpá z ní např. Novalis. Stejně tak i Světlá přebírá idealistickou koncepci a mytologie se u ní transformuje v nadosobní řád (viz praktická část).

Závěrem bychom chtěli zdůraznit výjimečnost nové mytologie v evropských dějinách. Nová mytologie zůstala jediným případem v dějinách evropských osvícenských snah o změnu společnosti a vznik nového člověka, kdy se skupina mladých básníků, filosofů a literátů pokusila o vytvoření umělého, syntetického mýtu v situaci, kdy dochází ke krizi analytického rozumu.

III. Typologie žen ve světových romantických dílech (literatura 19. stol.)

Doposud jsme se věnovali obecným principům romantismu, nastínili jsme si základní ideje německé romantické filosofie a interpretovali pojem romantismu ve třech rovinách. Nyní si uvedeme jednu z typologií ženských hrdinek, abychom následně mohli lépe interpretovat George Sand a její typy ženských hrdinek.

Mario Praz vydal v roce 1933 v Oxfordu knihu studií,¹⁵ které vycházejí z literatury 19. stol. a zvláště zohledňují romantickou literární tvorbu. Středem zájmu je téma, které je velmi charakteristické pro toto období, je jím erotická senzibilita, která má u žen několik podob. Prazovu typologii uvádíme, neboť nám ukazuje určité modely, které nám blíže určí typy hrdinek u George Sand a Karoliny Světlé.

Praz se snaží postihnout ženy-hrdinky a najít obecné typy představující jednotlivé proudy uvnitř literatury. Svou pozornost věnuje pouze románovým postavám, nikoli ženám-autorkám. Ve své koncepci se zaměřuje především na 2. polovinu 19. století. Z tohoto určení je patrné, že musí rezignovat na lišení romantický, dekadentní, realistický aj. směr. Souhrnně všechny spisovatele této doby označuje za romantiky, protože vychází z přesvědčení, že právě romantismus byl silnou inspirací i pro následně vzniklé literární směry. Zdůrazňuje, že vyhrocená témata, která v dílech romantiků nacházíme, nejsou díly psychopatů (dosavadní pohled na toto období z 30. let 20. století), nýbrž jde o soudobý vkus a módní pózu, která se prosadila a která má právě kořeny v romantické filosofii.

Právě zájem spisovatelů o pochopení lidské a zejména ženské senzibility, zkoumání vědomí a nevědomí vedlo k tvorbě takto zaměřených děl. Současně je patrný vliv romanticky pojatého náboženství, neboť nejen postavy, ale i jejich tvůrci ztratili víru v Boha, který dříve pro lidstvo představoval nadlidskou entitu a záruku nekonečna, která byla spojena s věčným životem. Nově se lidstvo identifikuje s konečností, chápe se jako článek v řetězci, který tvoří základ pro budoucnost. A právě toto vědomí konečnosti vede k perzekuci,

¹⁵ PRAZ, Mario. *The romantic agony*. Oxford, 1933.

nevázanosti a převrácení dosud platných hodnot. Přesto v v dílech najdeme snahu dosáhnout nadlidského principu (viz níže). Maximální vychýlení z rovnováhy představuje téma perverze (satanismus, incest, sadismus atd.). Nemyslíme si, že by se tyto vyhocené typy objevovaly v díle K. Světlé, ale jsme přesvědčeni, že nepochybně některá díla znala.¹⁶

Praž ve své typologii ukazuje ženské hrdinky jako syntetizující ideály a snaží se objevit jejich možnosti.

Obecně pro všechny dále zmíněné modely platí následující:

- na základě romantických hrdinek Praz odkrývá vnitřní zákonitost romantiky,
- hrdinky jsou pojímány jako synkretické modely, jsou extrémní a individualizované,
- v interpretovaných dílech nacházíme podvojný svět, kde se zdá, že hrdinky jsou naivními a zároveň pasivními oběťmi,
- u hrdinek najdeme naivitu, tato naivita však neobsahuje rysy pasivnosti, naivita je tady tragická, neboť hrdinky extrémní úlohu přijímají,
- hrdinky jsou projektovány skrze mužský element, nejsou nazírány přímo, ale autor nám je prostředkuje skrze citový život muže, tedy prostředkování hrdinky se tu děje dvakrát (od autora a od mužského hrdiny).

Ukažme si tedy jednotlivé typy romantických žen podle Maria Praze.

3.1 Kult krásné medúzy

Medúza představuje kulturní archetyp fascinující ženy. Medúza se stává symbolem temných sil, který pobouzí v mužích neovladatelnou vášeň. V této estetické koncepci můžeme spatřit jeden ze základních aspektů romantismu. Najdeme zde těsný vztah pojmů, které stojí v kontrastu: krása (beauty) – hrůza (horrid). A vzhledem k tomu, že pro romantismus je typický proces syntézy, i

¹⁶ ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, Anežka. Další dopisy Karoliny Světlé a Sofie Podlipské. *Ženské listy*, 1911.

zde můžeme mluvit o základních elementech krásná hrůza (beautifully horrid) a hrůzná krása (horribly beautiful). Znovu však chceme zdůraznit, že nejde o novou myšlenku, nýbrž že v této době se tato myšlenka stala jedním ze základních témat v literatuře. S tímto symbolem se do literatury dostávají další abstrakta spojená se senzibilitou (např. myšlenka bolesti jako nedílná součást touhy, neodlučitelnost potěšení a bolesti, trvalá jednota krásy a smutku a úzký vztah mezi krásou a smrtí). Téma mravní zkázy, které se objevilo u romantiků, najdeme již v 17. století, nyní však zastává jinou funkci, nejde o pouhou intelektuální pózu, která má odsoudit jedince a vytlačit ho ze společnosti. Romantikové berou toto téma nesmírně vážně a představuje pro ně senzibilitu, která je integrální složkou v psychice jedince. Hloubka citu, smyslová opravdovost kompenzuje pocit konečnosti a nestabilnosti světa. Čím více je člověk vystaven vnějšímu pocitu chaosu, tím více se uzavírá do svého nitra a hledá základní jistoty v sobě samém.

3.2 Nešťastná utlačovaná dívka – oběť okolních vlivů

Tento typ hrdinky zobrazil ve své knize Richardson v postavě Clarissy Harlowe. Clarissa je prototypem utlačované krásné dívky. Clarissa je potrestána za svoji ctnost. Nevinnou dívku svým chováním prostopášný Lovelace a nesmiřitelní rodiče utrápí k smrti. Je to právě ctnost, která není doceněna v žebříčku hodnot a která založila další velké téma nevinné utlačované dívky, pro niž je smrt vykoupením. Díky těmto hrdinkám se mohly naplno demonstrovat nejjemnější stránky sensibility v nejrůznějších mezilidských situacích. V pozdějších dílech najdeme již ctnost, která vede ke štěstí nebo kde je křivda potrestána, avšak nikdy útisk a neštěstí nemohou být plně vykompenzovány následnou odvetou. Tento typ hrdinky Světlou oslovil a ve své tvorbě ji často vykresluje. Dochází však u ní k výraznému posunu v chápání oběti. Zatímco Praz má na mysli hrdinku, která se stává obětí, hlavní hrdinka u Světlé přináší oběti na základě svého vlastního rozhodnutí. A to je jiná záležitost, hrdinka nepřijímá dobrovolně osud, ale sama se aktivně podílí na odevzdání jí blízkých věcí či osob.

Téma dívky-oběti se také objevuje velmi často v novelách George Sand. I jiné spisovatelky převzaly utiskovanou dívku jako hrdinku svých děl. Praz tvrdí, že vzhledem k tomu, že až doposud byla literatura pouze mužským monopolem, přebírají prý ženské autorky jejich koncepci tvůrčího psaní. Uvádí např. Shelleyovou, Wilkinsonovou aj. S tímto tvrzením bychom nesouhlasili.

Domníváme, se, že ženy-autorky ve svých románech pracují s hlavní hrdinkou jiným způsobem. Hrdinky, jak je vidí Praz, jsou nazírány skrze mužský svět, tato projekce u žen-autorek odpadá. Tedy myslíme si, že výchozí představa o hrdince se liší v souvislosti s tím, zda ji tvoří spisovatel či spisovatelka. U ženských hrdinek najdeme společná témata mužských a ženských spisovatelů, uvedme např. jejich genialitu, roli oběti atd., ale zásadně se tyto dva typy liší ve zpracování shodných výchozích látek. Ženy v hrdince projektují samy sebe, muži naopak představují svůj pohled na ženu jako objekt, který pozorují z určité vzdálenosti a s jistým odstupem.

V souvislosti se vstupem žen do literatury, bychom rádi zdůraznili, že pokud mluvíme o pasivitě a aktivitě ženských postav, platí následující. Pasivní hrdinky přežívající z doby sentimentalismu¹⁷ jsou nahrazeny v romantismu novou hrdinkou. Jsou to právě ženy-autorky se svou zkušeností, které začnou razit cestu aktivní hrdince, která bude sama rozhodovat o svém osudu.

3.3 La belle dame sans merci (Fatal woman)

V literatuře i v mytologii odjakživa existovala femme fatale. Šlo o povýšenou, arogantní ženu neznající slitování. První hrdinky bychom objevili už u Homéra v podobě harpyjí, sfing, sirén apod. S vysokou frekvencí užití se postupně z této postavy v literatuře stává klišé. Přesto se tyto hrdinky objevují i v dílech romantiků. Jmenujme např. Salambo, Carmen a další. Často se tato žena stává nástrojem satana. Ztělesňuje zlo. Přesto je stále objektem zájmu, idolem mužů a právě její exotičnost ji činí přitažlivou. Její přitažlivost však přináší mužům, kteří ji milují, zkázu.

¹⁷ KUSÁKOVÁ, Lenka. *Krásná próza raného obrození. Studie*. Praha, 2003.

Někdy se setkáme se spojením femme fatale a vampyrismu. Jde o explicitnější vyjádření zkázy. Podstata však zůstává stejná.

3.4 Ženský androgyn (osoba nesoucí znaky obou pohlaví)

Pro romantismus bylo důležité zdůraznění kultu androgyna. Koncepce androgyna se stala jedním ze základních vyústění teoretické koncepce německé romantické estetiky. V této koncepci je patrné úsilí o dosažení harmonie a dokonalosti. Androgyn v sobě nese mužský i ženský princip. Androgyn tedy představuje ideál syntézy. Androgyn byl především oslavován a zviditelněn díky Péladanovi. Tento kult souvisel s okultismem a s magií a byl uctíván již dříve.¹⁸ Postava androgyna vlastnila tajné znaky, které byly čitelné jen zasvěceným. Přesto Péladan popsal androgyna následovně. Ženský androgyn je zde definován jako Marta a Marie v jednom, je kombinací živého a rozjímajícího jednání, jako symbolu perfektního spojení inteligence a smyslnosti. Péladan si současně uvědomil, že počet žen, které se cítí být muži, roste, a že mužský instinkt uvnitř vede u nich k násilnému chování, stejně tak u mužů, kteří se cítí být ženami, tento instinkt vede k jejich pasivitě a zženštilému chování. Nemyslíme si, že by toto téma bylo módní jen pro svou výstřednost. Jsme přesvědčeni, že obdiv a uctívání androgyna má hlubší základ, a to v romantické filosofii, která vidí absolutno v syntéze. A právě jen procesem syntézy – spojením muže a ženy v jeden element je možné dosáhnout nekonečného univerza. Vzniká tak kompatibilní princip, androgynní princip, který tvoří jednotu a harmonii celku.

Úvahou o ženském androgynu jsme zakončili výčet Prazovy typologie ženských hrdinek. V českém prostředí se ještě tematizuje jeden typ ženské postavy. Vladimír Macura aktivně smýšlející ženě – vlastence věnoval svou pozornost ve studii *Sen o Amazonce*.¹⁹

¹⁸ Srov. Da Vinciho Vitruviovu figuru.

¹⁹ MACURA, Vladimír. *Sen o Amazonce. Český sen*. Praha, 1999.

3.5 Amazonka

Typ amazonky se v české literatuře objevuje v celé její tradici (Šárka, husitská žena, žena bojující na barikádách v roce 1848 atd.). Česká amazonka v 19. století vystupuje jako aktivní žena. Možnost realizovat aktivitu dostává hrdinka kvůli ideálu, za který bojuje. Je jí vlastenectví. Prototyp ženské hrdinky – bojovnice, která neztrácí svou ženskost, ale svým neohroženým chováním se vyrovná mužům, se nachází v povídce Karoliny Světlé. Vlastence Světlá věnovala povídku *Na barikádách*.²⁰

Estella, dcera apelačního rady, přijde na ples v kostýmu Amazonky. Český vlastenec Raul Hron ji tu urazí českým oslovením. V dívce přesto Hron vzbudí zájem, posléze se s ním sbližuje a učí se od něj základy vlasteneckého smýšlení. V roce 1848 se Raul účastní bojů na barikádách, Estella ho jménem českých žen podpoří, zraněného Raula pak zachrání a ukryje před postihem. Stellin otec mu pomůže uprchnout do Hamburku, kam se za ním rozjede i Stella, aby se stala jeho ženou. Po vyhlášení amnestie se oba vracejí do Čech, Hronovi je zakázána politická činnost. Se svou ženou se stěhuje do pohorské vesnice, kde se věnuje sedlačení.

V celkové tvorbě nezaujímá tato novela významné místo, ale můžeme zde identifikovat základní teze, které vedou Světlou ke změně tematiky a zasazení následujících děl z městského do venkovského prostředí a samotné téma poslání ženy, její emancipaci a národní uvědomění. Na obě témata nemůžeme nahlížet izolovaně, ale musíme je vidět v jejich syntéze. Obrat k venkovu je vlastně dovršením hrdinčiny cesty za vlastní identitou a změny v postoji k českým sedlákům (identifikaci s nimi na rozdíl od prvotního opovrhování). Hlavní postava se vymaňuje z dobového životního standardu, mění se v jinou bytost a stává se hrdinkou v pravém slova smyslu. Próza je tak zaměřena na vystoupení ženy z konvencí a apatie, a dokonce bychom našli i téma ženského heroismu.

Hlavní ženská hrdinka na počátku novely je typickou měšťanskou dívkou, která v ničem nevyniká, je prototypem dívky bez vlastního názoru. Kostým

²⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Z ovzduší barikád. Ohlasy z roku 1848*. Praha, 1925.

amazonky, ve kterém přijde na ples, představuje apartní plesovou rekvizitu. Přerod hlavní hrdinky je tu symbolizován proměnou právě vnějšího kostýmu za vnitřní demonstraci heroismu a odhodlání k činu při bojích na barikádách.

Vraťme se však ve svých úvahách zpět a položme si otázku, co všechno představuje postava amazonky a jaké si nese atributy. V postavě amazonky je možné demonstrovat syntézu mužského a ženského principu – tedy hlavního principu romantismu vůbec. Amazonka má totiž nejen ženské atributy (pokoru, něhu, emoce, půvab), ale vykazuje i mužské atributy (vzdor, sílu, odhodlání k činu, moc, touhu po vítězství atd.). Přitom tato syntéza není jen záležitostí individuality ženské postavy, důležitou roli hraje i bezprostřední okolí, ve kterém se ženská hrdinka nachází. Amazonka bojuje po boku mužů, a to i v případě povídky K. Světlé. Estella nebojuje za sebe, nýbrž za svou lásku a za jejich společné přesvědčení. Individualita je tak překonána touhou po identifikaci obou principů, mužského a ženského. Přičemž ženská hrdinka svou morální velikost vkládá na muže a největší odměnou je jí právě jeho záchrana. Její poslání zachránit muže a stát při něm odráží řád, který je pro hrdinku pevným bodem, o který se může opřít. Právě motiv záchrany a řádu bude jedním důležitých momentů, kterých si budeme všimnout při rozboru ještědských románů.

Ačkoli u Světlé se hrdinčina účast na barikádách omezuje na verbální projev a pomoc samaritánskou, ukazuje velmi dobře proces utváření ženské hrdinky a její možnosti, jak se ve světě pohybovat, zachovat nadosobní řád, a přitom realizovat svá přesvědčení. Vraťme se ještě k možnostem, které se ženě otevírají. Celé její jednání je možné vymezit těmito pojmy záchrana – oběť – potvrzení řádu. Žena-spasitelka a žena-oběť představují hrdinku jako jednající bytost, která je vedena svým citem a intuicí. Svým aktivním přístupem k problémům a jejich řešení prokazuje vlastní vůli a své svobodné jednání. Přestože však žena jedná intuitivně na základě citu, nevykračuje z tzv. přirozeného řádu. Má zřetelně vymezenou roli a striktně ji dodržuje, žádné přestoupení řádu není dovoleno.²¹

²¹ Jinak je tomu u K. J. Erbena, hranice přirozeného řádu je zde narušena. Žena překračuje hranice i přes jasné varování a je za to potrestána. Trest, který hrdinku stihá, je krutý až tragický.

IV. Ženy a román 19. století ve světě, inspirace pro Karolinu Světlou

Jestliže jsme si v předchozí kapitole ukázali jednu z možných interpretací ženské hrdinky, vraťme se nyní k postavě autorky. Za jakých okolností spisovatelky vstupují do literatury – zajímá nás nejen, jak jsou přijaty, ale také jak samy sebe prezentují.

Soudobé feministické interpretace někdy předpokládají, že specifická ženská zkušenost na sebe vezme a určí výrazné umělecké formy. V 19. století nebyl náhled na tento příspěvek literatuře jednoznačný. Např. když se v Anglii viktoriánští kritici (R. Simpson, R. Hutton aj.) začali ptát, co znamená ženská literatura a v co se může vyvinout, zaměřili se na vzdělanostní, zkušenostní a biologické handicapy ženy-romanopisky. Stejným způsobem na svou situaci nahlížela i většina žen. Jiní kritici, kteří ženám přiznávali jejich pozorovací schopnosti, soucitnost a citovost, zastávali názor, že román poskytne vhodný, či dokonce nejlepší ventil jejich emocím a fantazii.²² Ženám tak byl umožněn přístup k románu jako k určitému způsobu represivní desublimace, neškodnému kanálu pro odplavení frustrací a nutkání, která by jinak mohla ohrozit rodinu, církev a stát. Psaní mělo sloužit jako terapie, jako uvolnění z dusivého ticha salonu a jako projevu rebelie proti lhostejnosti mužů jim nejbližších.

Velmi výstižně se k otázce tvůrčího psaní žen vyjadřuje americká spisovatelka Sarah Willis píšící pod pseudonymem Fanny Fern.²³ Fern doporučovala, aby se ženy věnovaly psaní jako uvolnění z dusivého ticha salonu a jako projevu rebelie proti lhostejnosti a necitlivosti mužů jim nejbližších:

„Podívejte se kolem sebe a uvidíte nesčetné ženy, pro jejichž pusté životy bez lásky by toto bylo zlepšením situace a útěchou. Takovým říkám, „pište, jenom pište!“ Bude to pro vás bezpečné uvolnění myšlenek a pocitů a možná, že vaše

²² SHOWALTER, Elaine. Pokus o feministickou poetiku. *American Quarterly*, Roč. 32.

²³ Fanny Fern (1811–1872), americká spisovatelka, publicistka, která se pravidelně od r. 1855 věnovala ženské otázce ve svém sloupku v *New York Ledger*. Vyjadřovala se k aktuálním ženským tématům a obhajovala stejné zásady pro chápání svobody a rovnosti v Americe.

nejbližší přítelkyně nikdy nesnila o tom, že by snad mohla mít místo ve vašem srdci a hlavě...není bezpečné, aby žena roku 1867 uzavírala do sebe tak silné volání po soucitu a sebevyjádření, protože život je takový vír obchodních záležitostí či hloupostí nebo obojího současně, že ti, ke kterým ženy připoutaly své životy tělem i duší, rozpoznají pouze potřeby tělesné...Jednoho dne, až někdo najde váš deník, až bude ruka, která jej psala, proměněna v prach, s jakým překvapením, údivem a lítostí nejuden manžel či otec vzkřikne, že až do tohoto okamžiku svou manželku nebo dceru vlastně neznal.“²⁴

I pro Karolinu Světlou prvotní impuls k tvůrčímu psaní vzešel jako možná terapie její psychické nemoci. Zvláštní bolestná náhoda ji přivedla na dráhu spisovatelkou. Po ztrátě jediného dítěte roku 1853 těžce onemocněla a dlouho se její zdravotní stav nelepšil. K tělesné ochablosti se přidala duševní choroba, smysly jí vypovídaly časem službu, viděla a cítila se ve dvou osobách, duševní její „já“ bylo rozdvojeno. Čtyři roky trval tento psychicky vypjatý stav, poté jí dr. Podlipský (švagr) poradil, aby svou mysl duševně co nejintenzivněji zaměstnávala a snažila se tak koncentrovat své myšlenky na jednu činnost.²⁵

Vzhledem k velmi dobré znalosti francouzštiny a samozřejmě němčiny, Světlá nejen píše, ale také se dále vzdělává, čte světová díla, která se zrovna objevují na trhu. Jejím vzorem se stává právě v té době velmi uznávaná francouzská spisovatelka George Sand.

Johana Rottová-Mužáková si pro svou tvorbu vybírá pseudonym. Pokusme se nyní rozšifrovat symboliku příjmení Světlá. Za prvé je patrné, že ženská autorka necítí potřebu volit mužský pseudonym. Chce prezentovat sebe samu, nikoli se schovávat pod tradiční monopol literatury psané muži. Volí název vesnice, která je rodištěm jejího muže. Identifikuje se tak s lidovým

²⁴ FERN, Fanny. Why woman wrote. (Citováno ve stati SHOWALTER, Elaine. Pokus o feministickou poetiku. *American Quarterly* Roč. 32. s. 3 – 24.)

²⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Z literárního soukromí*. Praha, 1904.

prostředím. Právě v lidu spatřuje oporu pro svou tvorbu. Často se u ní setkáváme s triádou pojmů, které se v určitých chvílích ztotožňují. Jde o triádu žena = lid = národ. Současně platí i slučování pojmů ženský = vesnický. Pozornost, kterou upíná k vesnickému prostředí, má své kořeny v jejím životním programu. Ač Karolina Světlá se ztotožňuje s romantickým konceptem, stále u ní platí, že romantický program zastřešuje koncept tradičního pojetí řádu jako trvalé hodnoty, která je udržována díky vesnickému lidu. Idea národní přirozenosti, specifického čistého jádra, to vše se snaží uchopit a umělecky zpracovat. Tak se jí jeví právě vesnický lid. V něm hledá vzácné jedince, kteří mají ostatním být příkladem. Výrazné hlavní hrdinky mohou svou jedinečnost rozvinout jen v prostředí vesnickém, v městě tyto typy Světlá nenachází.

Svůj životní program Světlá také zasvětila propagaci vzdělání, pseudonym Světlá také symbolizuje světlo, osvětlení, nové poznání. Primárně tak odkazuje k novým možnostem a úkolům, které na ženy čekají. Ona sama se snaží toto světlo ženám prostředkovat a pomáhat jim ve vlastní seberealizaci.

V. Představa hlavní hrdinky – ženy u George Sand

V předchozí kapitole jsme se pokusili nastínit jednu z možných typologií hlavních hrdinek obecně. Zaměříme se nyní na konkrétní specifický typ hrdinky u George Sand, kterou je román *Consuela*.²⁶

Karolina Světlá nepochybně znala nejen literární díla, ale i teoretické články George Sand, neboť o nich rozmlouvá v korespondenci se svou sestrou Žofií Podlipskou. Její obdiv k této autorce je pro ni inspirující ve formování vlastních názorů. Nejen obecné názory na ženu ve společnosti sblížuje tyto dvě autorky, ale také jejich románové hrdinky mají některé společné rysy, které jsou zásadní při interpretaci romantismu. U George Sand je zvláště patrné, jak využívá svých teoretických idejí tak, aby je mohla propůjčit hlavním hrdinkám svých románů. Světlá přijímá typ romantické hrdinky od Sand, ale k tomuto typu romantického hrdiny přijímá ještě koncept Bolzanovské etiky. Tímto spojením se ženská postava transformuje. Hrdinka je omezena hranicemi nadosobního řádu a její génies je využitý k jiným cílům než u Sand.

Pokusme se charakterizovat výjimečnost hlavních hrdinek. Na první pohled lze *Consuelu* označit jako romantickou hrdinku. Tak, jako jsme definovali romantismus v obecných klišé, i *Consuela* dostává tyto základní atributy. Nejprve je nám představena jako dítě a následně mladá dívka zmítaná životem, sirotek, který je připraven o iluze o lásce svým snoubencem, přezdívká cikánka, prostředí divadla, Benátek a nepřístupného Českého lesa... atd.²⁷ Tyto atributy obsahují prvek fantastiky a jsou naplněné tajemstvím. Ale to by bylo málo, při této charakteristice bychom dostali jen povrchní postavu, která by mohla být základem velmi laciného románu. Tak tomu však není. V postavě *Consuely* se setkáváme v praxi s teoretickým modelem, který vytvořili němečtí filosofové jako program určený romantickým autorům. George Sand jej naplňuje bezezbytku.

V postavě *Consuely* se totiž spojuje model génia a individuality. Dvou veličin, které tvoří základ přemýšlení o romantismu právě v těchto desetiletích. Co je nového v tomto románě a působí neobyčejně, je fakt, že toto spojení

²⁶ SAND, George. *Consuela*. Praha, 1988.

²⁷ HRBATA, Zdeněk. *Obrazy Čech. Čechy a romantismus*. Praha, 1999.

nacházíme u hrdinky a nikoli u hrdiny. Hrdinka je představena jako centrální individualita, která je schopna uvnitř sebe sama si vytvořit mikrokosmos. Jde o vnitřní protest proti vnějším vlivům, které ji obklopují. Ostatní románové postavy se tak víceméně podřizují vnitřním normám, které vytváří Consuela. Normy zde chápeme v pojetí určité závaznosti, obecně platného principu, který je obecně daný. Nepřipisujeme mu axiom správný – nesprávný, spíše se pohybujeme na škále stávající – nový. A právě Consuelin hodnotový žebříček a s ním spojené normy vystupují proti závazným normám tehdejší společnosti dosti ostře. Uvedme několik oblastí, kde je zvláště patrný rozpor mezi platnými normami a chováním hlavní hrdinky:

- vztah k mužům a pojetí lásky,
- vztah k autoritám,
- způsob chování obecně, vrozené vlastnosti, které se připisovaly tehdy mužům (nezávislost, pragmatičnost, cílevědomost).

To, že je hlavní hrdinka schopná bořit předem vytyčené meze, je jedním z důkazů jejího silného individualismu (ve smyslu výjimečnosti). George Sand tuto silnou individualitu dosti často ukazuje právě na vztahu k mužům. Nemáme na mysli jen psychický svět, ale i ten fyzický. Např. záchrana hraběte Alberta, nebojácnost či fyzická zdatnost jsou toho příkladem. Mnohem bohatší je však svět psychický, ten je také konfrontován ve vztahu k mužům někdy dosti explicitně. Consuela svým chováním převyšuje své mužské okolí. Autorka někdy nechává své postavy vyjadřovat velmi otevřeně ve vztazích mezi mužem a ženou. Příkladem je dosti výrazný komentář, který řeší problém, zda je možné, aby žena dosáhla většího úspěchu při své kariéře.

„Jakousi kouzelnici tady skutečně máme, ale jmenuje se Marnivost, a dokonce i jed tu máme, ale jmenuje se Žádostivost. Snad ho i Corilla nalila, ale nebyla to ona, kdo uhnětl duši tak náchylnou napít se jedu. Jed proudil v nečistých Anzoletových žilách už odedávna. Jedna dávka udělala z pokrytce zrádce. Nevděčnickem byl vždycky, teď je navíc nevěrný.“

„O jaké marnivosti, jaké žádostivosti to mluvíte?“

společenské hierarchii a ztrácejí tak svou nadřazenost nad ženami, přestávají být pro ně autoritami. Jediná autorita, která zůstává neotřesená, je víra hlavní hrdinky v Boha. Mluvíme-li o hierarchii, je nutné zdůraznit rovnost a spojení obou principů – mužského a ženského. Jen tímto spojením je možné dosáhnout ideálu, ke kterému veškeré úsilí směřuje.

Consuela tak představuje ideál.³¹ Tento ideál má však ještě jednu rovinu. Consuela není jen dokonalá, ale také ztělesňuje umělkyni. A problému umělce se v teorii romantismu dostalo klíčového významu. Řešilo se postavení umělce a vytyčení jeho úkolů vůči společnosti. Consuela, přední zpěvačka, se může chovat právě podle těchto zásad. Svým božským hlasem přibližuje obyčejné obecnstvo k absolutnu, interpretuje jím ideál, který všechny současníky převyšuje, a který je tvořen pro budoucí generace, které již se s tímto absolutnem identifikují. Consuela se tak stává prototypem sebetvořivého ideálu.

Právě umělci mají být médii, zprostředkujícím článkem a tomuto úkolu se nesmí zpronevěřit. Proto, je-li Consuela postavena před volbu mezi manželstvím a divadlem, není jiné cesty, než aby dala přednost divadlu. Neboť géniovi nesmí stát v cestě žádná překážka, a navíc celá zodpovědnost vůči společnosti je nadřazena jednotlivci. Za toto odřeknutí se sobě sama je korunována hrdinka úspěchem.

Dáme-li tyto úvahy do souvislosti s Karolínou Světlou a její tvorbou, jsou pro nás zásadní tyto postoje Sand:

- žena-spisovatelka má rovnocenné postavení v literatuře jako muž-spisovatel,
- autorka tak může využít romantické teorie specifickým způsobem a to následovně:
- hlavní hrdinka má oprávněné místo literatuře a je nazírána ze stejného úhlu pohledu (nikoli však mužem, ale ženou),
- není ničím méněcenná před mužem, ba dosti často ho převyšuje,
- je schopná být stejnou individualitou a mít v sobě génia,

³¹ GILBERT, Sandra. GUBAR, Susan. *The madwoman in the attic*. London, 2000.

- Sand neřeší ženskou otázku, její pojetí hrdinky končí s vyřešením problému umělce a umělkyně,
- Consuela je tedy specifickou variantou romantického génia, která je schopna svým jednáním přetvářet obecnou představu o přirozenosti ženy.

VI. Bernard Bolzano a jeho názor na postavení ženy ve společnosti

Jako další inspirační zdroj, který Karolinu Světlou ovlivnil, bychom chtěli blíže představit učení Bernarda Bolzana, neboť tento filosof se věnoval velmi konkrétně postavení ženy ve společnosti. Její úlohu se snažil odvodit z původního poslání ženy v minulosti. Vidíme tedy již v počátku, že také pracuje s mýtem, i když obecně vychází z křesťanské etiky. Bernard Bolzano a jeho učení pro nás představuje syntézu křesťanství, osvícenství, ale i romantismu.

Vrátíme-li se k myšlence synkretismu 19. století v Čechách, jak tento pojem chápe Vladimír Macura, je Bolzano právě jednou z výrazných osobností, které celé prostředí formují a vytváří jeho specifickou v míšení jednotlivých vlivů.

Bernard Bolzano a jeho ucelená filosoficko-náboženská koncepce dává možnost proniknout do myšlenkové atmosféry českého intelektuálního prostředí první poloviny 19. století. Ve své interpretaci vycházíme z původní děl Bernarda Bolzana,³² ale také citujeme literární teoretiky, kteří se zabývají touto oblastí.

Aktivitám vlastenecké inteligence chybělo programově organizační centrum, do značné míry však nahrazovalo tento důležitý faktor přímé působení výjimečných osobností, jež byly vnímány jako neformální autority pro určitý společenský okruh. Jednou z těchto osobností byl Bernard Bolzano, který z katedry na pražské univerzitě (a o nedělích také z kazatelny kostela sv. Salvátora) promlouval v letech 1805–1820 ke svým posluchačům. Jeho přednášky si získaly oblibu u tehdejších vzdělanců.

Bolzano se věnoval ve svých úvahách různorodým tématům.³³ Všechny úvahy mají společnou zastřešující ideu. Absolutním sjednocujícím hlediskem filosoficko-náboženského přesvědčení, jehož základem je „vyšší mravní zákon“, je zásada příkazující konat ve prospěch druhých, usilovat o blaho

³² BOLZANO, Bernard. *Řeči*. Praha, 1884.

³³ Témata byla následující: způsoby mravního zdokonalení, přátelství, odvaha či skromnost, vztah k rodičům, k přátelům, o pohlavním pudu a o životě v manželství, nebo se zaměřil na obecnější sociálně – kritická témata, jako byla např. potřeba osvěty, problémy vlastnictví a rovnosti lidí, prospěšnost státu, ale též otázka důstojnosti žen, povinnosti péče o nemocné či respektování lidských práv.

celku, a tím i o vlastní štěstí.³⁴ V tomto pojmu se propojuje i Bolzanova logika a filozofie s teologií a etikou, nejvyšší mravní zákon je u něho logicky vyvozená čistá pojmová pravda, která je naprosto nezávislá. Vše, co se prohřešuje proti mravnímu zákonu, je třeba ze společnosti odstranit.

„Nejvyšším mravním zákonem rozumím praktickou pravdu, ze které se dá objektivně, to jest jako důsledek ze svého důvodu, odvodit každá jiná praktická pravda, tedy také každá jednotlivá povinnost, jež se týká člověka.“³⁵

Hlavní prostředek nápravy viděl Bolzano v osvětě, ve vzdělání a poznání, které je schopno osvětlit rozum jak chybuujícího jednotlivce, tak i společnosti.³⁶ Bolzanova etika, spojující racionalitu a mravní patos s citlivou vnímavostí k životu, představovala u nás na počátku 19. století novou, ke skutečnosti mnohem více přilehlou podobu osvícenské humanity.

Z korespondence Karoliny Světlé se dozvídáme, že právě jeho myšlenky byly Karolině Světlé velmi blízké.³⁷ Článek, z něhož vycházíme, byl otištěn v Ženských listech (orgánu pro vzdělání žen a dívek československých) pod názvem *O povolání a důstojnosti pohlaví ženského*. Šéfredaktorkou byla v roce 1881 Eliška Pechová-Krásnohorská. U příležitosti stého výročí narození Bernarda Bolzana přeložila tuto stať Marie Rozvodová. Českým vzdělavcům byla však dostupná již v roce 1849, kdy byla proslovena.³⁸

Tato stať psaná ještě v plně osvícenském duchu, byla jednou ze zásadních úvah o postavení ženy ve společnosti. Bolzano se přímo zabývá povinnostmi a cíli, které by měla žena plnit. Vystoupení je polemické, Bolzano kritizuje soudobé vztahy mezi muži a ženami. Na příkladech z Bible dokazuje

³⁴ ŠMAHELOVÁ, Hana. Bernard Bolzano a české národní obrození. *ČČH* 100, 2002. s. 74 – 115.

³⁵ BOLZANO, Bernard. *Lehrbuch der Religionswissenschaft I*, Sulzbach, 1834, překlad in: LOCHMAN J. M. Duchovní odkaz obrození, 1994. s. 114.

³⁶ HÁLA, Vlastimil. *Impulsy Kantovy etiky. Kant – Bolzano – Bretano*. Praha, 1994.

³⁷ Korespondence v příloze DP.

³⁸ BOLZANO, Bernhard. O povolání a důstojnosti pohlaví ženského. *Ženské listy*, 1881.

nepřirozený stav a postavení ženy se snaží na základě křesťanských vzorů rehabilitovat.

„Za naší doby skoro se zdá jako by náhledy ty, křesťanstvím o povolání a důstojnosti pohlaví ženského ustanovené, čím dál tím více se zatemňovaly a v zapomenutí přicházely, znovu vzmáhá se podle smýšlení pohanské jako by pohlaví ženské bylo podstatně co do důstojnosti a důležitosti podřízeno mužskému, jako by žena nebyla k žádnému jinému účelu dána, než pro choutky jeho, a neměla na zemi nižádných zvláštních svých práv a nároků, ni vyšších povinností nad onu, aby žila pro vášeň mužovu.“³⁹

Zásadní problém Bolzano vidí v postavení muže vůči ženě. Muž nedokáže docenit ženiny kvality. Práci, kterou žena vykonává, není z jeho strany uznána. Muž chápe ženu jako objekt, jemuž nepřísluší svobodné rozhodování. Ženu Bolzano přirovnává k otroku, který pozbyl v průběhu staletí všech svých práv, které vyplývají z její přirozenosti. Bolzano připomíná, že žena zasluhuje vážnost a úctu od muže. Nerovnoprávnost žen v 18. a 19. století pokročila tak daleko, že ženy samy sebe ponížily a přijaly tuto roli. V tomto postavení nejsou schopny dostát svých povinností a poslání. Svá ženská specifika ani netuší, natož aby jich využívaly na správných místech. Bolzano vybízí ke znovuoživení a ocenění „původní podstaty ženství“. Pokouší se tak vymezit pravé pojmy, které vystihují povolání a důstojnost ženy.

Prvním krokem ke znovunabytí svobody je možnost zpřístupněného vzdělání. Žena má právo i na duchovní rozměr žití. Striktně je odsouzen monopol mužů na vzdělání. Tento monopol je pokládán za ješitnost, která ponižuje ženy v samém základu jejich přirozenosti.

³⁹ BOLZANO, Bernhard. O povolání a důstojnosti pohlaví ženského. *Ženské listy*, 1881.

„...jako by pohlaví ženské nebylo schopno žádného poučení ve vážných věcech, kde vyučování, jež se ženám udílí, z větší části se skládá marné hbitosti frázovité a ze zhoubného umění ješitnosti!“⁴⁰

K explicitní demonstraci filosofické koncepce Bolzano volí citace jednotlivých příběhů z Bible. Vysvětlování na podkladech z Bible sleduje ryze osvícenské cíle – hypotézu podloženou křesťanským učením, vědecký základ filosofie založený na absolutní pravdě – obsažené v Bibli. Uvedme jako příklad obhajobu vzdělání, které má být ženám poskytnuto.

„Marie nejlepší volila stránku, péči o vzdělání ducha svého přednost' davši před péčí všední.“⁴¹

Povinnosti ženy a její charakter Bolzano popisuje třemi cíli, ty mají ukázat, že žena je rovna svému partnerovi. Tři zásady ženského bytí jsou následující:

- moudrost,
- ctnost a blaženost,⁴²
- rovná práva na zemi jako muž.

Tyto tři cíle jsou premisou pro rovnoprávnost obou pohlaví. Nastíněnou rovnoprávnost si ale Bolzano nepředstavuje na všech úrovních, sám přiznává, že mezi oběma pohlavími existují funkční rozdíly, které mají zabezpečit harmonii nadosobního řádu.

„...rozdíl mezi oběma /pohlavími/ má za účel mimo trvání pokolení lidského nejpodstatnější podnět ku ctnosti a blaženosti obou rovnou měrou, ale kvůli pořádku v rodině má býti muž hlavou, manželku má však považovati za první a důležitou pomocnici a přítelkyni, posléze mají mužové pohlaví ženské pro

⁴⁰ BOLZANO, Bernhard. O povolání a důstojnosti pohlaví ženského. *Ženské listy*, 1881.

⁴¹ BOLZANO, Bernhard. O povolání a důstojnosti pohlaví ženského. *Ženské listy*, 1881.

⁴² Dnes bychom chápali tento pojem jako altruismus.

zvláštní jeho slabosti, obtíže a zásluhy zahrnovati svou hlubokou úctou a svojí ochranou, synové pak zejména mají matce své osvědčovati zvláštní vděčnou lásku“⁴³

Rozdíl v rovnosti je dán odlišnými funkcemi, které muži a ženy ve společnosti zastávají. Jedná se však jen o dočasné rozdíly. Ty platí pouze v pozemském životě. Ve věčném životě budou smazány. Na základě vyřešení první velké otázky týkající se vzdělání, Bolzano přichází k druhému problému. Jak se má muž chovat k ženě, aby jí byla navrácena úcta, kterou bezpochyby zasluhuje? Základní úvahou je fakt, že společnost má podporovat ctnost muže stejně jako ženy. Bolzano ve svém článku řeší, zda žena má právo vyjádřit své city před uzavřením manželského svazku. Zde je patrný jeden ze základních pilířů Bolzanova učení. Žena má nejen právo vyjádřit se ke svému osudu, ale nadto má právo svobodné volby obecně. Její jednání je chápáno jako volní akt, který může konkurovat mužským argumentům. K násilnému sňatku a ostatním principiálním životním krokům nesmí být tedy žena nucena, neboť i ona má právo na štěstí.

Vraťme se nyní k základním principům ve vztahu muže a ženy. Oddanost, která je ženě vlastní, má být kompenzována láskou a úctou muže. Muž je tím, kdo je předurčen, aby vládl. Muž zachovává tímto způsobem nadosobní řád, zabezpečuje fungování rodiny, společnost atd. Ale tento aspekt musí tvořit harmonii s ženským elementem. Na základě syntézy mužského a ženského principu teprve může být dosaženo ideálu. Přičemž tento ideál je dosažen právě v dobře fungující rodině.

„...manželé mají chovati vzájemnou náklonnost k sobě, založenou nejen v zálibě smyslné, nýbrž na poznávání předností duševních, nemají pak spojití se za účelem ukojení potřeb všedních, nýbrž pro podporu a povzbuzení ctnosti a

⁴³ BOLZANO, Bernhard. O povolání a důstojnosti pohlaví ženského. *Ženské listy*, 1881.

*blaženosti co nejvyšší, a jsouce pak si jasně vznešeného toho účelu vědomi, mají cestu svou pozemskou spolu dokončiti.*⁴⁴

Svou úctu muž prokazuje ženě tím, že jí zaručuje ochranu. Nikdy ji neponižuje a hlavně synové mají být vedeni k tomu, aby na základě ctností spatřovaných u matky, byli schopni svůj životní postoj realizovat i vůči svým budoucím životním partnerkám. Úloha výchovy je tu plně v osvícenském duchu brána jako nezbytný prvek pokroku společnosti.

*„Než zejména od synů se vyžaduje, by k matce své v srdci svém chovali lásku nejněžnější, a to větší ještě k ní, než k samému otci.*⁴⁵

Rozborem Bolzanovy koncepce jsme nastínili inspiraci, kterou Karolina Světlá uplatnila ve svém díle. V praktické části se budeme podrobněji zabývat vlivy, které se v konkrétních dílech objevují. Nyní si však položíme otázku, k čemu tato koncepce vybízí ženy? Nejde přece jen o kritiku soudobých vztahů. Bolzano ukazuje nové možnosti, které ženy čekají. Překračují se tak dosud nedotknutelné bariéry, které ženy svazovaly. Úkoly, které jsou před ženy předloženy, jsou spojeny s jejich přiznanou svobodou. Právě svoboda a rovnost mezi mužem a ženou činí z Bolzana myslitele, který vzešel z osvícenského prostředí, ale dokáže přijmout i nové myšlenky z romantického konceptu. Bolzano dokázal nejen sloučit osvícenské teorie s romantickou filosofií, ale také na základě své zkušenosti s českým prostředím dokázal vyzdvihnout ty teze, které se jevily českým intelektuálům jako naléhavé.

Shrneme-li zásadní body celé studie, platí pro ženu následující:

- žena žije v nepřirozeném světě, její původní přirozenost je natolik potlačena, že si ji ani neuvědomuje,
- žena má právo na vzdělání, je si s mužem rovna,
- žena má svobodnou vůli, kterou muž nemá právo nijak omezovat,

⁴⁴ BOLZANO, Bernhard. O povolání a důstojnosti pohlaví ženského. *Ženské listy*, 1881.

⁴⁵ BOLZANO, Bernhard. O povolání a důstojnosti pohlaví ženského. *Ženské listy*, 1881

- práce ženy má být doceněna, muž si jí (ženy) musí začít vážit a uznávat jako sobě rovného partnera, jen tak lze totiž dosáhnout nadosobního řádu.

Z následujících tezí je patrné, že Karolině Světlé tato koncepce musela být blízkou, neboť v jejím životním programu jsou vyjádřeny všechny citované myšlenky.

VII. Dvojí probuzení – debut Karoliny Světlé v almanachu Máj

Kapitolou o Bernardu Bolzanovi jsme dokončili rozbor jednotlivých inspiračních zdrojů, které formovaly myšlenkový svět Karoliny Světlé. Nyní si představíme její prvotinu *Dvojí probuzení*, neboť tato povídka představuje východiska, z kterých později vyrůstají zásadní díla – ještědské romány.

Dvojí probuzením Světlá debutovala v almanachu Máj v roce 1858. Povídku *Dvojí probuzení* je těžké označit za povídkový útvar. Jde o vyznání, které má formu dopisů adresovaných sestře. Výpověď nejnaternějších pocitů nám pomáhá pochopit nejen spisovatelčiny myšlenky, ale také je vstupenkou k interpretaci literárních děl, která následovně vznikají. Postoj, který je zde prezentován, se samozřejmě vyvíjí, ale základním tezí zůstává Světlá věrna po celý svůj literární život.

Dílo má silně autobiografické rysy. Hlavní hrdinkou je mladá dívka Božena, která pochází z dobře situované rodiny a léto tráví na zámku v Jarovicích, kde má lépe poznat rodinu svého nastávajícího muže Alfreda. Vše se odehrává v ideálním prostředí panenské přírody, které je najednou narušeno. Toto narušení a přehodnocení dosavadního počínání jako by ospravedlňovalo a vysvětlovalo pozdější počínání nejen Světlé – autorky, ale i chování románových postav, které autorka tvoří. Symbol probuzení nám evokuje dva atributy, které probuzení předchází – spánek a sen. Spánek symbolizující idylickou odpočinkovou etapu života, v níž nám odpočinek vrací spotřebovanou energii a zároveň nás ponechává v určité pasivitě. Spánek můžeme také chápat jako útěk z reality. Ve spánku je nám současně dovoleno snít. Motiv snu se v romantismu objevuje velmi často, ale souvisí s jinou linií, ta není Světlé blízká, a proto si tento motiv vypůjčuje jen k podtržení kontrastu a její pozornost směřuje k druhé životní etapě – probuzení a aktivnímu životu. A právě symbol probuzení a nadto dvojího se stává zásadní pro celou kompozici vyznání.

Uvedli jsme tedy, z čeho se hrdinka probouzí, z naivity a nevědomí. Otevírá neviditelnou klec, kterou okolo ní rozprostírá nejen její rodina, ale i společenské postavení. Ochrana rodiny a veškeré jistoty odtrhávají hrdinku od

reality. Toto vakuum, ve kterém hrdinka žije, se jí jeví nejprve jako dokonalé štěstí. Poklid a bezkonfliktní plynutí dnů ji ukolébává k věčnému bezstarostnému spánku. To se však má radikálně změnit. Uveďme tedy nejdříve ukázkou z dopisu po příjezdu na zámek.

„Kdybys viděla ten rozpustilý potůček, jenž pomněnkami vrouben pod mými okny bujnou loukou rozmarně se plouží, vetkávaje v svěží zeleň stříbrnou svou nit, viděla bys odlesk mého žití! -

Obsypána láskou a srdečností, jak on něžným kvítím, vinu se co věrný jeho obraz vesele a dovádětivě tím spanilým životem! - ... Ach, stokrát za den děkuji tomu dobrému Bohu, že mi jej daroval, ten krásný, krásný život!“⁴⁶

Konatelem, který má hrdinku probudit, se stává rodinný přítel – filosof, učenec. Tato postava je personifikací poznání, nemá jméno, je označována jen jako doktor. Zprvu se jeví jako přísný soudce, který hrdinku nenávidí. Tato maska je ale záhy stržena a hrdinka se probouzí poprvé – doktor jí ukazuje pravý život, hrdinka si uvědomí svoji izolaci a probouzí se ze své naivity.

„Co si mám nešťastná počítí?“ volala jsem se zoufalým pláčem. „V jakém hrozném labyrintu jsem se to octla? Jak mám jednat? Co je dobré? Jaká cesta vede k pravdě?“

„Dovolte oddanému příteli, aby ji, jížto celý život a veškeré své síly zasvětil, s vámi hledal?“ tázal se pohnutým hlasem doktor... „Chcete?“ opakoval ještě jednou tónem nejsrdečnějšího přátelství. „Jestli chci?“ volala jsem a proud slz zalil znovu má líce. „Kéž byste mne měl za hodnu poučení svého! Kéž byste co

⁴⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Novelly*. Dvojí probuzení. Praha, 1904. s. 20–21.

nejdříve na mé dětinství zapomněl! Věřte, že vás chci poslouchat, jako vás ještě nikdo neposlouchal! Chci se snažit ze všech sil, abych odložila své zakořeněné, dlouholeté chyby! Pomozte mi, zapřísahám vás, abych vzdělala svůj rozum, osmělila svého ducha, očistila své srdce! ...⁴⁷

Hrdince se tedy dostává poznání a je jí otevřena cesta k pravdě. I když je to cesta dosti bolestná, Božena pociťuje pravé štěstí. Jenže poznání má ještě jeden rozměr. Abychom pochopili život úplně, je třeba zažít i opravdovou lásku. A právě pochopením a přijutím lásky se Božena probouzí podruhé. Uvědomuje si, že její láska k Albertovi není hlubokým citem, ale jen jakousi náklonností k blízké osobě. Pravou lásku pociťí až k doktorovi. Ani tato cesta není přímočará, k probuzení dochází postupně. City, ze kterých se hrdinka zpovídá, jsou zprvu velmi zmatené, k úplnému probuzení dochází až tehdy, když doktor oznámí svůj plán, vzdát se a možná i oženit. Doktor utíká před citem až do Ameriky. Tato informace způsobí šok v Boženině mysli a upadá do blouznění. Nemoc jako následek přestálého rozrušení spojuje tak Boženu s Consuelou. Nemoc je chápána jako konečná fáze procitnutí. Nemoc je také pojímána jako nejvyšší utrpení, které hrdinky musejí přestát, aby dosáhly konečného probuzení. Poté se navracejí do života silnější než předtím a odhodlané jednat podle svých přesvědčení. Vyvrcholení tedy nastává při první vycházce v zahradě, kdy ještě zesláblá Božena se setkává s doktorem. Dochází zde k vyznání lásky. Dosažené štěstí má však ihned skončit, neboť tuto lásku jedince je třeba obětovat pro něco vyššího. V případě Consuely šlo o umění, u Světlé jde o řád, který stojí nad jednotlivcem. Řád ukrývající v sobě pevné hodnoty, které nesmějí být porušeny. Božena se tedy podvoluje sňatku s Alfredem, aby nebylo ublíženo nevinnému snoubenci. Zachová se tak podle očekávání, která na ni vložila rodina. Toto rozhodnutí činí s vědomím svého morálního vítězství, kterého je schopna, poněvadž probuzení ji obdarovalo silou, která tyto zkoušky vydrží. Nejde však o vítězství, které by ji povzneslo

⁴⁷ Tamtéž.

nad muže. Jde o ideál, o který usiluje romantická filosofie, spojení muže a ženy, génus a individualita jednotlivce jsou potlačeny, aby mohlo dojít k harmonii celku, vyvážené spojení, které je jen tehdy ideální, jsou-li v něm zastoupeny obě veličiny – mužská a ženská.

*„První paprsky naplnily světlem mou komnatu a srdce mé klidnějším pocitem.
– Bylo dobojováno. – My jsme silnější než Vy, proto musíme nésti větší tíže života. – Alfred by byl podlehl i rodiče jeho – k čemu bychom byli tak toužebně pravdu hledali, když bychom poznavše ji, nebyli ji též konali? – Jen ta láska je pravá, která si odřící dovede – vše ostatní je slepé sobectví, chtíč! -⁴⁸*

Shrneme-li naše dosavadní pozorování, dojdeme k těmto závěrům. Světlá v novele *Dvojí probuzení* interpretuje své pojetí romantické hrdinky. Ukazuje vývoj, kterým hrdinka musí projít, než se dostává do fáze, kde ji nacházíme v ostatních dílech. Dva momenty probuzení, poznání pravdy a lásky, ji obdarovávají morální silou, kterou je schopna dosáhnout vítězství. Zároveň je díky této síle schopna přijmout nadosobní řád, který je nadřazen jednotlivcům. Aby hrdinky mohly nakládat s těmito schopnostmi, musí je nejprve přijmout sama spisovatelka a uvěřit jim. Domníváme se, že novelu *Dvojí probuzení* je možné interpretovat i jako program, který si Světlá vytyčila a kterým chtěla pomoci ženě k pochopení své úlohy ve společnosti, ukázat jí nové možnosti, jichž si nebyla dříve vědoma. Probuzení chápeme jako metaforu pro probuzení ženské individuality, kdy hrdinka přijímá za své ideály humanity a harmonie a nalézá v nich vlastní sebevyjádření.

⁴⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Novelly*. Dvojí probuzení. Praha, 1904. s. 39.

VIII. Situace románu v 60. letech 19. století v české literatuře

Než přejdeme ke konkrétním studiím o českém románu, pokusme se definovat romantický román obecně. Položme si otázku, proč právě román je tím útvarem, který má být reprezentativní. A co vlastně sám romantismus od této formy očekává?

V kapitole o romantické filosofii jsme vyzdvihovali chápání protikladu nekonečnosti a konečnosti. Pravidlo nezavršitelnosti přisuzuje literatuře romantismu základní rys fragmentárnosti. Jeho statut není náhodný, nýbrž nezbytný. Fragment literatury romantismu je totiž zamýšlen jako vnitřně ukončený a současně jako nekonečný.⁴⁹

Ze vzájemného, veskrze ambivalentního spojení konečna a nekonečna lze vysvětlit, proč Schlegel volí raně romantický požadavek univerzálnosti formy fragmentu a proč požadavek romantismu na totalitu vyrůstá právě z miniaturního zlomku.⁵⁰ Tento požadavek se nejvýrazněji projevuje v romantické fantazijní myšlence „absolutní knihy“.

Směšování poezie a filozofické reflexe je základním znakem transcendentální poezie. Tento znak se opakuje i na úrovni žánrové poetiky jako obsáhlá směs forem, druhů a žánrů, ale i stylů. V kontrastu ke klacistnímu preferování dramatu vede tato skutečnost u Novalise a F. Schlegela k jednoznačnému upřednostňování románu. Románový útvar jim vyhovuje, protože je jakožto otevřená procesuální forma schopna integrovat všechny ostatní formy.⁵¹

Ambivalentní přístup k ukončenosti/neukončenosti je tedy možné realizovat v románu. Fragmentárnost a současně syntéza jednotlivých zdrojů se také dá velmi dobře uplatnit právě v této formě. Na základě požadavků, které má na literární útvar romantická filosofie je zřejmé, že jiná forma než románová nemůže obstát. Jen v románu se dá realizovat koncept romantické filosofie, proto je tak důležitý a oslavovaný.

⁴⁹ *Lexikon teorie literatury a kultury*. Ed. Ansgar Nunning. Brno, 2006.

⁵⁰ HORYNA Břetislav. *Dějiny rané romantiky. Fichte – Schlegel – Novalis*. Praha, 2005.

⁵¹ *Lexikon teorie literatury a kultury*. Ed. Ansgar Nunning. Brno, 2006.

K situaci o českém románu píše ve svých studiích i čeští spisovatelé. Ve své práci se zaměříme na osobnosti, které se vyjadřují k potřebě románu a současně reflektují Karolinu Světlou – jako tvůrkyni vesnického románu vůbec. Prvním z nich je Jan Neruda, kolega a přítel, který tvorbu Světlé sleduje a komentuje velmi pozorně. V 60. letech se vyjadřuje nejen k tvorbě Světlé konkrétně, ale ukazuje i na potřebu románu v české literatuře vůbec. Uvedme ve stručnosti základní Nerudovy připomínky k soudobému českému (nejen) literárnímu prostředí.

8.1 Jan Neruda

Nejen ve studii *České romány* chápe Neruda tento literární útvar jako prestižní záležitost národní literatury. Podle počtu románů v národním jazyce se prý pozná vyspělost národa. Proto Neruda vyzývá k tvorbě románů, ale od spisovatelů vyžaduje tzv. ryze český román. Drama a román stojí v žebříčku literárních žánrů nejvýše jako nejnáročnější literární útvary. Jejich důležitost je spatřována v možnostech zobrazení světa, které jsou tyto žánry schopny podávat. Romány tak dělí podle tematiky, kterou zpracovávají. Rozlišuje romány historické a sociální (společenské). V návaznosti na program májovců je jasné, že společenský román je pro májovce prioritou. Neruda si uvědomuje, že tento typ musí mít ale základ ve společnosti, neboť nejde jen o látku k námětu, ale je také potřeba zpětné reflexe díla. Kritizuje tak soudobou společnost pro její povrchnost a pasivitu, se kterou přijímá literární produkci. Absenci společenských románů alespoň zčásti kompenzuje vesnická povídka a román Karoliny Světlé. Vytýká jí však zobrazení ideálu. Karolina Světlá ve svých prvotinách ukazuje svět, který je vysněný a v němž je vše ideální. A právě romány o snech nejsou tím pravým prostředkem, který by spící společnost probudil.

Neruda se věnuje i formě románu.

„Forma jejich (pozn. románu a dramatu) je skoro úplně volna a spisovatelé ponechána. Právě pro tuto bohatost látky a volnost forem mohou a musí se ale také nejvyšší požadavky vyskytovat i a nejpřísnější měřítko přikládati.“⁵²

Měřítko, podle nichž Neruda romány posuzuje, jsou následující:

- zobrazená problematika má být vyčerpána do hloubky,
- v díle vystupuje ústřední postava – hlavní hrdina,
- společenský román má být pravdivý a odkazovat k reálnému světu a nikoli k ideálním modelům,
- mimo propracovanou charakteristiku postav má mít román propracovanou i scenerii, jež má být plastická a nikoli tvořit jen statickou kulisu.

V další studii *Literatura* si Neruda (stejně jako i ostatní spisovatelé, např. Hálek a Sabina) stěžuje na špatné podmínky v literárním provozu. Česká literatura v této době stále stagnuje. Zájem o politiku převyšuje zájem o literaturu, a tak Neruda ukazuje na těsné sepětí vyspělosti národa s kulturním dědictvím. Problematika nedocení literatury se projevuje v hmotném zázemí spisovatelů. S touto ekonomickou nejistotou pak není možné vytvořit vrcholná díla (tj. romány). Tedy situace české literatury je špatná kvůli neliterárním překážkám, nikoli kvůli nedostatku talentovaných mladých spisovatelů. Zároveň při kritice společnosti se opět argumentuje reprezentativní funkcí literatury v rámci ostatních národů.⁵³

Otázka originalnosti je spojena s originalností v románu. Tuto problematiku Neruda nastínil ve studii *Originální géniové a česká literatura*. Moderní společnost je spojena s tvorbou románů. Přestože se spisovatelům nabízí spousta témat, česká literární scéna není schopna tento typ společenského románu vytvořit, poněvadž sentiment a idyla ještě nebyly překročeny. Navíc se nedá mluvit o podpoře mladých spisovatelů, vzhledem k zaujatosti kritiků vůči

⁵² NERUDA, Jan. České romány. *Čas*, 4. října 1860.

⁵³ NERUDA, Jan. *Literatura. Hlas*, 22. srpna 1862.

mladým talentům. Kritika tak znesnadňuje spisovatelům práci, místo aby jim v jejich úsilí pomáhala.⁵⁴

Poslední zmíněnou studií je stat' *Český román vesnický a jeho tvůrkyně*. Neruda ji věnoval Karolině Světlé, zároveň se snažil postihnout základní premisy, z nichž román vychází. Neruda vyjadřuje svoji skepsi vůči romantické koncepci národa. Idealismus, s nímž pracují němečtí romantikové, je tomuto kritikovi vzdálený. Kritický přístup je patrný v jeho přesvědčení, že vesnický lid už je natolik pozměněn, že vyobrazit jeho původnost není již možné, Karolína Světlá ho přesvědčila o opaku. Vzhledem k požadavku zobrazení ryze české vesnice, tak do literatury vstupuje individualita (Světlá), která je schopna čtenářům nabídnout vesnický/společenský román, po kterém literatura již dlouhou dobu volá. Všimněme si, co Neruda vlastně myslí ryze českou vesnicí.

„...jakmile ale zasvitnou nám dny vůbec jasnější, že pak nastalá dramatická česko-životní bude dramatická všeobecnou, světovou, jaká se hodí na vesnickou povídku rázu světového, po příkladu Sandové nebo Auerbacha...Mýlil jsem se, jako se mýlili ti, kteří se domnívali, že český národ je mrtev, že se uzavřel do chaloupek selských. Jako Jungmannové z chaloupek češtinu vyvedli zas ven do kruhu živých jazyků, vnikla spisovatelka Karolína Světlá do těchže chaloupek a vyvedla z nich českou individualitu dramatickou, způsobitou, aby uvedena v český román připojila k světové literatuře článek nový, tím zároveň českou literaturu důstojně uvedla v písemnictví to světové.“⁵⁵

Základním stavebním kamenem pro ryze český román je lid. Pojem lidu je úzce spojen s pojmem národa. V případě díla Světlé se toto pojmosloví spojuje ještě se ženou (žena = lid = národ). Právě ženské hrdinky jsou úzce spjaty

⁵⁴ NERUDA, Jan. Originální géniové a česká literatura. *Hlas*, 18. ledna 1863.

⁵⁵ NERUDA, Jan. Český román vesnický a jeho tvůrkyně. *Naše listy*, 27. ledna 1869.

s prostředím, ve kterém fungují, nesou charakter českého lidu, pokračují zcela plynule v jeho odkazu a zároveň se o něj opírají. Právě tato opora řádu a vědomí kontinuity dává hrdinkám mravní velikost, která nás neustále překvapuje.

Neruda se v této studii konkrétně vyjadřuje k románu *Kříž u potoka*. Všímá si právě prostředí, ve kterém román vzniknul. Hory spojené s vesnicí pro něj představují ideální spojení, ve kterém se lid mohl zachovat ve své původnosti. Vysoce hodnotí morální velikost jednotlivých hrdinů, hlavními rysy jejich povah jsou zarytost, tvrdohlavost, dravost a zvláště vyzdvihuje bezohlednost k sobě samým kvůli myšlence vznešené, kvůli ohledům ve prospěch jiných. Dramatičnost celého románu je skvělá, neboť autorka řeší obecně platná a velmi závažná témata, jako jsou boj dobra a zla, důslednost při rozhodování a další dílčí motivy. Neruda také oceňuje plastičnost postav, jejich psychologickou kresbu a především jejich živost. Právě s živostí se pojí jeho jediná výtka k tvorbě Světlé. Kritizuje její předchozí díla, idealizaci městského prostředí, kde kvůli nepůvodnosti námětu nemohla plně rozvinout své pozorovací schopnosti.

Na základě jednotlivých studií Jana Nerudy docházíme k těmto závěrům. Ve studiích nalézáme potřebu literatury 60. let vytvořit román a přihlásit se tak k literaturám, které se v této době nazývaly vyspělými (zejm. francouzská a anglická). Zároveň vidíme pokusy formovat požadavky na tento literární útvar a hledat určitá témata, z nichž by bylo možné román stvořit. Karolina Světlá se Nerudovi jeví jako génius, který dokáže zvládnout nejen románovou formu, ale také náměty, které vykresluje ve svých vesnických dílech, splňují nároky kladené na původní česky psané literární dílo tohoto rozsahu. Potřebu románu spisovatelé spojují s reprezentativní funkcí literatury, která má zároveň pomoci národnímu uvědomění. Román chápou jako celistvou výpověď o současnosti. Přestože k románu přistupují z kritického stanoviska, romantickou syntézu přijímají. Fragmentárnost ale zároveň celistvost díla přináší novou možnost do literatury, ukázat českou společnost tak, jak si představují spisovatelé původní a specifický národ. Román tak umožňuje svojí syntetičností spojit tradice a současnost ve velkolepé synkretické dílo.

8.2 Karel Sabina

Dalším spisovatelem, který se explicitně zabývá otázkami spojenými s českým románem v 60. letech 19. století je Karel Sabina. Ve své studii napsané v roce 1864 – *Novelistika a romanopisectví české doby novější*⁵⁶ – se snaží zachytit vývoj literatury od počátků národního obrození. Jde o velmi stručně podaný výčet největších osobností a hlavních událostí, které měly vliv na literární provoz v Čechách. Zajímavá část této studie se věnuje problematice původní tvorby a možného prostoru pro román. Sabina uvádí svou vlastní hypotézu vývoje románu.

Sabina nejprve jmenuje evropské literatury, kde román měl ideální podmínky a jeho rozvoji nic nebránilo. Jiná situace byla podle něj v Čechách. Český národ český byl od 15. až do 18. století zahloubán do otázek náboženských a toto klima nepřálo vzniku světského díla – románu. Náhradu hledali čtenáři ve čtení historických populárních spisů, v kronikách.⁵⁷ V Čechách, kde chyběl román, byla zajímavá již samotná témata. Proto byly u nás tak oblíbeny, a tak hojně se vydávaly knížky lidového čtení. V době, kdy se ještě u nás vydávají laciné povídky, ve Francii, Anglii a Německu, Itálii, Švédsku, Dánsku, Polsku, Rusku a Srbsku nastává v literatuře románový boom. Touto expanzí je ovlivněna i česká produkce. Kruh i obor překladatelů se rozšířil, ale velikáni jako Scott, Rousseau aj. do češtiny přeloženi nebyli.⁵⁸ Přesto v polovině 40. let vzniká edice Bibliotéka vybraných románů cizojazyčných (1844–1845).

Sabina dále uvádí, že náznaky původní novelistiky začínají být patrné ve 30. letech příchodem Tyla, Trojana, Rubeše, Chocholouška aj. Vlastenecký a literární život byl uveden do pohybu, nikoli však umělecký, a tak téměř veškerá původní novelistika česká z let 30. je pouhou improvizací. Navíc mimo časopisy nebylo žádného literárního života. Sabina dále sleduje vývoj původní tvorby. Stejně jako Neruda a Hálek je přesvědčen, že pouze původní látkou z domácího prostředí je možné čtenáře oslovit co nejintenzivněji. Právě

⁵⁶ SABINA, Karel. *Novelistika a romanopisectví české doby novější 1864. O literatuře*. Praha, 1953.

⁵⁷ Viz oblíbený a neustále vydávaný Hálek.

⁵⁸ Samozřejmě neustále musíme vycházet z faktu, že co bylo přeloženo do němčiny, stává se již dostupnou literaturou pro Čechy, neboť všichni naši vzdělanci byli tehdy bilingvní.

původní tvorba v nás probouzí sebevědomí a národní hrdost a jedině touto tvorbou můžeme zlepšit své postavení mezi národy. Reprezentativní funkce literatury stojí v Sabinových úvahách velmi vysoko.

Sabina dále uvádí jednotlivé překážky, které bránily rozkvětu českého romanopisectví. Nepříznivé okolnosti byly následující: politické (cenzura) a špatné životní podmínky spisovatelů, jejich nedoceněné postavení ve společnosti. Sabina je přesvědčen, že talenty se rodí, umělce ale vytvářejí teprve poměry společenské. V této fázi již přechází k soudobé situaci a upozorňuje, že *„literární poměry čelily a částečně dosud čelí spíše k udušení nežli k pěstování umělectví“*. Přesto v řadách spisovatelů nachází i Sabina několik talentů, mezi nimiž se objevuje i jméno Karoliny Světlé. Od Světlé Sabina očekává:

„vniknutí do hlubin srdce a náhled do duše, kde veliký svět se zrcadlí v životě rodinném a domácím, šíře rozvětvené poměry společnosti a národu vůbec odlesku svého nacházejí v kruzích užších a hlučný ryk veřejnosti v komnatách doznívá, takž v románech K. Světlé se zří vně skromnější, ale v nitru duší a srdci velmi pohnutý život, naznačený v rysech nejpravdivějších.“⁵⁹

Oceňuje tak její povahokresbu postav a zobrazení původní povahy českého lidu, přičemž při čtení jednotlivých povah, může čtenář dojít požadovaného zobecnění. Světlá tak podle Sabiny dokáže reprezentovat právě typické vlastnosti české literatury.

Na konci 50. let Sabina píše ještě jednu významnou studii *Slovo o románu*.⁶⁰ Tato studie se věnuje konkrétní problematice románu. Vzhledem k tomu, že Sabina působí současně jako spisovatel, můžeme v jeho úvahách spatřovat

⁵⁹ SABINA, Karel. Novelistika a romanopisectví české doby novější 1864. *O literatuře*. Praha, 1953.

⁶⁰ SABINA, Karel. Slovo o románu. 1858. *O literatuře*. Praha, 1953.

formulování vlastních hypotéz, které se mu stávají teoretickou základnou pro praxi.

Studie se věnuje nejprve kritikám, které román odsuzují. Je zajímavé, co se románu vytýkalo v těchto letech. Odpůrci románu argumentovali, že:

„jest zlou setbou, a nemrav a duševní ochablost jeho plody, že co nepovolany světák v nebeský obor krásných umění se vtírá, že hledy čtenářův od velikých světodějných událostí a od bohatýrů věčně pamětných odvracuje a k nepatrným soukromým zájmům životním je připoutává, že nastoupil sice místo velkolepého epického básnictví, avšak že vešken básnický patos mu schází, aniž schopen jest pravé epické velkoleposti, a chopí-li se i v přepychu svém vyšší jakés látky, tu již ona v oboru jeho v malichernosti se rozdrobuje a velkolepého rázu svého pozbývá!“

Vlastnost románu, kterou estetikové nechtějí přijmout, je jeho fragmentárnost. Chybí jim v něm jednotící princip. V úvodu k této kapitole jsme ukázali, že tato rozčleněnost není náhodná, neboť fragment literatury romantismu je totiž ve své koncepci zamýšlen jako vnitřně ukončený a současně nekonečný.⁶¹

Dále cituji:

„Jiní zase praví, že román obraznost rozněcuje na újmu rozumu a energii ducha svévolně umrtvuje, kdežto ostatní druhové básnictví, mysl okřídluje, bezprostředně k posvátným zřídliům krásy nás uvádějí.“⁶²

⁶¹ Lexikon teorie literatury a kultury. Ed. Ansgar Nunning. Brno, 2006.

⁶² SABINA, Karel. Slovo o románu 1858. O literatuře Praha, 1953.

Tedy že v románě není dostatečné estetické kvality. Témata, která se v něm objevují, nejsou hodna literatury. Jenže romantici nehledají vnější krásu, ideál pro ně představuje tvůrce a jeho tvůrčí proces. Tvůrce se svou prací přibližuje absolutnu a chvilkovým poznáním absolutna se mu zjevuje krása. Vnitřní krása, kterou je schopen odhalit jen umělec-génius, je skrytá.

Sabina dále uvádí, že v Čechách se dosud románu nepovedlo prosadit, příčiny vidí v netečnosti obecenstva, váhavosti vydavatelů a materiálních a duševních poměrech spisovatelů.

Nejzajímavější na studii je rozbor románové formy. Sabina uvažuje, v čem je výjimečná a co nového nám může poskytnout. Román přináší do literatury rozmanitost a pestrost opravdového života, živě individualizuje povahy, zobrazuje nejen události, ale také pohnutky lidského jednání, přičemž na základě popisu jednotlivin je čtenář schopen vysokého stupně zobecnění. Výpověď o světě se tak stává věčně platnou pravdou, která se v menších obměnách neustále v lidském životě opakuje. Román je tedy schopen zachytit nejen jedinečnost lidského bytí, ale také stále se opakující dějinné události. Sabinovi nejde však jen o téma, ale i o jeho zpracování, od románu požaduje vysokou estetickou hodnotu. Toto dílo pak nazývá moderním románem, ten se od předchozích liší tím, že je promyšlený a ne pouze vymyšlený. Minulé romány hledaly půvab v pestré rozmanitosti výjevu, román našich dnů se má zakládat na pravdě života. Základem románu je tedy myšlenka, která svým estetickým zobrazením nejlépe splňuje nároky náročného moderního čtenáře.

8.3 Vítězslav Hálek

Roku 1859 reaguje Vítězslav Hálek v *Obrazech života* studií *Básnictví české v poměru k básnictví vůbec* na výtky kritiků o nenárodním básnictví. Nejprve obhajuje univerzálnost literatury. Vychází z předpokladu, že pokud dílo je schopno oslovit čtenáře, pak na národnosti nezáleží. Současně tímto tvrzením se dotýká témat, která mají či nemají být zobrazena. Do literatury se totiž s románem dostávají životní zkušenosti, které dříve nebyly hodnoceny za dosti

umělecké, a proto se nezobrazovaly. Hálek zdůrazňuje, že i tato témata (sociální), jsou literatury hodna.

„Jest tedy předmětem básnictví člověk celý s celým životem a se všemi poměry. Všechno, co člověka tísní, po čem touží, po čem se snaží, co ho naplňuje radostí i žalem, co ho vede k činu, čin sám i jeho výsledky – všechno toto jest pramenem básnictví, pokud se to dá zaokrouhlit v umělecký celek. Říše básnictví s člověkem počíná, s člověkem trvá a s člověkem se skončí.“⁶³

Svým pohledem do budoucnosti varuje, že pokud ustne české písemnictví jen na návaznosti předchozích vzorů, pak nemůže v následujícím čase obstát. Ukazuje to právě na románu a dramatu, pro něž nemáme v minulosti vzory. A proto je nezbytné, aby se prameny pro celou literaturu rozšiřovaly. Spisovatelé pak nesou odpovědnost za umělecké zpracování jednotlivých zkušeností člověka obecně.

Jako ostatní literáti i Hálek se vyjadřuje k neutěšené situaci literatury v 60. letech 19. století. Explicitní stížnosti vůči kritice a starším spisovatelům najdeme ve studii *Literární droby*. Překážky, které jsou mladým literátům kladeny do cesty, mají velmi subjektivní ráz. Nejde o to, že by májovci odmítali kritiku, ba naopak, uznávají její podíl na literárním provozu, ale vadí jim neobjektivnost a nepodloženost jejích výkřiků. Gesta kritiků typu: „že by ztrátu novější literatury celý český národ ani neucítil apod.“, jsou jen lacinou proklamací starší generace, která měla zcela jiný literární program než mladí májovci.

Hálkova studie *Gogola hledám*, byla otištěna až na začátku 70. let 19. století, přesto nám jasně ukazuje, že situace se jen málo za deset let změnila. Hálek se snaží najít mezi českými spisovateli českého Gogola. Kritizuje tak obecně soudobé veselohry a románovou tvorbu. Ukazuje, kam by se tato tvorba měla

⁶³ HÁLEK, Vítězslav. *Básnictví české v poměru k básnictví vůbec*. 1859. *O umění*. Praha, 1954.

ubírat. Jako primární úkol jí vytyčuje kritiku společnosti. Společností má na mysli měšťanstvo. Právě tato společenská vrstva by se měla učit od lidu, neboť v něm i Hálek nachází původnost, tedy českou přirozenou povahu. Témat je prý dostatek, ale nikdo ze spisovatelů se nesnaží tento duch národa poznat a následně zobrazit. Hálek tak vybízí spisovatele k tvorbě románů a veseloher. Zároveň varuje před napodobováním cizích forem, zejména se mu nelíbí adaptace německých nepříliš kvalitních autorů. Tyto adaptace se příliš blíží šabloně, která nemá v české literatuře místo. Hálek také klade na literaturu jeden důležitý požadavek. Spolu se Sabinou a Nerudou i on vyzdvihuje estetickou funkci literatury jako jediné a nejvyšší měřítko. Dříve tato pozice byla obsazena vlasteneckou funkcí, dnes již tomu tak není a literatura se tak stává svébytnou a nikoli podřízenou jiným úkolům.

Shrneme-li všechny uvedené příspěvky k románové tvorbě, je zřejmé, že v 60. letech 19. století se vedla diskuse o naléhavé potřebě románu. Román je chápán jako principiální oživení literatury. Světové romány, které se mají stát „návodem“, jak román napsat, jsou spojeny s entitou romantického génia. Všem je jasné, že romantický génius potřebuje jinou formu než je lyrika či kratší epické útvary. Neboť právě v románu je tvůrce schopen syntetizovat fragmenty v jeden celek a jeho přístup k tvorbě se stane novým a současným. Proto se volá po přijetí poetiky románu, neboť jen v ní je možnost vyjádřit romantickou koncepci stvořit romantického génia – ovšem původního.^{64, 65}

⁶⁴ HÁLEK, Vítězslav. Literární droby. 1863. *O umění*. Praha, 1954.

⁶⁵ HÁLEK, Vítězslav. Gogola hledám. 1872. *O umění*. Praha, 1954.

Praktická část

Metoda interpretace

Praktická část naší práce bude sledovat hlavní hrdinku z několika aspektů. Nejprve si budeme všimnout typů vztahů, které hrdinka navazuje se svým okolím. Všimnout si budeme jejich explicitnosti. Dále se tu zaměříme na pojetí lásky/citu/vášně – a to mateřské a milenecké (následně manželské). V rámci mateřské lásky se pokusíme postihnout i tematickou úlohu osiření. Osiření jako rozhodující emocionální zážitek, který má určující vliv na následné jednání hrdinek. V rámci této problematiky si ujasníme často zmiňovanou úlohu oběti a pokusíme se ukázat, že hrdinky nepřijímají sebe jako oběť či jako vyústění pasivního postoje, ale naopak jde u nich o svévolný akt, při němž se ukazuje síla a jedinečnost takto jednajících žen. Součástí této kapitoly bude snaha vymezit funkčnost oběti jako tématu, které je společným znakem všech románů.

Dalším aspektem, který se ovlivňuje vztahy, je krása hrdinky. Pokusíme se poukázat na vztah mezi přírodou a krásou ženy, přičemž postihneme funkční prvky ve výstavbě románu právě na základě přírodních aspektů. Určující otázky budou následující. Jak se projevuje ženskost a jakou hraje roli? Kdy se dostavuje u ženy pravá krása a co je vlastně pravou krásou? Je to vzhled či něco jiného?

Ve čtvrté kapitole se zaměříme na téma aktivity a pasivity v jednání hlavních hrdinek. Znovu na základě interpretace tématu oběti bychom chtěli dokázat, že hlavní hrdinky chápou oběť jako volní akt.

Na základě sledovaných dílčích aspektů se budeme snažit dojít k určité syntéze. Syntézu představíme na pozadí teoretické části, zejména na romantické filosofii. A to tak, že si položíme otázku po základních principech, ve které tyto jednotlivosti vyúsťují a k čemu vlastně slouží. Zaměříme se na specifický pohled ženské autorky, přičemž se pokusíme charakterizovat řád, v němž se vše odehrává. Tento řád následně budeme konfrontovat s teoretickou částí. Tedy všimneme si společných/rozdílných znaků vůči romantickému

konceptu. A ukážeme na rozdílech, co nového dílo Světlé přináší do české literatury. Jednotlivé postřehy se budeme snažit usouvztažnit a zároveň zobecnit.

Interpretované romány jsou následující:

- *Vesnický román,*
- *Kříž u potoka,*
- *Nemodlenec,*
- *Kantůrčice.*

Než však přistoupíme k interpretaci konkrétních aspektů, je nutné vyrovnat se se základním problémem, který nastává při interpretaci ještědských románů jako celku. Je totiž nezbytné uvědomit si, že souhrnné pojmenování románů, které se vžilo v české literární vědě, vidí „ještědské romány“ jako jeden homogenní celek. Na základě této skutečnosti se nám však ukazuje, že souhrnné označení „ještědské romány“ je zavádějící. A bude proto nezbytné, abychom každý román brali jako samostatný celek a až na základě zobecňujících tendencí si povšimli společných znaků, které jednotlivá díla vykazují, popř. zmínili rozdílnosti, které se v jednotlivých románech objevují.

Pro interpretaci románu *Kříž u potoka* jsou relevantní okolnosti, které předcházely jeho vzniku. Jar. Janáčková si ve své monografii *Stoletou alejí* položila základní otázku, proč Hálek ani Neruda se sami nepokusili o román, zvláště když v četných studiích vyzývají umělce k jeho tvorbě. Souhlasíme s Jar. Janáčkovou, že veliká epická forma byla kolem roku 1870 natolik vázaná reálnými podmínkami knižního trhu, že už to samo mohlo stačit Hálkovi a Nerudovi, aby rezignovali na románovou tvorbu, a proto hledali svérázné možnosti epické kondenzace a zkratky. Ve výše uvedených studiích jsme právě proto upozornili na neliterární překážky, kterým museli spisovatelé čelit. Román byl kromě jiného příliš závislý na vydavateli, na jeho vkusu a záměru, politické pozici a podnikatelských ambicích, kratší útvary se snáze umísťovaly v časopise a v novinách a měly tak usnadněný kontakt se čtenáři.

Karolina Světlá dlouho toužila po monumentálním několikasvazkovém románu, až se vzdala. Právě ona měla největší předpoklady k úspěšnému dokončení svého předsevzetí. Z autorů májové generace právě ona tíhla nejvíce k objektivnímu romantismu. Zaměření na jedince, který hledá smysl svého bytí v činu pro druhé, „uzpůsobovalo“ nadanou vypravěčku pro tvorbu velkého románu. Zřetel k velké čtenářské obci, k časově výchovným účinkům rozvoje románu podněcoval a současně i svazoval. Nicméně možnosti románu pro májovce se jeví následovně.

Prvním románem z okolí Ještědu je *Vesnický román*. Spisovatelka jej psala samostatně, nebyl psán na objednávku a všechny tendence jsou zde vloženy jen na základě vlastního rozhodnutí autorky. Tento fakt má za následek, že dílo se vymyká ostatním románům. *Vesnický román* je jiný než ty následující a svým způsobem jedinečný. Vyniká psychologickou motivací a důrazem na poznávací funkci uměleckého obrazu. Přestože v obdobném napětí milostného citu a odpovědnosti se ocitnou i hrdinky dalších románů, konflikt je řešen jinak. Žena nevšední mravní síly se obyčejně vzdává své vášně ve prospěch povinnosti k manželovi a k obci a její sebezapření ve jménu nadosobních úkolů je korunováno zdarem a zadosťučiněním. To však neplatí pro toto dílo. Ve *Vesnickém románu* moudré rozhodnutí v závěru neposkytne štěstí. Nejpatrnější rozdíl je ve vyznění hlavního konfliktu, tedy závěru románů. Zvůle nastíněná ve *Vesnickém románu* nenalézá odvetu. Zlo není potrestáno a konec románu vyznívá v neprospěch obou hrdinů. Oba hrdinové se dají do služeb ostatním potřebným, ale společného štěstí se musí vzdát, i když si jsou plně vědomi, že tímto aktem ztrácí veškerou naději na osobní štěstí. Svůj vlastní život obětují službě jiných. Moudrá odpovědnost a uznaná platnost tady štěstí neposkytnou. Konec je výzvou a čtenáři nabízí zamyšlení nad osudem člověka, ostatní romány již jen nabízejí návod k jednání, vynucují si obdiv pro výjimečné hrdinky a pro jejich cestu, anebo spor s její obětí. Další romány tak ztrácejí jeden z nejdůležitějších rozměrů. *Vesnický román* vyrostl na křižovatce románu výchovného a psychologického, romantického a realistického, díky tvůrčímu zpracování podnětů ze dvou rozmanitých stran, za použití dvou uměleckých

metod. Konfliktnost mezi etickou normou a citovým hnutím je porušením základní výchovné tendence. V dalších dílech si Světlá tuto tendenci osvojuje a následuje ji.

Román *Kříž u potoka* si u spisovatelky objednala Matice česká. Zároveň s objednávkou si také tato instituce určila tendence, které měly být v díle obsaženy. Sama autorka si ve své korespondenci stěžuje na literární poměry, které tehdy byly běžné. Neboť i ona si byla plně vědoma, že dílo, které takto vznikne, nemůže zcela odpovídat jejím soukromým představám. Následující romány již plně sledují směr, který udal *Kříž u potoka*. Ohlasy na tento román byly více než příznivé a soudobá společnost je ocenila mnohem výše než předcházející *Vesnický román*. Následující díla tak nedávají čtenáři prostor k vlastním úvahám, ale zato mu představují nevšední hrdinky, které jsou hodny následování, a které ukazují návod na jednání v celé komplexnosti.

I. Matka a její určující vliv na dceru

Vztah matek a dcer představuje v díle K. Světlé téma, které je základní stavební součástí celého příběhu. Celý koloběh msty se může rozběhnout právě kvůli urážce památky zesnulé matky. Rozeberme si např. román *Nemodlenec*. Zemanka se chce pomstít svému bývalému milenci, a proto pošpiní čest jeho manželky a zasáhne tak i dceru, která se rozhodne pomstít nejen zemance, nýbrž celému jejímu rodu. Na základě přísahy svým mrtvým rodičům, mstí se Dalena jednotlivým členům rodiny.

Stejně tak jako smrt otce byla vždy archetypálním rituálem přechodu do dospělosti pro západního hrdinu – muže, stala se smrt matky, pozorovaná nebo transcendovaná dcerou, jedním z nejhlubších momentů ženské literatury.⁶⁶ Vrátime-li se však k zemance Luhovské, její popis se jeví jako velmi negativní. Nikdo ze sousedů ani uvnitř statku s ní nemá soucit, neboť se sama prohřešila na svých dětech a manželovi. A to tak, že se ke svým dětem chovala cize a zcela je od sebe odpuzovala. Láska rodičů k dětem funguje v románě jako základní princip, který udržuje nadosobní řád. Jeho porušení je tvrdě odsouzeno a potrestáno.

„Měla dceru a dva syny, ale děti ty nepovažovala za svoje, byly to jen děti manželovy, muže toho, jenž jí v životě nejvíc ublížil. Mohla-li pak míti k nim nějakých povinností?

Pravila si, že nikoliv a na žádné z nich se nikdy nepousmála, žádné z nich nikdy nepolíbila, ba k žádnému z nich nepromluvila nikdy mateřského slova.

Dcera její, krásná jako druhdy matka, před málo měsíci jí zemřela. Ale ani nad mrtvolou její nezarosilo se oko zemančino, nesloužila jí v nemoci, neustrojila ji do rakve.

⁶⁶ V analýze těchto cílených probuzení, těchto posilujících mytologií ženské kultury nachází feministická kritika svůj nejnáročnější, nejpovzbudivější a nejpatříčnější úkol.

... *Slyšela zemanka, stojíc opodál jámy ověčené květinami, kamž spouštěli dceru její jedinou, mnoho, co by bylo každým snad ženským srdcem pohnulo. Všechny matky hlasitě proti ní na hřbitově reptaly, prorokující jí, že za to musí na ni přijít cosi velikého, co ji konečně přec jen zlomí a sníží.*⁶⁷

Celý citový vztah hrdinek k ostatnímu světu je ovlivněn právě zkušenostmi, kterých se jim dostalo vedle matky. Následně jsou hrdinky vystaveny citovému šoku, když jsou matce násilně odebrány nebo jim matka umírá. Hrdinky v matce vidí ideál dokonalosti a osobu, kterou je nutno nejen ctít, ale i její památku bránit všemi dostupnými prostředky. Zároveň se smrtí matky končí pro ně bezpečí domova a ony se stávají dospělými ženami, které již nemají nad sebou ochrannou ruku a zároveň se ocitají v osamocené prázdnotě. Otcové, kteří zůstávají, jsou dcerami ctěni, ale určující vliv zůstává na matce. Ženskost se tak zosobňuje a sakralizuje právě v zesnulých matkách. Jejich idealizace pomáhá naplnit ženský ideál. Hlavní hrdinky se snaží svůj život vést podobně jako jejich ideální představa o matce. Ve své mysli si neuvědomují, že tento ideál značně zkreslují. Tento implicitní vztah je určující, ale okolí je skrytý. Nikdo se nedozví hlavní motivaci jednání žen. Evička v *Kříži u potoka* sice vyhlásí boj zesulé Józe, ale postupně zjišťuje, jak se její představa o nebožce mění.

Dalena ve své pomstychtivosti nedbá žádných překážek, přesto v jednom okamžiku váhá, zda může použít všech prostředků. V momentě, kdy se chce Dalena pomstít lásce Míchala Luhovského Alžbětě, váhá a svou pomstu oddaluje, neboť nad Alžbětou bdí právě duch její zesulé matky. Dalena si uvědomuje svou podobnost v citu truchlící dcery a jakási posvátná aura okolo Alžběty jí brání vykonat zamýšlené činy.

⁶⁷ SVĚTLÁ, Karolína. *Nemodlenec*. Praha, 1922, s. 20.

„Ale necht' se bránila Dalena, jak chtěla, láska slečnina k matce a její o ni žal zůstaly přec jen štítem posvátným pro ni, jehož se dotknouti si netroufala. Stíny dvou matek chránivě nad ní se klonily.

Věřila Dalena slečninu zármutku, chápala úplně předsevzetí její, vzdání se světa, když v něm již drahé matky není, třeba o stálosti jeho pochybovala, zdálo se jí tak přirozené, jako úmysl její pomsty. Nikdy snad ještě matku tak neoplakávala, jako právě teď, nikdy tak hluboce a bolestně necítila, co ztratila byvši od ní odvrácena, nikdy jí tak neželeda jako nyní, kdež věděla, že nedaleko ní srdce taktéž raněné, stejné s ní hoře snáší.“⁶⁸

Zaměříme-li se na postavu matky obou hrdinek, zjistíme, že prvky, jimiž je popisována, jsou zřetelnou sakralizací ženy. Tato žena je přirovnávána k andělovi, který přináší spásu a odpuštění. Důležitější je obraz matky v myslích hrdinek, nikoli průběh života a činy živé matky. Hrdinky prostřednictvím obrazu zbožňované bytosti si tak mohou uvědomit vyšší řád, který je obklopuje, a který musí být ctěn a pochopen. Matka jako prostředník mezi reálným světem a absolutnem se zjevuje Alžbětě v podobě starší sestry a zároveň Dalena se se svou matkou loučí prostřednictvím Alžběty. Až v okamžiku, kdy se sestry setkávají, dochází ke zrušení kletby a Dalena se usmíruje s osudem, který je jí přichystán.

„Trpkost a žehravost proměňovala se z nenáhla u Daleny v žal a soucit a kajicně k sestře se nahnula. Uchopila se pramenu jejích vlasů, políbivši je, vždyť to byla část matčiny duše, kteráž v prsou jejích tak tesklivě vzdychala.

⁶⁸ SVĚTLÁ, Karolina. Nemođenec. Praha, 1922, s. 198.

Při této myšlence sklesla Dalenina hlava vedle sestry na polštář hedvábný jako někdy vedle hlavy matčiny a její pohled zahloubil se v její tahy, v drahé nezapomenutelné to tahy, v kteréž dnes naposledy patřila. Loučila se s obrazem matky své, odpouštěla jí, co kvůli ní a za ni zkoušela, ji navzájem za odpuštění prosíc. “

„Snad hmutím tím, ač opatrným a tichým, Alžběta přec jen se probudila, neb náhle k ní otevřela oči. Ale nezalekla se jí, nevyskočila, sahajíc po zvonci, by zavolala služebnictvo na vtíravou žebračku, jak Dalena bez dechu očekávala, nepodivila se ani její přítomnosti, nýbrž usmála se na ni svým nejlíbeznějším úsměvem, a obtočivši ji rameno okolo krku, prosebně zašeptala:

„Ach, vrať mi jej, maminko!“

Omámena svou bolestí, viděla v sestře matku, kteráž k ní sestoupila s nebes výše, aby ji potěšila. “⁶⁹

⁶⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. Praha, 1922, s. 198.

II. Vztah matka – dítě v konfliktu se vztahem manželské lásky

Jak jsme uvedli, manželství je naplněno teprve početím potomka. V křesťanské etice je tento akt považován za cíl a vyvrcholení společného soužití manželů. V ještědských románech se tato idea dostává do konfliktu s realitou. Model šťastné rodiny tu nenajdeme. Naopak řešení problémů ve vztazích a tedy zákonitě i ve vztazích k dětem se stává hlavní motivační linií románů.

Vztah matky a dítěte je explicitní, je nám podán tak, jak si jej představujeme v ideálním případě. Hlavní hrdinka miluje své dítě a její chování vykazuje všechny znaky starostlivého pečlivého chování. Svou lásku zčásti transformuje do vztahu k dítěti, neboť právě potomka chápe jako součást celku, součást rodiny a má tak za přirozené, že dítě budou oba rodiče vychovávat společně.

Nastíněná situace se jeví samozřejmě jen na počátku, než manžel začne srovnávat dva vztahy, které mají být součástí jedné entity. Např. v *Kříži u potoka* Štěpán začne tyto dva vztahy (matka – dítě a manžel – manželka) srovnávat, odlišovat a nakonec stavět na opačné póly. Na základě chování vlastního manžela se hlavní hrdinka dostává do neřešitelné situace. Neboť stejně tak, jak je pro hrdinku nedotknutelná role matky, tak je pro ni nedotknutelná role manželky. Pojetí obou rolí se dostává do konfliktu s mužským náhledem na celou problematiku. Mužský svět je následující.

První problém, který poukazuje na pokřivený mužský svět, je fakt, že vlastní otec je schopen zavrhnout svého potomka a vůbec jej nebrat na vědomí. Druhou skutečností je fakt, že lásku a péči, kterou jeho žena věnuje dítěti, on chápe jako ochuzení o city, které by měly patřit jemu. Cítí se být okraden a svým sobeckým postojem se zdá být tak zaslepen, že není schopen rozumného uvažování. Jeho zaslepenost vůči nejbližšímu okolí z něj činí konfliktního jedince, který se nedokáže chovat podle přirozené morálky, která by měla být všem vlastní.

Vztahy uvnitř rodiny se tak hrotí a vedou na první pohled k úplné katastrofě a rozpadu všech svazků. Jen díky hlavní hrdince, která svou morální převahou

nakonec překoná překážky, je možné opět se vrátit k ideálnímu modelu rodiny (viz níže).

Vraťme se nyní do situace, kdy nacházíme hrdinku mezi dvěma dilematy, zda se vzdát mateřské lásky, či odvrhnout manžela. Nejexplicitněji se do této situace dostává Evička v Kříži u potoka. Evička nedokáže pochopit prvotní motivaci Štěpánova chování. Ve svém nazírání na svět chápe rodinu jako jeden celek, do něhož patří jak manžel, tak i děti. Děti jsou u ní považovány za hmotný symbol spojení muže a ženy. Tedy jde o duchovní spojení, které převyšuje fyzické spojení muže a ženy. Muž je schopen naopak rodinu a lásku chápat jen v rovině fyzického naplnění. Tedy spojení svazku dvou lidí v manželství pro něj je naplněno již v okamžiku, kdy pojímá krásnou ženu za svou manželku a následně od ní očekává bezmezný obdiv ke své osobě, poslušnost a veškerou péči, které je žena schopna. Jakákoli jiná činnost jeho ženy je pak z jeho strany chápána jako zpronevěra vůči němu. Svým postojem se tak snaží ve vztahu povznést nad svou ženu, ve vztahu, kde by si měli být oba rovni. Svou nadvládu demonstruje především verbálně.

*„...ostatně jsem svým pánem, nemusím nikomu na oči koukat, ani tobě ne, neb ty mne musíš mít ráda, nechť si jsem teď takový či makový. Slyšíš, ty mne **m u s í š** mít ráda, já se ti **m u s í m** líbit, **m u s í m** se ti zdát mužem nejlepším buď jak buď, není ani teď jiné pomoci.“⁷⁰*

„Vždyť jsem z Potockých, jimž se musela ještě každá žena podložit, chtěla-li s nimi co svést, a nechtěla-li, muže pak dlouho se nerozmýšleli, jak mají s ní zatočit, málo při tom dbajíce lidských řečí. I já dám toho důkaz, že jsem se nezavrhl, neudělám rodu svému nečest, uvidíš ihned na svoje oči, kterak to mezi námi stojí.“⁷¹

^{70, 71} SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. Praha, 1924.

Jeho činy jej prezentují jako omezeného sobeckého jedince. Své chování však nehodlá měnit a snaží se ho demonstrovat nejen uvnitř rodiny, ale v rámci celého společenství vesnice.

Hlavní hrdinka se tomuto psychickému teroru postaví, její jednání není však explicitní, ale je skryté. Své jednání nedává najevo, jde o činy, které zůstávají ostatním utajené. Aktivní role hrdinky a její jednání je nám – čtenářům zprostředkováno. Ženský hlas nám odhaluje další roviny v románech. Nenechává nás pozorovat jen vnější jednání postav, ale ukazuje nám vnitřní, specificky ženský svět. Zjišťujeme, že tento ženský svět je mnohem pestřejší, než by se mohlo na první pohled zdát. Psychologické motivace činů jsou nazírány v literatuře nově. Tento pohled je dán tím, že do literatury v této době vstupují ženy – spisovatelky. Literární činnost, která byla do té doby výhradní doménou mužů – spisovatelů, nabízela také hrdinky v románech, ale vždy se jednalo o perspektivu, ve které mužský element byl dominujícím prvkem, který měl určující vliv na celou stavbu románu.

Nyní je tomu jinak, pohled ženy není transformován mužským světem, je pouze přenesen do uměleckého díla. Nedochozí tak k žádnému zkreslení výchozí situace. Ženský hlas poprvé promlouvá sám za sebe. Je zajímavé si povšimnout, jak moc je ženský svět již připraven na vstup do literatury. Nesetkáváme se s pozvolným vývojem, který by spěl k výrazným uměleckým produktům. Naopak, již v počátcích literatury psané ženami,⁷² se setkáváme s autonomním ženským hlasem, který má jasné představy o životě a tyto představy a problémy žen chce prosadit v rámci mužského světa, který do této doby dominuje. Hrdinky se tak stávají výraznou osobností, která přináší do stávajícího řádu nové prvky romantické názoru na uspořádání společnosti.⁷³

⁷² Máme na mysli situaci v české literatuře.

⁷³ Teoretická část, kap. 2.2 Nová mytologie.

III. Vztahy mezi mužem a ženou

Pokusme se nejprve charakterizovat mužské hrdiny. Štěpán v *Kříži u potoka* je prototypem muže, který je přesvědčen o své absolutní nadřazenosti nad partnerkou. Tato úplná moc spočívá u něj v přesvědčení, že svou hrubou silou dokáže podmanit celé okolí a zvláště pak vládnout své ženě. Neklade si otázku po původu a příčinách oddanosti a lásky. Cit a lásku chápe jako povinnost manželky vůči manželovi. V průběhu příběhu se v textu setkáváme několikrát s imperativem, který je odlišen i graficky. Štěpánovo „musíš“ zní velmi kategoricky.

*„ ...ostatně jsem svým pánem, nemusím nikomu na oči koukat, ani tobě ne, neb ty mne musíš mít ráda, nechť si jsem teď takový či makový. Slyšíš, ty mne **m u s í š** mít ráda, já se ti **m u s í m** líbit, **m u s í m** se ti zdát mužem nejlepším buď jak buď, není ani teď jiné pomoci.“⁷⁴*

„Vždyť jsem z Potockých, jimž se musela ještě každá žena podložit, chtěla-li s nimi co svěsti, a nechtěla-li, muže pak dlouho se nerozmýšleli, jak mají s ní zatočit, málo při tom dbajíce lidských řečí. I já dám toho důkaz, že jsem se nezavrhl, neudělám rodu svému nečest, uvidíš ihned na svoje oči, kterak to mezi námi stojí.“⁷⁵

Štěpán absolutně neřeší úlohu partnerství, nevidí v něm vzájemnou kooperaci dvou navzájem se milujících lidí. Svou zaslepeností se dopouští největšího hříchu – ve chvíli, kdy se proviní na společném potomkovi a začne ženě vyčítat mateřskou lásku. Zvláště je přesvědčen, že tato láska k dítěti ubírá jemu to, na co má právo.

^{74, 75} SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. Praha, 1924.

Hrdinky se chovají zcela odlišně od svých partnerů. Právě v jejich chování vidíme romantický typ hrdiny, jak jsme se jej pokusili definovat v teoretické části. Hrdinka má dostatek sil a navíc pevně odhodlání svůj život si sama řídit. Vzhledem ke své povaze se dostává do konfliktu s mužem, neboť není schopna pasivně přihlížet okolo se dějícím věcem. A tak motivovanými činy se snaží splnit záměr, který si předem vytyčí.

Mileneckou lásku považuje za součást dobře fungující rodiny. Ta je pro ni vším. Hrdinka si uvědomuje, že právě v rodině se totiž dá navázat na bohaté dědictví minulosti a následně se tak stát její součástí. V následování řádu vidí jasnou cestu, kudy se ubírat při plnění svého úkolu. V mateřské lásce spatřuje svou seberealizaci při výchově dětí, současně ale jde i o duchovní princip, který vykazuje sakrální rysy, je něčím posvátným a jakékoli provinění vůči tomuto citu se jeví jako velmi těžký hřích, za nějž přichází trest.

Rozeberme si nyní jednotlivé romány, abychom dokázali, že tento motiv provinění se vůči mateřskému citu se objevuje v různých varietách vždy a je řešen stále stejně. Ve *Vesnickém románu* je jediným důvodem pro rozvod zanedbání péče matky o děti. V *Kříži u potoka* Evička přináší největší oběť, když se rozhodne, že se vzdá své dcery a pošle ji do mlýna.

„Co se tu se Štěpánem tak náhle stalo, pomínil’ se pojednou rozumem, že přišel na takové myšlenky, taková slova a to právě dnes – dnes, kdy dítě svoje z lásky a oddanosti k němu z domu vystrčila jako macecha.“⁷⁶

Tato oběť je pro ni tak frustrující, že svůj boj málem vzdá a začne litovat svého prvotního odhodlání. V *Nemodlenci* se rovněž objevuje zanedbání mateřských povinností. Nenaplněná vášeň se mstí na vlastních dětech.

Na základě posvátnosti mateřského citu si dovolíme ujasnit hypotézu, jak vypadal filosofický koncept autorky. Podstatu tvoří triáda pojmů: lid – žena – řád. Řád chápeme jako princip, který tvoří základ celé společnosti. Řád, bez něhož by se vše stalo nahodilým chaosem. Řád, který dovoluje překročit lidská

⁷⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. Praha, 1924.

omezení a transcendovat lidský život do absolutního bytí. Ženu vidíme jako prostředníka tohoto přenosu. Médium, jež je schopno syntézy. Tento kruh pak uzavírá třetí pojem – lid. Tento termín chápeme v nejobecnější rovině, lid jako fenomén původní, přechovávající a zároveň zaručující hodnoty, které se musí udržet živé a společnost se od nich nesmí odklonit. Tato filosofická koncepce vykazuje zjevné znaky romantického konceptu, ale současně si ho transformuje ke svému vlastnímu názoru. Vnáší tak do koncepce prvek lidu a řád nespojuje s ideálem a individualitou, nýbrž tento fenomén podřizuje společenství.

Shrneme-li naše pozorování týkající se vztahů, které hrdinové v románech navazují, zjišťujeme, že určující svazky se navazují v rámci základní jednotky – rodiny. Představa o rodině jako základní jednotce, jež je harmonická, se nám záhy rozpadá. V románech se tak řeší základní existenciální problémy jedince v rámci jeho nejbližšího okolí.

K prvotním konfliktů dochází ve střetu mezi mužským a ženským nahlížením na uspořádání světa. Mužská sobeckost a ješitnost je odzbrojena hrdinčiným obětavým chováním. Představy mužů a žen se jeví zcela opačně a je pro ně typický vždy určitý druh jednání. Muži jsou vykresleni jako jedinci, kteří se snaží svou suverenitu dát najevo hlavně verbálně. Jejich chování je tak jednoznačné bez další motivace. Chovají se explicitně a jejich chování je více impulsivní. U žen je tomu naopak. Motivace žen a jejich činy často zůstávají skryty, a to i nejbližšímu okolí. Svými tichými ale soustavnými skutky dosahují svého prvotního záměru a nakonec vítězí. To, co považujeme za nové v literatuře, je právě tato ženská motivace, která je důsledně autorským hlasem propracována. Psychologická kresba hrdinek je velmi sugestivní a přesvědčivá. Nejen rozumové jednání, ale i senzitivní stránka ženské hrdinky se nám odhaluje do nejmenších detailů a přináší do literatury nový prvek, který můžeme označit jako specificky ženskou entitu. Specificky ženská entita pro nás představuje termín, který v sobě zahrnuje možnosti žen, kterých si do té doby nikdo nevšiml a které byly-li popsány, pak se značnou dávkou ironie či podceňování.⁷⁷ Chování hrdinek tak označujeme za implicitní.

⁷⁷ Srovnej reakce na vstup žen do literatury.

Vraťme se ještě nyní k modelu rodiny. Uvedli jsme, že ženy chápou rodinu jako naplnění harmonických vztahů, rodinu jako syntézu všech zúčastněných, přičemž vzájemnou láskou a péčí je možné dosáhnout absolutna – naplnění ideje. Ukazuje se, že model šťastné rodiny není samozřejmostí, žena si jej musí vybojovat. Bojem, který vede se sobeckostí muže, okolím. Ztrácí na čas všechno blízké. Je nucena vzdát se všeho, co je jí v životě nejbližší. Asi bychom předbíhali literární vývoj, kdybychom mluvili o mezní situaci,⁷⁸ ale přesto žena je nucena překonat překážky tak velké, že je odměněna právě fungující rodinu a tím se jí splní sny a ideály, se kterými vstupuje na začátku příběhu.

⁷⁸ Ve smyslu existencialismu.

IV. Krása hrdinek

Hrdinky románů jsou vždy obdařeny výjimečnou krásou. Zkusme si nyní charakterizovat, jak tato krása vypadá. Krása má dvě roviny, tu která je viditelná okem a skrytou krásu projevující se v osobnosti. Fyzická krása se objevuje ihned na začátku příběhu. Zajišťuje prvotní impuls, který dá do pohybu děj románu. Proto je popis fyzické krásy načasován na setkání s budoucím milencem/manželem. Hrdinku v této fázi nahlížíme zrakem muže. Hrdinka se stává objektem, na nějž se muž dívá. Popis krásy se objevuje v jednotlivých románech víceméně shodně. Muž je okouzlen krásou neznámé ženy, kterou znenadání spatřuje. Tuto krásu sakralizuje – v ženě vidí anděla a přirovnává ji k nadpozemskému stvoření. Na dívkách muži obdivují zejména vlasy a oči. V následujících ukázkách si povšimněme i barevnosti, která celý popis doplňuje. Zlatá a stříbrná barva evokují slunce a měsíc a podtrhují nadpozemskost spatřené ženy.

„Na práh ovčína vystoupila dívka, jejížto královskou hlavu obléaly jako dvě zlatá křídla dlouhé prameny rozpuštěných vlasů, po nichž se sunuly při každém hrdém hnutí jejím v paprscích prvních červánků temnou klenbu stromů prorážejících purpurové blesky.

Adam nedýchal.

Z postavy té prýštila se záře ...

Mísil se třpyt zlatých dívčích vlasů se stříbrem šije a ramen ve svitu slunce právě vycházejícího způsobem tak čarovným, že se zdálo, jakoby z ní vycházelo světlo. I režná na ní halena se třpytila jako háv knížecí v odlesku její pleti a kadeří po ní plynoucí.

*V tom zdvihl přízrak ten, jenž náležeti se zdál báječnému jakémusi světu, sklopený zrak. Zas pablesk! Dívčiny vlhké oči se zastkvěly jako slunce, na které je upírala.*⁷⁹

*„Evička na svém povýšeném místě se vznášela jako na oblacích, víc andělu než dívce se podobajíc, její oči zářily tak svatě a líbezně jako hvězdy, vždyť se blížila stavení kletému, jehož se měla z vyšší vůle stát spasitelkou.*⁸⁰

Výraz obličeje hrdinek je vždy velmi důležitý, neboť již v počátcích se v něm odráží druhá rovina krásy, kterou zde nazýváme vnitřní krásou. Vnitřní krása později zastiňuje fyzickou a získává si plnou převahu. Vnitřní krásu však nevidí muž, je nám prostředkována jiným médiem.

Místa, kde dochází k osudnému setkání, vykazují v románech také společné rysy. Dívky jsou přistiženy neočekávaně v osamělém koutku přírody, kde se odvažují plně odhalit své nejinternější emoce. K jejich citovému rozpoložení dopomáhá přírodní scénérie, jež plně koresponduje s city dívek.⁸¹ Dívky jsou v tomto okamžiku plně přesvědčeny o své samotě a dovolí si tak zcela odhalit své pravé „já“ – svoji individualitu. Samotu a posvátnost místa jim naruší muž, který je tajně pozoruje. K náhodnému setkání vždy dochází v místě či čase, který má symbolický význam. Odkazuje k vyšším hodnotám, které jsou spojené s nadpřirozenem a mají v sobě tajemství. Ve *Vesnickém románu* se setkání děje o Štědrém večeru, Evička potkává Potockého u kříže Józy, jež má na svědomí pád celého rodu, Dalena je spatřena v ovčíně, místě, jež je v Bibli velmi exponováno. Všechny tyto sekundární interpretace můžeme chápat nejen jako předzvěst náročného úkolu, který hrdinky čeká, ale také jako výjimečnost, která se uvnitř hrdinek nachází.

Mystické místo tedy znásobuje krásu hrdinky a zanechává v muži obrovský dojem. Muž si uvědomuje, že se stal součástí výjevu, který nebyl určen jemu a

⁷⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. Praha, 1922, s. 59.

⁸⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. Praha, 1924.

⁸¹ Viz předchozí ukázka.

zároveň pronikl do tajemství, které mu zůstává skryto. Hrdinky se nikdy nesvěří se svým úmyslem a svůj úkol plní tajně, jsou totiž přesvědčeny, že jinak by nedosáhly svého cíle.

Okouzlení muže je natolik silné, že se později ukáže být přítěží ve vznikajícím vztahu. Právě proto, že muž v hrdince spatřuje jen fyzický ideál ženské krásy, neuvědomuje si i ostatní rozměr hrdinčina charakteru, a tak se následně stává, že jej hrdinka převýší v ostatních rovinách. Prvotní konflikt vnitřní (pravé) krásy a vnější (fyzické) krásy, jak jsme ho nyní nastínili, platí pro všechny námi interpretované romány, výjimku představuje *Vesnický román*. Setkání o Štědrém večeru působí na Arnošta tak, jak jsme již zmínili, ale Arnošt je jediným hrdinou, který je schopen od počátku ocenit i vnitřní krásu Sylvy. Tato jinakost je dána tím, že Arnošt je odlišný typ hrdiny, než s jakými se setkáváme v následujících dílech.⁸²

V souvislosti s popisem vnějšího vzhledu hrdinky se ještě pokusme odhalit inspiraci Světlé a položme si otázku, na koho spisovatelka navazovala. Následující závěry jsou našimi domněnkami, pro které nemáme v odborných studiích oporu, přesto jsme přesvědčeni, že několika ukázkami jsme schopni doložit naše tvrzení. Domníváme se, že Karolína Světlá ve své kresbě vnějších atributů hrdinek navazuje zcela vědomě na Boženu Němcovou. Přičemž se domníváme, že stylem, který Němcová volí, se Světlá nechává inspirovat stále více. Např. v *Nemodlenci* se popis Daleny v ovčíně dosti podobá hrdince vykreslené ve velmi osobní próze *Čtyry doby*. Celkový popis lásky ve *Čtyrech dobách*, jak jej definuje Němcová, je naprosto odlišný od pojetí Světlé. Němcová chápe odevzdání se muži jako provinění proti čisté lásce (neposkvrněné). Přijetí manželství je zde hříchem či proviněním.

„Krásně mluví kněz o povinnostech, o věrnosti manželské, o poddanosti, ale nevěsta neposlouchá, duše její dlí mezi vysokými fikusy, u nohou vznešeného obrazu, který jí zvěstuje učení o božské, svobodné lásce, při níž není třeba slibů a přísah!

⁸² Viz láska milenecká.

Domluvil kněz. Od nevěsty žádá se přísaha, přísaha taková, že chce s mužem, který ruku její ve své drží, že chce s ním jít životem, s ním být v dobrém i zlém až do smrti. Trpělivě že chce snášet vše, cokoliv na ni vloží, zapřít se v každé době, stát se dobrovolně otrokyní!“⁸³

Z krátké ukázky vidíme, že pojetí lásky a vztahu se opravdu u obou autorek viditelně liší. Opustíme-li obsahovou náplň a zaměříme se na způsob psychologické kresby obou hrdinek, tedy na to, jak jsou nazírány a kdo je nazírá, dokážeme vyvodit několik společných rysů.

Nápadný je silný barevný postřeh, který připomíná až impresionistickou rafinovanost. K pocitu dynamičnosti pomáhají i přítomná dějová slovesa. Těmito prostředky se Světlá oprošťuje od popisné statickosti a dosahuje výrazného dojmu na čtenáře

Hrdinku Němcové nazíráme skrze její vnitřní svět, nikdy ji nespatřujeme objektivně z perspektivy všeobecného vypravěče. Nacházíme tu specifickou entitu, kterou později u Světlé nazveme ženský autorský hlas. Subjekt, který není objektivně uchopitelný a objevuje se jen na exponovaných místech, přičemž jeho explicitní uplatnění, je velmi důležité pro děj. Dává nám nahlédnout v důležitých momentech do pravého světa hrdinky, tedy tam, kam bychom se s objektivním vypravěčem nedostali. Právě odhalení ženského světa ženskou autorkou vnáší do literatury nový rozměr. Hodnocení hrdinek je věrohodnější, ženský autorský hlas je schopen překlenout distanci mezi vypravěčem a vnitřním světem hrdinky a spojit tak tyto dva úhly pohledu v jeden, přičemž tento pohled se objevuje v literatuře nově. Hrdinkám je poskytnuto více prostoru a tento prostor je nově využit. Dává nám možnost konfrontovat mužský úhel pohledu s ženským, přičemž ženský autorský hlas získává navrch svou věrohodností. Shrneme-li tedy naše porovnání o způsobu výstavby narativu u Němcové a Světlé, docházíme k závěru. Že obě autorky přinesly do literatury ženský prvek v podobě ženského autorského hlasu, který

⁸³ NĚMCOVÁ, Božena. Čtyry doby. *Fragments autobiografie*. Ed. Pohorský, M. Praha, 1974.

je v jejich dílech přítomný. To, že každá autorka, používá tento hlas k jiným ideovým posunům, je pro nás zcela nerelevantní. Proto nebudeme dále porovnávat jednotlivé ideové světy obou spisovatelek.

Vraťme se však ještě k popisu vnější krásy a líčení exponovaných situací. Zde se domníváme, že Světlá se nechává volně Němcovou inspirovat. Zvláště ve hře s barvami a světlem. Zlatá a stříbrná barva s leskem se odráží na všech okolních předmětech, hvězdy jsou také častým atributem těchto situací. Nejvíce však vždy září sama hrdinka. Ženská hrdinka tak jasně asociuje (u Němcové explicitně, u Světlé v jasných náznacích) podobnost s Máří Magdalénou. Při porovnání nacházíme zdůraznění stejných rysů na vnější postavě. Důležité pro kresbu jsou vlasy.

„...a již klečí vedle Magdalény. Útlé její rámě otáčí se kol sklenuté šíje krásné ženy, čelo, čisté, bílé co lupen z květu vodní růže, opírá se o vlny bohaté vlasu jejího.“⁸⁴

Světlá velmi často přirovnává své hrdinky k andělům, nadpozemským bytostem, které jsou schopny plnit nadlidské úkoly. Tato mravní čistota je spojuje právě s mytickými a křesťanskými ženskými ikonami. Němcová explicitně jmenuje nejen Máří Magdalénu, ale i Venuši či Pallas Athénu. Tato sakralizace je velmi příznačná pro tvorbu ženských hrdinek, pomocí vykreslení ideálu, je mnohem snazší ustanovit pozemský ideál tak, aby byl věrohodný a hlavně, aby bylo možné jej coby typ ženské hrdinky obhájit.

Vraťme se však k vnitřní pravé kráse a pokusme se ji definovat trochu přesněji. Explicitně se tento problém vyskytuje především v románě *Kříž u potoka*. Napětí vnitřní a vnější krásy se projevuje jako první konflikt mezi manželi. Vnitřní krásu představuje touha po sebevzdělání ženy, potřeba vyrovnat se partnerovi a pomáhat mu nejen fyzicky ale také duševně. Ideálem ženy je syntéza partnerů. Muž však tuto krásu vůbec nereflektuje, pro něj

⁸⁴ NĚMCOVÁ, Božena. Čtyry doby. *Fragmenty autobiografie*. Ed. Pohorský, M. Praha, 1974.

existuje jen její vnější krása, kterou chápe jako přitažlivost a (p)oddanost manželky manželi. Tento konflikt prvotního nepochopení očekávaného se postupně vyhrocuje. Evičiny argumenty týkající se např. potřeby čtení a dalšího vzdělávání jsou přínosem pro celé hospodářství, přesto Evička v boji podléhá a knih se vzdává. Na stupnici tří obětí, tato představuje první stupeň. Oběť, jíž Evička přináší, však není k ničemu. Vyústění problému nemůže mít účinek, neboť oběť není mužem vůbec pochopena.

„Když však neminula neděle, aby nebyl Štěpán cos na knihy a na čtenáře věděl, dávaje jí svou nechuť k nim pořád patrněji najevo, tož je jednou, když byl právě na trhu, z police vyklidila, sebrala a nahoru na komoru vynesla, kdež do truhly je uzamkla, aby je již ani vidět nemusil, když tak velice na očích ho mrzely, ale klekla si k truhle na zemi, zaplakavši nad ní jako nad hrobem, do něhož někoho milého jsme položili.“

...Ale nejvíce zajisté jí bylo při tom líto, že on právě při tom nepřeje, co jí bylo po rodině její na světě nejmilejší, vyzrazuje tím, jak málo dbá věci vyšších, že jsou mu buď lhostejny nebo pro posměch.“⁸⁵

Ukazuje se nám, že knihy byly jen záminkou a problém spočívá v něčem docela jiném. Evička manžela svým chováním převyšuje, vnitřní krása zastihuje fyzickou. Ideál, jak jej vidí manžel, se mění. Jeho představy však opouštíme. Fyzická krása jako by přestala najednou existovat. Čtenářům je nabídnut jiný úhel pohledu, pohled manžela se jeví až jako sekundární. Hrdinka je nám představena v nové perspektivě. Pozice naší hrdinky je srovnávána s ostatními ženami, které naplňují konvenčním chováním obraz pasivní ženy této doby. Ostatní ženy vykazují znaky poddanství ve vztahu, touhu po světských radostech, automatické převzetí hodnot apod. Naše hrdinky jsou hrdinkami v pravém slova smyslu, neboť vystoupí proti těmto konvencím,

⁸⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. Praha, 1924.

i přesto že jejich jednání je okolím přijímáno i s posměchem. Dokladem odsouzení jsou přezdívky, které hrdinky od okolí získávají. Učenost a odlišné chování je společenstvím přijímáno jako povýšené jednání a jejich vzdělání je hodnoceno jako negativní vlastnost. Evička tak dostává přezdívku Evička čtenářka ze mlýna, Jenovéř se přezdívá kantůrčice. Přesto jsou v okolí lidé, kteří ve vzdělání vidí přednost (např. mlynář podporuje Evičku). Tuto vnitřní krásu spojujeme s pojmem ženskost. Ženskost chápeme jako určitý typ chování či spíše jako nedílnou součást ženského charakteru, který se od mužského odlišuje natolik, že jej muž není schopen zprvu vidět, natož pochopit. Fakt, že je ženskost specifická jen pro ženu, neznamena, že by s mužským světem neměla nic společného, je tomu právě naopak. Tato složka je nezbytná ve vztahu, který má být ideálem (Světlá vždy směřuje k ideálu). Bez této vlastnosti hrdinka nedokáže vytvořit plnohodnotný vztah s mužem. Nejde jen o výslednou fázi vývoje vztahu, kdy ženskost je mužem přijata a patřičně ohodnocena, ale jde také o vnitřní mravní sílu, která pomáhá ženě překonávat velmi náročné úkoly.

Ukažme si nyní, jak dokáže vypravěč rozvést charakterní vlastnosti, jako jsou: chytrost, učenost, krása a spojit je v jeden celek – ženskost.

„Nikdy si mlynářka nepomyslila, že z opáleného, bělovlasého děvčete vykvete panna tak sličná. Evičce zůstaly z dětinství jen velké modré její oči, jichž každý pohled dosud jako rosu v srdci pociťovala. Ostatně všechno se změnilo. Co již venku se netoulala, ztmavěl jí vlas, leskl se jí teď na slunci jako len, a líce jí zbělaly jako smetana. Prerostla mlynářku o celou hlavu, a hnedle by prerostla i mlynáře, jen kdyby byla o rok déle rostla. Byla vysoká a štíhlá jako jeřabina. Avšak bylo mnoho děvčat, které měly také hebký vlas, ztepilý vzrůst a jasné oči jako měla Evička, ale ona byla mezi nimi přec jen nejhezčí, aniž mohl člověk právě říci proč. Bylo to tím, že zcela jinak si stoupla, se pousmála, pohlédla, promluvila než ostatní, měla při sobě cosi zvláštního, pro co nikdo z jejího

okolí jména nenalézal. Jediný mlynář o to se pokusil, tvrdě, že to jsou šlechetné myšlenky, které jevíce se jí v tazích a hnutí ji tak krášlí.“⁸⁶

Hrdinka je nám představena v nové pozici, ukazuje se její odlišnost od ostatních žen. Kdo však přináší hrdince nový rozměr? Mlynář hodnotí Evičku jen v této replice. Mužský hrdina také není schopen tohoto pohledu, neboť je to právě on, kdo se chce chlubit její krásou a oblékat si ji do nejhezčích šatů. V manželce neočekává rovnocenného partnera, nýbrž pasivní loutku, se kterou může nakládat podle své vůle. V následujících ukázkách uvedme explicitní projevy mužského chování.

„Nezdobit ženu jiného než k muži poslušnost a poníženost, kteráž má manžela nejraději a nejlépe mu slouží, ta nejpřednější mezi ženami a nikoli ta, ježto nejvíce přeříkala kalendářů.“⁸⁷

„Ale Evička netušivši, co vlastně zavdalo nejhlavnější k jeho hněvu podnět, nedomyslíla se ovšem, že on si nikterakž nežádá dalších důkazů šlechetnosti, velkomyslnosti, oddanosti, nýbrž že chce, aby k němu se sklonila, s ním na roveň, ba pod něho se postavila, a kdy se toho u ní dočkat nemohl, odebral se na lůžko v plném planoucím hněvu.“⁸⁸

Vnitřní krása se tak stává v díle Světlé novým fenoménem, který vstupuje do české literatury. Co však přesně vymezuje vnitřní krásu. Není to jen touha po vzdělání, ale celkový názor na úlohu ženy ve společnosti a jeho následná realizace. Jde o otevření možností a překročení hranic, které dosud ženy svazovaly. Do hry tak vstupuje aktivita hrdinek, pasivní jednání je odsouzeno a

^{86, 87, 88} SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. Praha, 1924.

ukazuje se bezvýchodnost této cesty. Vnitřní krásou tak můžeme označit potřebu sebe prezentace a seberealizace ve vlastním jednání.

Světlá problematiku sebe prezentace ženy nastínila již v debutu *Dvojitá probuzení*. Probuzení ze spánku, který symbolizuje pasivitu a touhu po vlastním uplatnění, jež vede přes mnohé překážky, aby nakonec snažení hrdinky bylo úspěšné. Hrdinka se probouzí do nové reality, kde se jí dostává nových úkolů, aby je zvládla, musí se zcela změnit. Pokusme se nyní vysvětlit podstatu sebe prezentace, jak dochází ke změně. Domníváme se, že tento aspekt je v díle zakódován hlouběji než v linii samotného děje. Sledujeme-li narativ, který autorka vytváří, všimneme si perspektivy, či úhlu pohledu, odkud hrdinku nazíráme. Jsme přesvědčeni, že hrdinky nejsou nazírány skrze mužský prvek. Muž není jediný, kdo se na hrdinku dívá. Zvláště u krásy je patrné, co je schopen vidět muž a na základě toho vyvstává kontrast s tím, co jsme schopni odhalit při interpretaci my. Ten, kdo nám odhaluje skutečnou podstatu ženské krásy, je právě specifický ženský hlas vypravěče, který formuje nové možnosti v literatuře. Vraťme se však ještě k muži a jeho vztahu k hrdince. Muž zde funguje jako nedokonalý pozorovatel, který svůj objekt pozorování záhy ztrácí. Hrdinka tak nevystupuje jako vnější objekt pozorování.

Srovnáme-li mužský úhel pohledu s teoretickou typologií Maria Praze, vidíme shodné znaky. Porovnejme však naše obecné závěry s touto koncepcí. Typologie Maria Praze je rovněž nahlížena z mužského pohledu na problematiku (point of view). Přestože jednotlivé typy hrdinek tu jsou rozčleněny podle stejného aspektu – krásy, nalzáme tu konvenční pojetí, které zcela zapadá do literatury psané mužskými spisovateli. Krása spojená s hrůzou, osudovost, oběť atd. jsou možné charakteristiky, podle nichž by bylo také možné částečně charakterizovat hrdinky našich románů, ale hlavní rozměr – vnitřní krásu hrdinky – nejsme schopni takto popsat. Vnitřní krásu neboli ženskost sama o sobě se této typologii vymyká. Nadále sledovat Prazovu koncepci, by znamenalo zaměřit se na ženu jako na objekt, který je nahlížen jen skrze mužský element. Tento moment vnější/ fyzické krásy není pro nás relevantní. Jak již jsme dokázali na konkrétním textu, vnější krása je klamavá a pro vývoj hrdinky není určující. Prvotní sakralizace vnějšího vzhledu je

zavádějící a mylná. Ten, kdo nám ji ukazuje, je právě muž, jehož odhad, je dalším během událostí nahlížen jako základní omyl.

Položme si tedy otázku, kdo nám prostředkuje jiný pohled na hrdinku? Kdo nám dává poznat vnitřní krásu hrdinky a jak se s ním vlastně seznamujeme? Výchozím bodem uvažování je fakt, že muž není tím, kdo se na hrdinku dívá, ale je jím autorský hlas, který se projevuje velmi specificky. Autorský hlas, jímž se do narativu dostává ženský prvek z vnějšku. Jde o zvláštní způsob narativu, v němž jsou romantické hrdinky nahlíženy jinak. Romantický prvek tu dostává nový rozměr. Autorský hlas formuje a mění hrdinku podle své koncepce, jak má vypadat moderní žena a jakou roli ve společnosti má plnit. Zásadním prvkem, na který je kladen důraz, je vzdělání. Druhým stupněm, kde se ženskost uplatňuje, je hrdinčin vztah k partnerovi a třetí oblastí je vztah k dítěti, tedy úloha mateřská. Hrdinky vykazují výjimečný intelekt, který dále využívají. Hrdinky však neusilují o převýšení partnera, naopak svoji úlohu vidí v maximální podpoře manželova jednání. Na základě této podpory by totiž mělo dojít k syntéze a následnému vytvoření společného ideálu, který pro Světlu představuje statut šťastné a úplné rodiny.

Závěrem této kapitoly bychom chtěli krátce ocitovat postřeh Věry Liškové ze 40. let 20. století o specifické tvorbě ženských autorek, Karoliny Světlé a Boženy Němcové. Lišková ještě nepojmenovává ženský autorský hlas, ale již intuitivně cítíme, že jej měla na mysli.

„Obě básnířky vystupují brzy nad pouhé líčení: výběrem prvků folkloru zvykoslovného a krojového a jich prolnutím s prvky epicko-dramatickými dosahují kouzelné sytosti a plnosti atmosféry. V ostrosti jejich vidění, v plastičnosti jejich podání lidového bytu a charakteru je cosi specificky ženského, jakási schopnost vnikati zrakem vroucnějším a pozornějším, než je přáno zraku mužskému, v teplo příbytků i vztahů rodinných.“⁸⁹

⁸⁹ LIŠKOVÁ, Věra. Ke kompozici a k povaze díla Karoliny Světlé. SaS, 1940.

V. Aktivní hrdinka – nová žena v literatuře

Vyjdeme-li z typologie Maria Praze, zjišťujeme, že hrdinky nám jsou představovány buď jako oběti okolních vlivů nebo dostávají specifické role femme fatale apod. Tyto jedinečné role jsou však spojeny s velmi okrajovými žánry, mezi něž naše interpretace nespadá. Mnohem zajímavější se tak pro nás stává typ, který vymezil Vladimír Macura – typ amazonky. Sama Světlá dokázala v povídce Na barikádách pracovat s tímto typem a ukazuje se, že hrdinka se znaky amazonky je jí blízká.

Prvotiny, které Karolína Světlá psala, fungovaly pro ni jako terapie. Toto tvrzení je doložitelné nejen z korespondence, ale je také tematizované ve vzpomínkových dílech. V samotných dílech je možné spatřovat reflexe na téma proč, a jakým způsobem píše. Právě platforma pro ženský narativ ukazuje, jak ženy vstupují do literatury. Světlá je příkladem toho, jak může být mužská tradice tvůrčího psaní využita, a jak je možné objevit pro sebe vlastní pozici autorky. Stylizační autorská maska je součástí strategie evropského kontextu, se kterým se Světlá seznamuje při četbě francouzských a anglických ženských autorek. Světlá tak hledá specificky ženský pohled na svět. Tento názor aplikuje nejen ze své pozice autorky, ale i z pozice aktivní vychovatelky, když zakládá ženské spolky a jako vůdčí osobnost motivuje ženy k činům. Ženám tak otvírá nové rozměry jejich existence a snaží se napravit deformovaný mužský pohled na etiku.

Světlá tak ženu povznáší z dosavadních mantinelů a zduchovňuje ji skrze podstatu romantismu. Ono zduchovění se děje na základě sebevzdělání. Světlá je přesvědčena, že žena chce a může vykročit z nyní nastavených mantinelů a za pomoci vzdělání je schopna přijmout nový řád (novou morálku).

A právě amazonka, mající v sobě androgynní princip, charakterizuje nejlépe novou hrdinku. Ženskost je sakralizována, ta hrdince zůstává. Hrdinka je krásná, senzitivní a vzdělaná. Současně je ale také obdařena atributy jako jsou vytrvalost, neobyčejně pevná vůle, odhodlanost a neohroženost v boji proti překážkám. Tyto vlastnosti bychom spíše hledali u mužských hrdinů.

A právě v této rovině musíme nahlížet problematiku obětí. Hrdinka se nestává pasivní obětí vnějších vlivů. Hrdinky si svůj život řídí samy, jde o to, že na počátku mají ideály či zásady, kterých chtějí dosáhnout. Na počátku si samy neuvědomují, jak velký úkol si vytyčily, ale jejich vůle zvítězit se v průběhu natolik upevní, že dosáhnou svého cíle. Oběť, kterou přinášejí, se tak stává vyšším duchovním principem, skrze nějž jsou schopny dosáhnout absolutna.⁹⁰ Tedy hrdinky jednají zásadně ze své vůle a ze svého přesvědčení, jestliže v průběhu ustupují z některých svých zásad či korigují svůj pohled na svět, vždy se tak děje jen na základě jejich rozhodnutí. Jejich konání je tak volným aktem a jejich aktivita je naprosto neomezená. Neomezeností máme na mysli fakt, že ve svém jednání jsou postaveny na roveň s muži. Nemají žádné výchozí handicapy vůči mužům a jsou schopny větších obětí než muži, kteří k tomu byli dosud předurčeni.

Pojďme se nyní zaměřit na způsob, jakým se hlavní hrdinka vypořádává s milostnou vášní. Její pojetí je totiž určující pro celkové chování hrdinky vůbec. Ženský hlas chápe milostnou lásku velmi dramaticky. Prudká vášeň, kterou bychom u romantiků očekávali, tu naráží na řád tradiční morálky. Vlastní hlas srdce, nejniternější úvahy se dostávají do sporu se skutečným (či domnělým) etickým zákonem společnosti. Přičemž tato morálka vítězí. Právě tento konflikt je schopen ženský autorský hlas zdůraznit tím, že se děj odehrává v horských vesnicích, které nejsou ještě narušené městskou etikou. Společenské tradice a morálka, pramenící z křesťanské etiky, se tu udržuje neměnná po staletí.

Tedy obecně platí, že hrdinky dobrovolně konají úkoly, které si samy vyberou. Zároveň však toto chování není řízeno pouhou ženskou intuicí, ale je ovlivněno neměnným řádem/morálkou, který jakoby zastřešuje a odráží jednotlivé skutky. Na tomto pozadí se vše děje, platforma voluntativních skutků se projektuje na tuto rovinu a je jí zcela evidentně korigována.

⁹⁰ Ve smyslu německé romantické filosofie.

VI. Pokus o syntézu interpretace s teoretickou částí

Karolina Světlá zaujímá velmi významnou pozici v dějinném vývoji českého románu. Její tvorba přináší žánr románu do české literatury vůbec poprvé. Své povídky s vesnickou tematikou rozvádí do několika linií, takže je můžeme označit jako romány.

Přijetí Karoliny Světlé od hlavních literárních kritiků této doby (Nerudy, Hálek a Sabiny) bylo více než příznivé. Potřeba českého románu se všeobecně uznávala, a tak spisovatelka byla velmi vřele přijata nejen čtenáři, ale i kritiky. Srovnáme-li tedy vývoj ženské literatury ve světě, vidíme, že v 60. letech je česká literární scéna na vstup žen-spisovatelek připravena. Zajímavé je, jak kritici jsou již sami schopni uznat a rozpoznat výjimečnost ženských autorek. Ženám-spisovatelkám se připisuje větší cit pro kresbu prostředí a větší empatie při nazírání do ženských charakterů. Domníváme se, že tato fakta dostatečně dokládají smysl vyčleňovat femininní literaturu jako samostatný prvek, který obsahuje svá specifika.

Na základě prostudování teoretických prací jsme si povšimli nejen zvláštních témat, které jsou spisovatelkám vlastní, ale zvláště jsme se zaměřili na hlavní hrdinku a pokusili se pojmenovat to, čím je obohacena oproti svým předchůdkyním, tedy co se u ní objevuje v literatuře nově.

Romantická filosofie i Bolzanova koncepce o etice mají jedno společné. Přiznávají ženám jejich právo na rovnost s muži. Veřejně je tak představen prototyp nové ženy. A tento prototyp si ženské autorky přivlastňují a snaží se jej zpopularizovat a uplatnit v uměleckých textech. To se daří i Světlé, její hrdinky jsou výjimečné ženy, které předznamenávají nový řád ve společnosti. Jejich věrohodnost pramení právě ze ztotožnění Světlé-ženy a vychovatelky se Světlou-spisovatelkou. Světlá se vedle literární tvorby stala významnou představitelkou ženského hnutí. V roce 1870 spoluzakládá Ženské listy, o rok později se angažuje při založení Ženského výrobního spolku. V 90. letech 19. století prosazuje dívčí gymnázium Minerva a také průmyslovou obchodní školu pro ženy. Mimo to často přednášela v Americkém klubu dam. Tyto zkušenosti z veřejného života a svůj pevný životní názor na úlohu žen ve společnosti dokáže pomocí svého vypravěčského talentu promítnout do

literární tvorby. Nalézáme u ní tedy ženy v jejich komplexnosti. Voleny jsou výjimečné osobnosti, které mají ukazovat cestu ostatním ženám. Zároveň vzhledem ke svému talentu nejde o programní romány, nýbrž vyvážená díla, ve kterých hlavní hrdinky zcela zapadají do celkového diskurzu díla.

Co je tedy na hrdinkách tak výjimečného? Domníváme se, že jde o úhel pohledu, ze kterého jsou nám tyto postavy prostředkovány. Specifický ženský hlas nám ukazuje s jemným citem pozadí vnější reality a dodává ženským hrdinkám nový rozměr bytí. Hrdinka se tak nestává pouze objektem, na který se díváme s distancí, ale je sama sobě subjektem a my ji nahlížíme zevnitř. Tedy tato metoda pro nás představuje další argument pro uznání existence femininní literatury.

Vraťme se nyní k romantické filosofii a srovnajme její některé body s pojetím románových hrdinek. O výjimečnosti a její individualitě jsme již psali, nyní nás bude zajímat srovnání mytologie a úloha národa. Světlá stejně jako romantici touží po klidu, po určité harmonii, kterou však okolo sebe nenachází, proto se obrací zpět do minulosti a identifikuje se s neměnným řádem, který je přítomný právě v národě. Sahá tak zpět k dědictví celé minulosti, a toto dědictví chápe jako tradice. Vzhledem k tomu, že původní tradice se daly najít jen ve vesnickém prostředí, identifikuje se Světlá s tímto společenstvem. Tudíž vesnický lid pro ni představuje národ, nikoli identifikace s vlastenectvím apod. Stejně tak, jak romantikové chápou mýtus, tak Světlá chápe svůj nadosobní řád, který je nutné respektovat a v případě konfliktu s ním se mu podřídit. To je příčina toho, že vašeň hrdinek, vzplane-li, zůstává nenaplněna. Tím se vysvětluje, proč hrdinky se v závěru stávají sveticemi a jsou idealizovány. Jejich jednání v celém příběhu je velmi dramatické. Smír, který nacházíme v závěru, je příliš prudký, má rychlý spád. Zdá se nám, jako bychom se hrdince vzdalovaly, jako by to ani nebyla její vůle.⁹¹

Hrdince je tak přiznána svobodná vůle, právo na vzdělání, právo na city a vlastní realizaci, ale toto vše se děje pod všesjednocujícím řádem, který je neměnný a je třeba jej uznávat. Právě v identifikaci sebe sama s tímto řádem je možné dosáhnout harmonie, o kterou hrdinky v průběhu celého románu usilují.

⁹¹ Srov. Sylvu z Vesnického románu a rozhodnutí Evičky zůstat po boku svého manžela.

I u Bolzana najdeme pokus o zachování neměnného řádu. Je jím křesťanské učení ve své ryzí podobě. Bolzano zdůrazňuje, že původní křesťanské učení je nutné přijmout a řídit se jím. Tedy všechny zmíněné koncepce uznávají lidskou individualitu bez ohledu na pohlaví, ale zároveň neusilují o bezmeznou svobodu. Neustále cítí potřebu najít něco pevného, co jim dodá potřebnou jistotu k vyrovnanému harmonickému žití. Konflikty, které se řeší, pak nemohou vyznít vítězně pro vášeň, ale je jasné, že harmonie je možné dosáhnout jen na pozadí řádu/absolutna.

Závěr

Svou diplomovou práci jsem rozdělila na teoretickou a praktickou část. V teoretické části bylo hlavním cílem vymezit základní inspirační zdroje a vlivy, jež mohly Karolinu Světlou ovlivnit. Na základě korespondence, kterou jsem prostudovala, bylo patrné, jak moc se Světlá zabývala idejemi blízkými romantické filosofii, Bolzanovi, a jak důkladně znala ženy-spisovatelky, zvl. George Sand.

V teoretické části je z romantické německé filosofie relevantní idea génia, dosažení absolutna a harmonie a také novodobé pojetí mýtu. V Bolzanově učení se k dílu Světlé nejvíce vztahuje jeho názor na vztah muže k ženě. Bolzano uznává, že žena má stejná práva jako muž, jen jejich funkční odlišnost předurčuje každé pohlaví k jiným úkolům.

Pro správné zasazení ještědských románů do širších souvislostí jsem se snažila prostudovat soudobé příspěvky k žánru románu. Vzhledem k tomu, že Karolina Světlá je označována za tvůrkyni českého vesnického románu, všimla jsem si, co specifického u ní literární kritici nacházejí. Po tomto rozboru následovala praktická část.

Na základě těchto teoretických koncepcí jsem se snažila interpretovat hlavní hrdinky ještědských románů. Témata jednotlivých kapitol jsem volila v návaznosti na okruhy, kterými jsem se zabývala v teoretické části. Tedy důležité bylo postihnout, co nového do literatury tato hrdinka vnáší. Teorie představující novou ženu se tak transformovaly v uměleckém díle do výjimečných hrdinek.

Ukázala jsem, jak se hrdinky vyrovnávají se svými úkoly. Dokázala jsem, že je jim přiznána svobodná vůle, jež je však omezena nadosobním řádem, který zůstává neměnný a poskytuje záruku kontinuálnosti s minulostí. Dále jsem si všimla vztahů uvnitř rodiny a společnosti. Pokusila jsme se je interpretovat nejen z pohledu ženy, ale i z pohledu muže. Na základě porovnání přístupů ke společnému životu mezi mužem a ženou jsem rozdělila vztahy na explicitní a implicitní a také vzájemné vztahy mezi mužem a ženou, rodiči a dětmi.

Při rozboru jsem si však nechtěla všimnout jen úkolů, které hrdinky řeší. Hlavní pozorování jsem zaměřila na to, jak jsou hrdinky utvořeny. Nešlo mi jen o jejich vztah k ostatním postavám v románu, ale spíše o to, jaké roviny popisu jsem schopna odhalit, tedy kdo všechno nám hrdinky prostředkuje. Zjistila jsem, že v románu je přítomný subjekt, který jsem nazvala specifický ženský autorský hlas. Na základě tohoto subjektu jsem se pokusila přiblížit techniku ženského psaní a ukázala na ní, v čem je specifická.

Cílem celé diplomové práce byla snaha ukázat hlavní hrdinky románů v novém světle. Prvotním záměrem bylo interpretovat hrdinky na pozadí romantických představ o fungování společnosti. Současně jsme však se chtěla pokusit najít rysy specificky ženského psaní. Tedy ukázat, co nového Světlá svým vstupem do literatury přináší a čím český román obohacuje.

Seznam použité literatury

- BAYEROVÁ, Marie. *Bernard Bolzano. Evropský rozměr jeho filosofického myšlení*. Praha, 1994.
- BOLZANO, Bernard. O povolání a důstojnosti pohlaví ženského. *Ženské listy*, 1881.
- ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, Anežka. Další dopisy Karoliny Světlé a Sofie Podlipské. *Ženské listy*, 1911.
- ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, Anežka. Jiné listy Karoliny Světlé a Žofie Podlipské. *Ženské listy*, 1911.
- Die Bedeutung Bernard Bolzanos fuer die Gegenwart*. Ed. Kurt F. Strasser. Praha, 2003.
- FISCHER, Ernst. *Původ a podstata romantismu*. Praha, 1966.
- GILBERT, Sandra. GUBAR, Susan. *The madwoman in the attic*. London, 2000.
- HÁLA, Vlastimil. *Impulsy Kantovy etiky. Kant – Bolzano – Bretano*. Praha, 1994.
- HÁLEK, Vítězslav. *Básnictví české v poměru k básnictví vůbec. O umění*. Praha, 1954.
- HÁLEK, Vítězslav. *Literární droby. O umění*. Praha, 1954.
- HÁLEK, Vítězslav. *Gogola hledám. O umění*. Praha, 1954.
- HAMAN, Aleš. *Próza májovců. ČL*, 1964.
- HORYNA Břetislav. *Dějiny rané romantiky. Fichte – Schlegel – Novalis*. Praha, 2005.
- HRBATA, Zdeněk. *Romantismus a Čechy*. Praha, 1999.
- JANÁČKOVÁ, JAROSLAVA. *Stoletou alejí*. Praha, 1985.
- KARÁSEK, Jan. *Druhý český dokument. Čas*. 1912.
- KUSÁKOVÁ, Lenka. *Krásná próza raného obrození. Studie*. Praha, 2003.
- LAUERMANNOVÁ -MIKSCHOVÁ, A. *Karolina Světlá. Osvěta*, 1912.
- LIŠKOVÁ, Věra. *Ke kompozici a k povaze díla Karoliny Světlé. SaS*, 1940.
- MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu*. Praha, 1995.
- MACURA, Vladimír. *Sen o Amazonce. Český sen*. Praha, 1999.
- MÁZLOVÁ, Věra. *Jazyk Karoliny Světlé. NŘ*, 1947.

- NERUDA, Jan. České romány. *Čas*, 4. října 1860.
- NERUDA, Jan. Literatura. *Hlas*, 22. srpna 1862.
- NERUDA, Jan. Originální géniové a česká literatura. *Hlas*, 18. ledna 1863.
- NERUDA, Jan. Český román vesnický a jeho tvůrkyně. *Naše listy*. 27. ledna 1869.
- NOVÁK, Arne. *Podobizny žen*. Praha, 1940.
- Osamělý myslitel Bernard Bolzano*. Ed. Kateřina Trlifajová. Praha, 2006.
- OTRUBA, Mojmír. Ve směru od reality do literatury. *ČL*, 1993.
- POHORSKÝ, Miloš. K poznání života a díla Karoliny Světlé. *ČL*, 1960.
- PRAZ, Mario. *The romantic agony*. Oxford, 1933.
- ŘEPKOVÁ, Marie. Vypravěčské umění Karolíny Světlé. *ČJL*, 1974.
- ŘEPKOVÁ, Marie. Ještědská próza Karoliny Světlé. *ČJL*, 1969/1970.
- SABINA, Karel. Novelistika a romanopisectví české doby novější. *O literatuře*. Praha, 1953.
- SABINA, Karel. Slovo o románu. *O literatuře*. Praha, 1953.
- SABINA, Karel. Novelistika a romanopisectví české doby novější. *Kritická příloha NL*, 1984.
- SAND, Georgè. *Consuela*. Praha. 1988.
- SHOWALTER, Elaine. Pokus o feministickou poetiku. FERN, Fanny. Why woman wrote. *American Quarterly*. Roč. 32.
- SCHLEGEL, Friedrich. *Fragmenty z Athenaea*, 1798.
- SUSMAN, Margarete. *Frauen der Romantik*. Jena, 1931.
- SVĚTLÁ, Karolina. Z ovzduší barikád. *Ohlasy z roku 1848*. Praha, 1925.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Upomínky*. Praha, 1925.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Z literárního soukromí*. Praha, 1904.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Z literárního soukromí*. [Díl] 1, *Vzpomínky. Paměti*. *Literární dokumenty*. Praha, 1959.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Z literárního soukromí*. [Díl] 2, *Korespondence*. Praha, 1959.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. Praha, 1924.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice*. Praha, 1925.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. Praha, 1924.

SVĚTLÁ, Karolína. *Nemodlenec*. Praha, 1922.

SVĚTLÁ, Karolína. *Novelly III*. Praha, 1904.

ŠMAHELOVÁ, Hana. Bernard Bolzano a české národní obrození. *ČČH*, 2002.

VANĚK, Václav. Potok – kříž – kniha. *ČL*, 2000.

ŠPIČÁK, Josef. Tvůrkyně českého vesnického románu. *Ještědské romány I*. Praha, 1955.

ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá: studie s výběrem literárních vyznání, vzpomínek a korespondence*. Praha, 1966.

Konzultovaná literatura

- BERKOVSKIJ, Naum Jakovlevič. *Německá romantika*. Praha, 1976.
- ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, Anežka. *Vzpomínky na Karolinu Světlou*. Praha, 1909.
- ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, Anežka. *Z mládí K. Světlé a J. Nerudy*. Praha, 1940.
- FRIEDRICHSMEYER, Sara. *The Androgyne in Early German Romanticism: Friedrich Schlegel, Novalis and the Metaphysics of Love*. Bern, 1983.
- HORN, Gisela. *Romantische Frauen: Caroline Michaelis-Böhmer-Schlegel-Schelling, Dorothea Mendelssohn-Veit-Schlegel, Sophie Schubart-Mereau-Brentano*. Rudolstadt, 1996.
- HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha, 1999.
- HRBATA, Zdeněk. *Romantismus a romantismy: pojmy, proudy, kontexty*. Praha, 2005.
- Ještěd Karoliny Světlé: Karolina Světlá v dopisech o ještědských horách a jejich lidu*. Ed. Josef Špičák. Liberec, 1958.
- NEUDORFLOVÁ-LACHMANOVÁ, Marie. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha, 1999.
- Polemika s dobou: Karolina Světlá ve vzpomínkách a korespondenci současníků*. Ed. Josef Špičák. Praha, 1969.
- PROCHÁZKA, Martin. *Romantismus a osobnost: subjektivita v anglické romantické poezii a estetice*. Pardubice, 1996.
- ŘEPKOVÁ, Marie. *Vypravěčské umění Karolíny Světlé: K proměnám tématu a tvaru její ještědské prózy*. Ústí nad Labem, 1977.
- SCHULZ, Gerhard. *Romantika: dějiny a pojem*. Praha, 1999.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Ještě několik archů z rodinné kroniky*. Praha, 1881.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Časové ohlasy*. Praha, 1958.
- SVOBODA, Karel. *Bolzanova estetika*. Praha, 1954.
- ŽITNÝ, Milan. *Nemeckí romantici: Friedrich Schlegel, August Wilhelm Schlegel, Friedrich Schelling Novalis, Wilhelm Heinrich Wackenroder, Ludwig Tieck, Jean Paul, Joseph Görres, Ludwig Achim von Arnim, Wilhelm Grimm*,

Karl Solger, Friedrich Schleiermacher, Heinrich von Kleist, Adam Müller.
Bratislava, 1989.

Seznam příloh

Č.	PISATEL	ADRESÁT	DATUM	ULOŽENO
1/1–4	K. Světlá	J. Nerudovi	9. 4. 1862	Český Dub
4/1–4	S. Podlipská	K. Světlé	4. 8. 1862	Český Dub
5/1–8	K. Světlá	S. Podlipské	15. 8. 1862	Český Dub
7/1–8	K. Světlá	S. Podlipské	5. 8. 1862	Český Dub
11/1–6	K. Světlá	S. Podlipské	21. 8. 1862	Český Dub
14/1–3	K. Světlá	J. Nerudovi	bez data	Český Dub
15/1–6	K. Světlá	S. Podlipské	4. 9. 1862	Český Dub
18/1–3	K. Světlá	J. Nerudovi	bez data	Český Dub

Karolina Světlá Janu Nerudovi, 9. 4. 1862

9^{ho} dubna 1862.

Příteli! –

Začala jsem dnes aspoň deset dopisů v nichž Vám dokazuji že není a nebylo pomoci, že jsem se musela u T. „avec éclat“ s Vámi rozkmořiti, ale jeden byl hloupejší než druhý.

Zanechavam toho tedy pro dnes vždyt ani beztoho nevim, zda li tento nebohý škvár oknem nevyhodíte a to ještě k tomu nečtený. Povim Vám prozatim jen tolik: jisté filosofky chteji udělatí ze mne první stin, první trn na jasné květnate stezce Lidmilčíné první lásky, a zamyšlejí Vás tímto způsobem od ní vzdálit. Namluvily tomu nebohému děcku že je duch mocnejším vábidlem než krása a mladost!... To muže jen filosofka tvrdit. –

To nebohé decko se mi bezdečně vyhradilo ze své tísně neví ani že jí její tajemství uklouzlo. Není pomoci my se musíme opravdu stat nepřátely, Vy nesmíte se mnou mluvit, k nám chodit musíte mne hanit, co Vám zajiste těžké nebude a krátce vše činit co ještě dale k nepřátelství naleží.

Dnes ví půl Prahy že se nenávidíme, Ludmilka se bude chtit zarmoutit ale... nepujde jí to; filosofka a naivní dáma tonou v moři blaženosti.

Nemusíte ani [*nebo mi?*] odpovědít, zanechte tento dopis doma. (Sl. N. si zas proň přijde), to mi bude znamením že Vám mohu podrobností techto pletích zdělití. – Pak ale s Bohem na dlouho... nesmíme se dříve smířiti dokud nedáte tak nepopíratelných dukazů Vaši lásky k Lidmilce, že se přestane duchů bát, ba v ně věřit, dokud ji aspon nepřesvedčíte že jste Vy sám ze same zamilovanosti všeho ducha pozbyl.

Zbytečno tuším bych Vam připomněla by jste se hodně na mne kabonil, kdyby nás mělo neštěstí někde svéstí; co se mne tyče ja Vas na to připravuji že vytahnu ze sveho arsenalu one pohledy jichž strašný dojem jste již jednou zakusil, víte tenkráté když jste se mi ze své lasky k Lidmilce vyhradil a já si pomyslela: To tomu nebohemu dítěti ještě schází aby ji takový Lovelace mozkem pletl! –

Se vši možnou záští a nenavistí S.

9me Dubna 1867.

93256.

1

Příteli!

Zacala jsem dnes aspon' douch
dajim' u m'ch' Vam da kazuji' ze
nem' a nebyli pravoci, ze jsem se
musela u T. s'ave' e'clat' s' Vami
roz'kno'v'it', ale jedem' byt'
blau'pejs' nej' drubij'.

Zanechavam' tuhu' l'ed' pro' dnes
v'yd'et' ani' by' tuhu' revim', zda' si'
kentu' ne'leatij' sk'ar' ak'nem' ne'vy'
hod'ite' a' to' jesti' k' boure' m' st'ejij'.

Pavim' Vam' proz'atin' pro' velik'
jist'ej' filosofij' ch'leji' u'delati
ze' mne' prou' s'ho', prou' s'ro'
na' jasni' k'ut'm' s'ez' u' s'ed'm'it'ani'
prou' l'astij' ^{z'any'et'ij'} a' Vam' k'ur'ko' z'p'us'ob'om'
ad' m' v'z'd'at'it'. K'um'le'v'itij' boure'
ne'le'ch'it' d'ek'uj' ze' je' Duch'

močnejšim uveličenim než krása
 a mladost! To muzeo je
 filosofsko surdit. —
 To neboho dečko se mi beždenu
 vypravilo ze své tisne nevi ani
 ze jí její tajemství u klauzlu
 kým povucejny se musíme apraud
 stát nepravdy! Vy nemuže se
 umoru neluuit, k uas chodit
 musite mu kavit, ^{ovč. klauz.} ~~tradi se unit~~
 gajiste sežo neluude ^{se žeb}
 dali k nepravdeletar nalezí
 Dnes vi pit Raby 7° se
 menavirdine, Gudmitka se bude
 chit z armantit ale ... nevyjde
 jí to; filosofka a navi
 Dama tonou u mari blaznosti.

A
 su
 je
 m
 se
 s
 do
 ne
 k
 be
 us
 ve
 Z
 ni
 K
 ne
 na
 su

Nemisite mi' odpovedit, zauschte
 tento dajis' dama, (St. ct. si' zas
 prou' pryde), to mi' bude z ²⁰⁰⁰
 mensi z' Vau, motrie gradabnochi'
 sechtu pletich' zdeliti. Pak ale
 s Bohem na Dolouho... nemim' se
 dris' smiriti. Takud medate tak
 nepopravetelny'ch' dukazu, Vau' lachy
 k Lidm'atce, z' se' pristane ^{ducha}
 bat, ha v mi' verit, takud z' ^{aspon} ^{reprezent}
 ite z' jste z' ^{vy sam} same zamitlouavochi'
 vseho ducha pozlyt.

Zlytina' tusim' bych' Vau' pripom
 nita by jste se k' tomu na mne
 kabanit, kdy by nas' mto nestechi
 nete svisti, co se mne by u' za Vau
 na to pripravuji' z' vytkatun' z'
 suchu arseuata' ani' pohledy' z'uchy

šťastný dejem zete zj' jednan
 zakusil, vito ketráti kilyj zete
 se mi ze veí luby k lidmitce
 vypravil a ja si pomyslela:
 To tomu nevolkem dakti zete
 schazi aly z' sakovj' Lovelace
 moz kus plati!

To veí moznan
 zasti a nasuisti

9325

Píseli! -
 Lacalor zse
 dapisn'u mola
 vni u nely
 musela u
 rozknostriti
 klaupejse
 Lancshouan
 vjdyt ani
 kento melar
 hodits a k
 Pavim Van
 jiste filo
 ze mu
 vni

Žofie Podlipská Karolině Světlé, 4. 8. 1862

V Praze 4ho srpna 1862.

Má předrahá Světlá!

Místo Tvé nedělní návštěvy po níž se mi už začalo stýskat obdržela jsem Tvůj milý dopis. Očekávala jsem jej teprv na dnešek soudíc, že nevypravíš posla leda v neděli; tím milejší mně pak byl. Těším se žes tak spokojena s tvým prvním dojmem v tomto druhém tvém domovu. Tvoje věčně rozechvěná duše nesnáší nikterak nemilé dojmy. Celá Tvá bytost se v nich pokaždé jaksi zlomí a Tvé utrpení je tak veliké že je to až k víře nepodobno. Nepochybuju nyní podle všeho že letos najdeš stokrát větších zájmů a že se dočkáš stokrát hlubších dojmů než jindy. Vždyť jsi tak zázračně rozkvetla žes sobě až nepodobna jako růže k poupěti; a tu jinak nemůže být, Ty budeš ještě více vnímat než jindy. Nedivila bych se pranic kdybys tam péro ani nesmočila. Nebyla by to také žádná ztráta, protože bys to stonásobně zas vynahradila tou nasbíranou látkou. Budeš-li však předce psáti, tu mi ihned sdělíš co a jak? Není-li pravda? Bože tu radost, jakou já mám hledím-li na skvělou dráhu tvojí, ježto teprve nastupuješ! Oh! o tom se nám oběma nesnilo! Leda tenkrát kde jsme doslovně zámky povětrné stavívaly. Když jsi napsala první novellu překvapilas mne, a snad i sebe. Tolik fantasmie, jsme předce nevěděli že chová tvá ubohá pobolívající hlava. Při příští práci opět jsem se divila a tak to šlo ustavičně. Popsala bych celé archy, kdybych to vše chtěla rozebírat, čehož ostatně neopominu, jen co se mi to někdy nahodí co do času a příležitosti. Co však chci říci vlastně to je, že Ti mohu prorokovat pevně a nepochybně podle všeho ostatního výsledky tak netušené, tak oslňující že by Tě ohromily kdybys je teď mohla vidět. Chvilí jsem se tu nedávno chvěla aby nějaká nová duševní bolest nerozryla všecku tu bujnou setbu do budoucnosti uzrávající. Nyní však jsem stranu toho dokonale pokojna. Jsem spokojena s Tebou. Vidím že Tvůj duch všecko přerůstá, čím by mu mohly okolky, city a vášně překážet.

Já nyní mnoho přemýšlím a to bývá vždycky dobrou blaha pro mne, přemýšlením se zotavuju od těch bídných skličujících starostí. Dostalát' jsem Schopenhauerův životopis, který objasňuje jeho osobnost a jeho celé učení

jako málokterá práce tohoto druhu. Lituju žes jej nedostala také Ty do ruky ještě před Tvým odjezdem. On by byl býval snad potřebným dodatkem tomu obrazu, kterýs sobě o tomto učenci utvořila. Jak jsme řekli, tak je to. Matka jeho byla příčinou jeho náhledů o našem pohlaví. A proto vykukuje z té jeho harmonické logiky předcházející disharmonie pozůstávající z citů bezžencových, bezdětného starce a nespokojeného syna. Nenávidím jej za jeho pessimismus a předce nalezám v něm někdy útěchy, připouštějíc dle úsudku jeho, že já mám pravdu a že to velké množství, které se tak křiklavě a hrdě vypíná je v křivdě. Nepochybuj o tom, má předrahá že Ti tu knihu schovám až k Tvému návratu.

Děti jsou velmi hodny. Mílinka hezky spává a Prošek mne co nejlépe bavívá svými roztomilými hovory, které se ústavičně okolo přírodních úkazů otáčejí. Někdy bych až zajásala radostí že už ho mám tak daleko. *(Další část dopisu ztracena.)*

43260

U Ma 21 4ho srpna 1867.

Má přerada Luďka! 5

Která to nedělá mluvit se
 mi usavalo stákať a chvilu jsem
 toužil milý dopis. Počkával jsem již
 týden na dvesek soudce, ať nepřijde
 podle ledu v neděli; tím mi bylo
 pak byl. Tesim se žeš tak a pokazuje
 tojmu pravim dozmem v tomto dvesku
 tuim domovu. Tojze veim rozehnu
 duše nesmisi nikterak semilo dozmu.
 bela' tu' by toť se v nich pokazuje
 zekzi, a bodu' se tu' ukepen' je tak
 ve hke' se je to se k vity nepova buo
 k'epoche huzer uzim' parlo vseho se letos
 nezjes stokrat a v'etich se gnu' se se
 se doika's stokrat a h'ubsoch dozmu
 nes gindz. V'edzť ja tak napravim
 rozhuelo ses rohe az nepova buo
 jako ru se k poupeti; a tu gnu' b
 nemuse byt, ať hudeš jes to v'iment
 nes gindz. K'edivile bych se pravim
 k'edivile tam pero ani nesmisi.
 i'be by by to take sedna st'ate,

protože bys to stoučímě čas a se
 hradila Otta. nashorenou lathou
 pouděl-li však předpřítí, tu
 mi ihned dáváš se jak? Kten?
 li pouděl? Basi tu předost, jak
 ja' maim hledim-li na skvobu
 drcim tuopi, jezto tepivo, nastup
 jez! Oh! a tam se maim obema, maim
 lo! Leder tenkrát kde jsem dostal
 ne' skvobu povetene' stoučiměly.
 Když jsi se psala první adveleu
 přikvapilas mure, a anedi se he
 tolik fantazie, jsmo předpřítí.
 E chova tu a kopa' pohobuziměly
 Bi pouděl pouděl opet jsmo se
 divila a tak to als ustaviměly
 Popsala bych vše' arily, káždych to
 vše' intela rozehorat, cehos ostentiměly
 neopominu, jsmo se se mi to někdy
 někdy se do času a pouděl-tosti, lo
 však chi žici vlastně to je, a ti
 mohu prorokovat per ne a nepoche
 ne' podle všeho ostentiměly
 tob' netuziměly, tak ostentiměly

Zeb
 moh
 tu se d
 dusem
 huj nar
 uzijet
 toho dok
 se kon
 pouděl
 city a v
 ja' maim
 vudyky
 maim
 hradiměly
 Dostal
 Eviskop
 osobno
 maim
 Litujin
 Ty pouděl
 drcim
 maim
 drcim
 Gork jsmo

Karolina Světlá Žofii Podlipské, 15. 8. 1862

Na Světlé dne 15^{ho} srpna 1862.

Má drahá!

Podivila jsem se nemálo Tvému dlouhému dopisu, obzvláště když jsem se dočtla s jakou obtíží jsi zápasila při psaní. Že máš chůvu pryč, to mne zrovna dojmá, to se asi nataháš s těmi dětmi! Matka mne psala jaké ona zas přetrpěla trampoty, je tam ale pořád něco! ta nebohá paní nemůže přijít k nějakému poklidu. – Psala jsem rodičům včera dlouhý dopis pro obveselení mysle, popis genialního kousku, který jsem s Höbeltovou vyvedla, přečti si ho v jejím dopise, nechci takovou hloupostí prostor naplniti který snad nezsvětím chytřejším ale na každý pad pro nás obě zajímavějším obsahem. Zapomněla jsem matce zdělit jak se Mužáček vynachází. Co se mne zdá já myslím že mu denně přibývá má tváře jako jablka a síla jeho roste také každým dnem. – Zde by byli již chtěli aby kšaftoval toť se ví že v prospěch jejích tak mizerně se mu dařilo první dny. – Psala jsem Maríi N. o muj plášť **zaroven tě prosím o Schopenhauera a vůbec o nějakou lekturu, nevzala jsem si dílem v zmatku odjezdu dílem naschval nic k čtení sebou nechtěla jsem by mne kniha od psaní zdržovala ale já beztoho mnoho nedělám a co dělám to se mne zda ničemně. Napsala jsem si svou novelu z „první vody“ ale nudila mne při přečtení náramně. – U spisovatele je duch a cit nástrojem je-li ale duch roztržit a cit rozechvěn tu to jde tak špatně jako by měl rezbař tupý, napolo přelomený nuž, musí se náramně namahat by něco dovedl a ještě to nestojí za mnoho. Doufám ale že se to podá jen kdyby takových dojmů jako mi byl například Liduščin dopis (Tebou mi zasláný) nestávalo, ten působil jako reřavé železo na ránu. Já jsem všemožně lásku její podporovala a podněcovala bych sama ušla nebezpečnému poměru; když jsem nahlídla že sotva ujdu a prostřednictví se vzdávala, tu bylo již pozdě ona již byla obdržela ránu. „Qui n’a pas la raison de son âge en a tout le malheur“ praví Voltaire velmi pravdivě. Trochu bystrozračtejší divčina by byla musela podle všeho nahlídnouti co se děje a byla by při první urážce jeho couvla, ale ona chudák hledala hrdinství ve**

vytrvalosti a věřila jak sama praví spíše všemu než že on si vernosti její nepřeje. –

Včera nás navštívil dok. Matuš, ten mi přinesl nový o ní pozdrav (ona bydlí v jeho rodišti) psala jsem několik řadek, co odpověd na její dopis. Schvaluji jí by se vzdálila ona je v skutku jako zrazena, tí sobečtí rodičové, ta falešná Jozefinka ta poplašena Baruška, k tomu její strašliva nezkušenost její důvěra v každého. Její přátele jí nechají vždy dělat co chce a když se hodně zaplete tu započnou křik a rámus.

Těšilo mne velmi, že mi Matuš zdělil jak vesele si venku počíná, chodí pryč mnoho na procházky, do společnosti a krása její dělá furore. –

Ba máš pravdu obzor můj se zatahl ale lépe tato bouřlivá mračna než ta olověnou šedá barvitost, která ho jindy kryla a mne utiskovala a hubila. –

Muj muž je ušlechtilý, dobrý nanejvýš mravní, ideal v mnohem ohledu, ale on nemá za celý den pohledu a slůvka pro mne a hovoříme-li dohromady tu se teprv ukaže že nás zajímá to nejheterogenštější, chci-li by on si v rozmluvě liboval musím se k předmětům o nichž řeč, teprv nutit a on taktéž, my jsme ty dva pólí on rozum pozitivnost rozvaha já fantasie, fantasie a zas fantasie, on kráčí, já chci létat.

Ta druhá povaha, která se mi tak z nenadání v cestu vpletla je mi příliš podobná než aby to dlouho tak jítí mohlo jak jsme to ustanovili. Takové duchy usmrcuje stagnace v kterémkoli ohledu, proměna je jich živlem, až posud byla sama proměna v poměru našem ted to má zůstat stát – nepujde to, on je příliš mlád, nastanou nové bouřky a ty budou rozhodné a povedou zajisté k roztržce. – Je sice velmi nahá nasledující často citovana věta ale má zajiste mnoho pravdy do sebe: „A Vy se domnívate že jste mravní a posíláte mne k uličnicím pro lásku a sama vadnete v plné své zdravotě a síle bez ovoce a libujete si býti pokladem Harpagonovým?“ – Jsem sice rozumna ve svém jednání, politická, povážlivá ale mravní na žádný pád vzdor pohlavní čistoty, to cítím velmi a velmi.

Ja šetřím muže svého, z lidskosti, rodiče své ze soucitu, veřejné mínění k vůli svému povolání a jménu svému tedy z vyhytralosti ale mravní jiskry není v jednání mém, prosím, nedokazuj mi opak. Kdybych chtěla mravně jednat, tu

bych se neměla na nic ohlednouti a jít za cítem svým a ten mi praví hlasem neomylným že bych osvětila zatemnělou duši a svému životu teprv pravého dala významu. – Spasila bych duše dvě, to je nezvratné a svět by se zajisté podivil pokladům jýmiž by jej dařily z vděčnosti že jim života popřál, ale „das ist „das Loos des Schönen auf Erden“ musí se rozejiti dříve nebo později tu není pomoci a aby mohla ta jedna dále trůnit na stolci ušlechtilé ženskosti, zustati idealem a psáti špatné novely musí ta druhá zabřednouti v nečisté směsici našich neuspořádaných socialních poměrů a otravovati se jedem naší rafinované civilisace, zde by byla velká entusiastická láska jediným lékem bývala – co by se řeklo o člověku který se zpouzí churavému organismu sveho bližního sílicího a uzdravujícího balzamu podati ač ví že je jinak smrt jeho nevyhnutelná? ... jemu je ženského živlu zapotřebí, on je sam v sobě příliš příkrý, bezohledný, temný, šeredný, on hledá instinktivně měkkost melodie, světlo, spanilost mysle – „uličnice“ ho zavraždějí jako tolika jiných, co na tom jen když já zustanu paní Světlou! –

Mohla bych si tu celou věc usnadniti a udelati ted konec, slovo, pohled by jej zapudilo, však bych já to pravé našla jen kdybych opravdu chtěla, ale já chci z jeho zlým démonem zápolit, jak dlouho mi toho poměry dopřejí. Snad jej přemohu tak dalece že zustane na té draze, na které jej míti chci k vůli věci, třeba ji nastoupil k vůli mne a že na ní setrvá třeba jsme se rozloučiti museli. Jíž jsem jej aspoň tak dalece zkrotila že mne nechce vše navzdor dělat nepujdeli to podle jeho vůle. – „Nechci více rušit pokoj Váš“ pravil při rozchodu, myslím že mne více umylně trápit nebude jak to činíval hrozbami opilství zhejřilství a. t. d.

Má drahá ten svět je přec prapodivný výrobek přírody! –

Líbej mi děti pozdravuj muž a setř se mi trochu! Ale především piš co nejdříve

sve sestře –

Svět

lá –

43264

No Světlé Dne 13^{ho} srpna 1862.

Mo' Draho'!

III

J

6

Přivítala jsem se s milou Pánušou dlouhou
 dávkou, obzvláště když jsem se došla
 o zítřejší abtzi její zápasila při psaní.
 Je máš' chvilu pryč, ta mne zrovna
 dajíme, ta se asi nataká' o kous' dělaní!
 Utkala mne psala jati' ona zas přibývá
 kampaň, že tam ale porád nic!
 La rebeká' pami' neniže přejit k vyatím
 poklidu. - Psala jsem rodinnu' uca
 dlouhý' dají' pro abaušteni' myslé, ~~gami~~
 župis-geniálního konstu, který' jsem
 o Hübellovou vyvedla, přech' si ho
 v jejího dajíce, reher' ta kousek klov.
 postí' prostar na pláti. který' snad
 zasáctim' kyděsem' ale na káždy' pad
 vpru' ná' ale zápisu' nejsem' aboukem.
 Zapomněla jsem matce z dělení' jak
 se stuzičit' vynechají. Co se mne
 za' za myslim' že mne denu' přibývá

ma' suare jata jablta a sila joku
 roste tak' kazdyj den. Lide by byla
 jiz' chleba aly krasovan tot se od ze
 a quospet zeyich tak nizerni a nam
 darila pravi' duj. - Kala jenuctari
 N. o myj plac jarenu si' jnosim
 o thoppentauera a auter o jezaku
 lekuru, rozala jenu si' dilem u
 zmatku adzudu dilem naschval
 mi k' cheni' a sehon wchleto jenu
 by mu kucha ad pravi' z'rozouata
 ale ja' hejtoho mucho wchlam a
 co delam si' se mu z' do ni'cunne'.
 Kapsala jenu si' ewan nauku z' pravi'
 wady' ale nudila mu jnu' prekeni'
 raiamne. - U synsawatele ze dachta
 cit nastrozem ze - to' ale duch rozkuzik
 a cit rozekhaen to' sa' jde tak spatne
 jato by mit rezhar' suppe' razube
 pilomunij' myj' nusi' se raiamne
 namahat by wio dowed a jechi' to
 restoji' za mucho. Dairfais' ale ze
 ce to' par' jen' klyby sakowjeb

Dajni' ja
 Felhou mu
 jiscabit
 ja' jenu u
 a podnosu
 p'icunna
 ze' sabua
 wchlamata
 byla ab
 raiam de
 pravi' a
 Trochu
 byla mu
 co se d
 urazie
 sledala
 wchlamata
 ze' on si'
 Dura nas
 j'icunet
 u joku a
 radku
 Schoahy
 u skutk
 radcow

Dymní jako ^{an} ^{byl} klad Lidušíu Dajis
 (Těhou mi gaskany) ulehle nastánelo, ten
 pisalil jako ruznai zely a na rannu.
 To jsem uimozni lastu zepi podporavala
 a podporavale bych sama usta ulezy
 psivenu pomeru; kdyz jsem nabtila
 ji satua uzdu a prastrednicke se
 uzlavata, tu byla zepi pozde ona zepi
 byla abdikata rannu. Qui n'a pas la
 raison de son age en a tout le matheur
 pravi Baltairu velmi pravdivi.
 Trochu bystrazradkeji; Dicina by
 byla musela podle uscho nahlednouti
 co se deje a byla by pri prou
 urazi jeho casula, ale ona chudak
 sledala hadinstvi ve vytrvalosti a
 verita jak sama pravi spise uimozni
 ji on si verovat zepi neprize. —
 Vera nas ravistai cab. Maturo, ten mi
 prisel novij a mi pozdrad (ona byla
 u jeho radisti) psala jsem rekali
 radku. co odpovid na zepi Dajis.
 Schoahyi si by se uzvalita ona ze
 v skutku jako zrazna; to sabictli
 radice, to falešna Josefina

La zaplaciina Barsista, k' lauru
 ziji shastliua nez kusirost,
 ziji dnaira o kazdeho, ^{ziji prateletsi} ~~uchast' za uzdy~~
 dilat co chca a klyff, se hadni zaplete
 tu zapuinau k'if a ramus.
 Pisilo muu velmi, zi mi status zedilil yak
 vesile si ventu pociua, chodi' p'ij' musku
 za p'ochazky, do spolecnosti a k'acia p'ij'
 Dela' furore. -

Bar. nas pravdu abjar miy ^{z'atohl' ale}
 lepe sego konrliva' m'racna miy la
 alovennu s'ida' baraitost, k'era' to jindy
 kryla a muu n'is konata a k'ubils.
 chy miy p' n'elchitly', d'elery' n'anyojs
 m'evna', ideal o muskem abledu, ale
 au n'ema' za chly' den p'obledu a s'ibols
 p'ro muu a k'ov'ime. li' d'okromady
 sa se p'ep'ro utazi zi n'is z'ajina to
 n'ep'eterogenstajsi, chci' li' by au si' o roz'utenu
 liboval' musim se k' p'edmitim a n'istly
 rei, sepo n'utit a au k'aklyz, miy
 p'ne by dva p'oli' au roz'um p'ositionost
 oz'uchas za' fantaisie, fantaisi a
 zas fantaisi, au k'aci, za' chci' l'elat.

Ma
 P'adise
 Dajinu
 o jakou
 Ze m
 Dajina
 k'atka
 k'amp
 la reb
 p'okli
 d'ouh
 j'uzno
 o k'ab
 o jezo
 p'osti
 roz'asat
 k'uro
 Z'apou
 se k'hu
 za' ja

g 3264/2
Ta puka' puka', kteri' se mi' tak
z ^{nezasluzeni} v cestu vpletla ze mi'
prilis' potrebna' nej' aby to dlouho tak
ziti mohlo jak jsem to ustrovil:

Tatoas' duchy namu cize stajouce u
kterim' jako abledu, promena je zide
zivlen, aj' povsed byla sama ^{v pomluve secin} promena
sed to ma' zistat stat - uprjda to;
on je prilis' mlad, nastanou nove' bouiky
a by ludem rozhodne' a povsedu' z
ziti prohlzci. - Je sice velmi' neta
nastudujic' kasto citovana veta ale ma'
zapiste mnoho pravdy do celu: "K
ly se domnuate ji' jste mravni' a
positate mu k ulicnicim pro lastu
a sama radite v plne ^{vece} ztravate a sily
bez avoce a libujete si' lyti' po klade
Harpa yronovne?" - Kemu sice rozumna
ne svim' jednanim, politickim, povaz' laci' ale
mravni' na zardaj' pat' vzda' publikovni'
cistoty, se citim' velmi' a velmi'.

Ja sctim' nuzi' sveho, z lidstosti, radice
sve' ze svocitu, a nejne' minime' k ubi'
svim' povolam' a zmeim' ^{svy} svemim' z
vystryhlosti ale mravni' jistky neni'

v jedné věci, prosím nezapomínat na
 apat. Když bych chtěla navštívit jednatel
 tu bych se neměla na vše ohlížet
 a jen záměrem svých a ten mi prosím
 klásem nemýlajícím z bych osvětlila
 zatevněnou duši a svého zřítelníku
 sepsa proudu dala významu.
 Spasila bych duši Dal, to je nezorátek
 a svět by se zapíše podivně pokladem
 jiným by jej darily z odvěrosti z
 jin zřítelníku papal, ale duš ipš
 "duš Lobb Duš Křátem svůj fudum"
 musí se rozepít dříve nebo později
 tu není panovci a aby mohla ta
 jednatelství na stali usložiteli
 zůstati, zůstati idealem a psati
 spatní novely musí se duka z
 brédnouti v novistě smičci nečit
 nespořádání s socialnič pomerů
 a abarovati se jedem naší rafinovan
 civilizace, zde by byla vetka
 enthausiastika tak ta jedinyjím ktem
 byvala - co by se věklu o stavu ku
 který se zprauzi čtenacím organizem

světlo bliz
 balzamu p
 jeho nevy
 zřítelníku za
 Deuti, pu
 seridny an
 milodii,
 "uličnic"
 zingite,
 pami ta
 tcholla by
 udelat se
 zapudite,
 jen kdyk
 choi z p
 zab Dlou
 Snad jej
 ne se dray
 k vůli
 nastoupit
 sekva se
 Dž pam
 ji nme
 repyde
 Křochi se

sveho blizniho silciho a uzdravujiciho
 kalzamu poradati ac mi ji je pak smet
 jeho ^{jinak} vysvetleni? jemu ze
 zivotu zivotu zapotrebi, an ze sem
 deati priti jistij bezahledny, kemny
 emny an klida instinktu, mltak
 mladi, svetlo, spanibod nysle
 ulienie ho zavrzejte, jako talika
 jinyte, co na tom jen kyj ji zuelam
 pravi svetlu!

Tokalla bych si to celou ne usnaditi a
 unelat se konc, slava, pokles by je
 zapudila, usat bych ji ta pravi nalzla
 jen kylych apasduchela, ale ja
 choi z jeho zlym dimonem zapalit,
 jak slava mi toho pomery zapreji.
 Snad je primumu tak dalece ze zustam
 na se druze, na klidi je mit chei
 k vili ~~xxx~~ vici, heba ji
 nastupit k vili mu a ji na mi
 sekna heba jemu se rozlanciti nusebi.
 Ty jemu je asponi tak dalece z krali
 je nme neke vse neozdary delat
 upyde - li to podle jeho vili. -
 Kchei vice usit poky klis pravit

juo' rozchodu, myslim ze muze
vise umyslu' najit uleude
zat to univita' mozla mi' apilstoi'
zhejilstai' a. b. c.

Ma' cheta' ten svit ze pric' proporcijny'
vyrabek' prirody' ! -

Liby' mi' deti' pozdravey' muez'
a' sek' se' mi' braku' ete'
pudencia' juo' co' nezdruc'
sue' sek' -

Vitla'

Pa
za
pr
ju
Pa
ba
ze
ku
su
a
je
ne
gay
ky
po
a
bez
Ha
ne
Fo
as
La

Karolina Světlá Žofii Podlipské, 5. 8. 1862

dne 5^{ho} srpna 1862.

Má drahá!

Hnedle tomu bude týden co jsem Vás, milí moji, neviděla, **Vy zajiste myslíte kdoví co jsem toho již nenapsala neb odjela jsem s tak skvelými předsevzeti pilností a já neměla až doposud pero jak se patří v ruce. – Tyto etiketní navštevy tot již to nejhorší na světě, právě se dají odpovědet, když jsem poeticky naladěná, celou neděli jsem měla takto zkaženou a na dnes je již zas dok. Wiese ohlašen. Kam zalezti aby člověka zahalčivé lidé nenalezli? –**

My máme skutečně čarovné povětrí mám ze samého světla a slunce oči zapalené, jínák jsme oba zdraví. Muj nebohý muž se vučihledě zpravuje a mé zdraví se tak strašlivě tuží, že mne to až mrzí, bude mi zajiste sto let. – Kež bych mohla trochu té síly a zdravoty švakrové přepustiti ta nebude dlouho dělati, její obličej má již své violové odstiny, které mne zůstaly nezapomenutelné od té doby co jsem je u Julie Böhmové spatřila. – Holky jsou až doposud velmi, velmi hodné všecko to pracuje, všecko se to snaží. Zdá se mi že zjemněly proto že je ta surová Anka z domu, služka má zajisté veliký vpliv na děti obzvlášte jsou-li jí skoro uplně v moc dány, jak to bylo zde. –

Sefčiny děti naopak jsou velmi nepřijemné, pořád to slidí, kde by to něco smlsalo, něco chmatlo, něco si přisvojilo, a při tom to skučí až strach aniž člověk nahlednouti muže proč. A Milce je přec již deset roků a Honzíkovi sedm. – Ta nejmenší holčička je neobyčejně nehezká, a zlá jak jsem Ti již psala. –

Farář se velmi zotavil, hospodyně již tak neskrblí, co se její bratr tak skvěle zaopatřil dopřeje mu nějaké to lepší jídlo a nebohý stařeček jen jen kvete. – Sedáváme spolu na „farským“ za stodolou a obdivujeme se jizerskému pohoří, do nehož jsme oba zamilování, což poskytuje mnoho příležitosti k více meně podařeným, k více meně jemným vtipům.

Tvá podobizna dělá furore obzvláště máma se nemohla od ní odtrhnouti, také Prošek se velmi líbí. – Na Tobě je prý vidět, jakou jsi dobrou mámou, řekni mne čím jsem já na tomto světě? Jak pravím takovým netopýrem, který

kráčet nedovede a létat neumí, který se nasledovně jen tak nemotorně potácí tam kam jej vítr zavěje. —

dne 6^{ho} srpna

Ukončila jsem včera proto že děti ohlasily že jde Wiese, on ale nešel přijde teprv dnes, dvě „půlnata“ zmařena! — Očekávala jsem dnes dopis, poslala jsem si naschval posla do Dubu, víš, co mi přinesl „Kladeradatch für Herrn Gustav Schnabl“ komu se má člověk více divit postovnímu nebo poslovi? —

Muj zevnější zdejší život nemusím Ti teprv popisovati. Ty jej znáš nazpaměť skoro od hodiny k hodině. ráno do hajku odpoledne k Sefce, **meztím čmárám zahazuji a cmárám zase**. Teď máme měsíc v úplnku, nemohu Ti ani dosti tyto demantové noci popisovati, tovaryš hrává obyčejně večer před domem na housle a my (totiž děti a já) my tančíme až skály lítají. A pak tento klid všude tento mír, a ty socialní poměry jak se zde zdají aspoň na povrchu usporádané jak koná každý co mu patří, jak ví každý, které místo mu náleží! Vskutku jakoby člověk přišel na nový svět kde není touhy, není přání není ideálu zapotřebí. I Mužák se letos Světlé obdivuje, i on cítí tento pokoj, teď je právě epocha kde těch několik nepokojných hlav sestárlo, těch několik příliš veselých myslí se uvázalo ve jeho manželské a to co bude zas starým pořádkem hybat, to ještě nedorostlo, vskutku letos zde příjemno, nevyskytne-li se nic nového nepřijemného. —

Za dva dny je den slavnostní: rozeniny Tvého synáčka! Kež by se mu jeho touhy vyplnily a on se hodně po „mašinách“ a „mořích“ nacestoval a naplaval, kež by mu byl život poučnou poutí, z níž by on i jiné poučiti mohl. Doufám že nebudeme více na kordy až se zas vrátím že zapomeneme naše malé nedorozumění. Budu Vám více náležitosti, nebudu s každým slovem Tvým lakotiti a naleznu více času s ním se obírat, budeme zase dobrými přáteli. Čekám s touhou zprávy od Vás. Psala jsem Vám hned v pátek a představený vzal těch několik řádků sebou do Dubu, vrátil se ale opilý. Byl-li v tomto rozkošném stavu již na cestě pak věru nevím zdali se dostal dopis šťastně ku Praze. — Myslím že bude letos více zmatku než jindy, dopisy jdou od prvního přes Osečnu, tam jsou sami Němci prosím dělej německé adresy, jinak nevím zda-li mne dojdou.

Těším se že mne budeš hodně mnoho psát i já mám ten nejlepší úmysl, ale – v mém nitru je to nějak neuspořádané je tam lad a nelad, látky, které se teprv krystalisují ideí, které teprv dozrávají, není to nic hotového, nic co by se povědít dalo – nevím zda-li se cosi z toho vyvine, a vyvine-li se něco zda-li to bude něco utěšeného. –

Odpoledne

Zavolali mne bych šla dolů poslouchat že umí jedna žebračka tak pěkné modlitby. Sedla jsem si k ní a za šesták mně odříkavala, chudák, co se kdy naučila ve škole a mezi lidmi. – Je z Rašovky kam kultura ještě nezabřeskla, měla mnoho originelních vrazů a nápadů. Rada bych zde tu malou novelku „Emancipistka z předešlého století“ vyvedla, teď ale kde jsem započala psátí vídím teprv jaká to těžká úloha. Budu ráda napíšu-li jednu věc kloudně. Chtela jsem troji práci zhotoviti z první vody a pak v Praze dočista vypracovati, ale toto předsevzeti bylo tuze sangvinické nemohla bych věnujíc se pouze svému dílu pranic ze zdejšího života vážiti, a to by bylo velmi škoda. –

Budeš zajisté zvědavá, jak jsem se s jistou osobností rozloučila? Je to trochu dlouhá historie nechám si ji až na podruhé, z dopisování ale sešlo tak jako z návštěvy. –

Rozmluva trvala od dvou hodin až málem do sedmé, tři krát odešel vyjednavající a tři krát se zas vrátil, obdivovala jsem se důmyslným výmluvám. Udělaly se koncese z obou stran, z nepřátelské vyšla slavná přísaha že se domácí muj poklid rušit nebude, že se oň ani jediným slovem více nezavadí, první naražka na změnu kteroukolí bude signálem k roztržce nezhojitelné. – Všecky „nedámy“ zstanou ve svých právách materie se jim ponechá, jak by si přála jiného odtoku hned zas nezhojitelná roztržka. – Za to jsem slíbila všecko co je temné osvětliti, co je hranaté otesati, co je hrubé zjemniti a mít neskonale mnoho trpělivosti. – Krátce, uvázala jsem se v úřad guvernanky o nemž nebude nikdo na tomto světě vědět ani Ty neb Ty by jsi mne prý zrazovala bych si takovou svízel na krk neuvázala, planeš prý, jak Tvůj muž o Tobě říká nade vším co je lidské, a žádáš snad (tak se totiž domnívá) v lidech nadlidskost. Za to se nedozví z druhé strany ani Slad.

nejduvernejší duverník o této úmluvě a jak by se to nejmenší o ní proneslo hned zas roztržka –

Jak vidíš je vše co nejpřísněji ustanoveno jak dlouho to tak trvat bude, kdo to ví? Má to být nesmírně ideálně přátelsky poměr – ale z mé strany bude hrdínsky mnoho shovívavosti zapotřebí má-li z toho všeho cosi blahého vykvést. Na dobré vůli mi nechybí –

Tvá

Johanna

Dne 5^{ho} srpna 1862.

43261

I

3

Možná data!

Moudrý člověk nikdy nepřijde co jsem Vás, milý
 můj, neměl, by zajištěn myslitelé k tomu co
 jsem soka již naprosto neb adžela jsem
 s tak skutečným předevzetí pitvornosti
 již neměla až doposud přece jak se patí
 v ruce. - Byla sli k tomu navštívy tak již
 co nepokojí na světě, pravě se dají
 opovrdet, když jsem postičky nakudenci
 celou videti jsem měla takto z kazu
 a na dnes je již zas dat. Může ablu
 mám zalyti aby chvilka z abakimé lidé
 nenabýli?

My máme skutečně časové posetie
 máme ze samého světa a slunce a
 zapalení, jiať jsem abal zhraví
 aby neboky' nny se uci klude zpra
 vlyza své zhraví se tak strastlivé
 buzo, že nme tu až surzi, lunde mi
 zupile sta let. - By bych mohlá brach
 si síly a zhravoty soakovi přepustit
 tá nelunde dlouhá debata, již ablicij

má jíz' své vlastní aděliny, kúe' mne
 zústávej' nezapsané ulehu' ad si' daly' co
 psou ze u' kúli Bohmou' spakúta.
 Kúly psou aj' dopsud velui, velui kúde
 vúcta sa praveje, vúcta se sa svazí.
 Tí' se má ze zúveněly psala zú ze,
 sa svoua' ctúka z' dnuu, sluzka má
 gazistí' uelky' vplis' dnu' deti' obzúlaste
 psou - li' jí' staro' uplúe' v' mne
 slany, jak' tu' bylo' zúe. -
 Tefany' diti' seopet' psou velui' neprypaní,
 psou' se slidi', kúe' by' sa' nica' svúcta,
 nica' dnuatla, nica' si' pí'svojila, a
 pí' kúe' sa' stúca' aj' stúct' anij'
 dnuis' nahlednouti' mne' psou. Kúly
 ze' psou' jíz' deset' dnu' a' Kúly' kúsi'
 sedm. - Sa' nejmenší' kúly' ze' acaly,
 ajni' rehezka', a' zlá' jak' psou' tí' jíz'
 psala. -

Farai' se velui' zúctauit, hospodyne
 jíz' tak' nestabli', co' se' jizi' brati' tak'
 stúcti' zaopatrit' dnyje' nru' svazí,
 sa' lepší' jíz' a' nekotij' stúctek
 psou' ze' kúcti. - Tefany' spolu
 nru' "farotij'm" zú' stúctalau' a' sledíu,
 jeme' se' jíz' skúim' potúe', da

nekotij' psou
 psou' kúly' kúly'
 mne' psou'
 vlij' mne'.

Tí' psou' kúly'
 mne' se'
 takí' psou'
 ze' psou' nru'
 vlij' mne'
 psou' ?
 psou',
 litat' nru'
 ze' psou'
 kúcti' ze'

Kúly' ze'
 jí' jíz' Kúly'
 dnu', dnu'
 psou' dnu'
 psou' da
 Kúly' dnu'
 kúcti' se'
 nru' psou'
 stúcti' ze'
 tí' psou'
 psou'

rehoj zeme aha zamislavani, coj
podkytuje mucho prilezitost. k vici
meme potvrdyvat, k vic meme zeny
vlyvnu.

Ta podalijna dita fure abgubacki
maner se nemotla od ni od kusesti,
tati Rosik se velni lili. - Ma talie
je prij videt, jakas je daban maner,
reku meme vici zeme ja ne kumbe
sosti? Tak pravira takovijus netu,
pyren, kuy kicit nedovet a
litat nemu, kuy se nasledovet
zem tak nemotaru potaci. Sam
kame jez vici zavet.

Nov 6 = ruzna

Monica zem ucira prate je liti oblacit
je ja vici, an ali neil prijde legua
dnes, dve "mildnata" z maner. - Octavale
zem dnes davis, poklata zem si nasitkat
prosta da Dubu vis co ni pincit
Mladradatek fvi Nurn Gmitao Schuab
kome se ma clavit vici dicit postavim
reho postoi. - Dicit nemu
staj zeny zlyer zivot nemu
ti legua popisovat. Ty jez zavis
nazpamet stora ad hadiny k hadins.

Práva da bytu a polidne k sepe, mezi
 jin imarain gabazuyi a emarain gab.
 Pod name mesic a uplaku sklo, a moky,
 Ti ani dasti bytu demantoni uver
 poprivat, thasay's hiva's alyeyni
 uver p'ed dament na hause a myz,
 (sotij diti a za) my lancime aje Skaly
 litaja. et pat luto blid osude lute
 nize, a ty sicialni ponery jabee
 zde g'vay' aspon na povrchu usporadku
 jab lona kazdy ca mu patit, jab,
 vi kazdy, Mus nista mu s'aberi,
 Ustulku zakaly stavit p'isat na rovy
 svet kde rehi sauky, neni manni
 neni idealy zapobehi. T' muzek
 se lito suelli adivouze, i' du
 cidi luto pobaz, tu je manni
 epocha kde luh nekolik nepokojnych
 hlav sestaru, luh nekolik pulis
 veselych myslu se unajala v zha
 manzilstvi a to ca bude zas
 starym poradkem bylat, to zisti
 nedocelto, ustulku lito zde
 p'uzenno, nevystytne to se
 nic noviko nepruzennoho.

Ma' d'at
 Kradl lon
 moji, ne
 jeim to
 s tab s
 ji' neni
 v ruce
 to n'epo
 opovide
 celew se
 a na d
 Kano za
 nenabere
 My l'ne
 snain
 zapale
 luy se
 vyjeva
 luy, z
 g'upile
 Ti sily
 to sel

326/2
 Dva dny, je den slavnosti!
 rozemny stviku synika! Dej by
 se mi jako banky vyplatily a an se
 hadne po "maimach" a "huorich"
 nastoval a zaplavat, kej by mi
 byl zivot porovou pouti, z nej by
 ani jist povciti mohl. Dufam ze
 nebudem vic ava kardy aj se zabratim,
 ze zapomenu vase mali nerozumeni,
 budu vas vic naleziti, nebudu
 kazdy slovom Trizus takatiti
 a nalezati vic case s nims se
 alivati, budeme zase dabrymi pratty.
 E kam s toutou zpravou od Vas.
 Psala jsem Vas hned v patek a
 predstaveny vzal tesk nekolik radek
 sebou do Dalmie, vratil se ale opily.
 Byl to v tomto rozkasnem stavu
 jez ~~na cestu~~ pak vic ~~revizni~~ praly
 se dostal dapis stastne ~~na cestu~~
 Myslim ze bude ukus vic zmatky
 kej jazyk, dopisy z Vas od prany
 pres Asencu, sam jsem sami kmen
 pravec Dely nemelo adresy,
 jina mam zra - li mi ne budem.

Prins se je, nune budis' hadne' maub
 piati' i' ja' man' sen nelepso' imyast
 ali - u' meu' nitro' je' ka' nejak
 neno poradani' je' tam' lud' a' nelar
 lalky, klue' se' tyuo' krystalyuzi'
 ider, klue' tyuo' dazrabayi', nemi' to
 nie' katovika, nie' tu' luy' se' poverda
 dala - nevim' ja - li' cas' z' taka' vyuzim'
 a' vyoini' - li' se' neiu' ja - li' to
 bude' neio' utisicniko'. -

Dopoludne
 Zaslali' nune' luy' sh' dala' postoyat
 je' nuni' jedna' zibrovka' tak' petku'
 mudlisty'. Zedka' zsem' si' k' mo' a' go'
 s'etati' nune' ad' kavala, mudat', u'
 se' luy' nancila' ve' skuli' a' mezi'
 lidni'. - Z' z' Rasovky, kuni' kuthu'
 zisti' nezabroskla, imela' mnoho'
 ariginetnich' vyrazi' a' ~~pract~~ nepari'
 Rada' luy' je' tu' malen' novetku'
 "emancipistka" z' p'edist'ike' stoblet'
 vyvedla, sed' ali' luy' zsem' za'
 pocela' psati' vidim' tyuo' jaku'
 to' sezka' uloha. Budu' rai'da'
 napisat' - li' jednu' vec' klavir'

l'utela' ja'
 z' prami'
 cista' syp'
 vzeti' luy'
 nemohlo'
 so'gneri' sh'
 straska'
 skada. -

Budis' zap'
 o' jistat'
 Se' to' tra'
 si' je' ag'
 ali' s'etla'
 Roz'mbuva'
 af' malen'
 vyvedra'
 uratit',
 vijnelava'
 stan, z'
 p'isaha'
 rusit' ne'
 sloven'
 na' z'meni'
 s' rozhy'
 "nevany"

Karolina Světlá Žofii Podlipské, 21. 8. 1862

Na Světle dne 21 srpna

1862. –

Sestro milená! –

Kdybych dle vlastní zkušenosti nevěděla že člověk nekdy při nejlepší vůli a úplně prázdným čase není sto několik řádků napsat a je expedovat, tu bych se velmi strachovala, myslela bych že stuneš neb že máš snad jiných zas svízelů. Pouštím tedy úzkost mimo sebe a představuji si že tě tvé materství tak úplně zamestnává, všech sil tvých požadujíc že mužeš na mne jen srdcem ale nikoli s perem v ruce zpomínat. – Měla jsem návštěvu dok. Matuše, tuším že jsem Ti snad o ní již psala a ta mne v mé korespondenci s tou ostatní lhostejnou Prahou, tak jako v **prácích svých (dělám si z fararových spisů nějaké vypisky)** velmi zdržela, jinak bych Ti byla zajisté již zas dopis zaslala. **Schopenhauer mne blažil vyčtla jsem knihu za půldne ale dvoudenní strašlivé bolení hlavy a exil v posteli mne poučil že není má hlava ještě tak pevná, jak bych si to někdy ráda namluvila. Omlouvám jeho nenavist k ženštinám úplně, ten jediný rozhovor s matkou kde tato mu praví že bude z jeho knih makulatura a ona že se stane proslulou ten jedině již ho k tomu opravuje. Snesu mnoho než se rozduřím, obzvláště se ženskou převráceností mám mnoho a mnoho trpělivosti, ale líčení tohoto výstupu mne dojalo až k slzím vzteku. Tomu nejbídnějšímu mazálkovi by to člověk neřekl za celý svět co ona řekla nadejnému synovi! Tohleto by teď **žádná** ženština vice nevyřkla, udělaly jsme co do rozumu a co do povahy velký krok ku předu. S podivením jsem se ale znovu přesvědčila že i sebe větší muž se nemůže z chyb věku svého se vyzouti. tato aristokratie a vypinavost, která i Góthe charakterisuje, sluší tak velkému učenci velmi špatně, naše doba by se každému kdoby si teď tak počínal s právem notně vysmála. Pokrok ducha času je přece závratně rychlý, sotva že člověk žítí počal již se přežil!**

Slibila jsem ti že zustaneš „au fait“ mého podzimního romanu, tvá laska ke mne jako i dobrosrdečnost tvá mi ručí že Te jím nudit nebudu. Kdo ví, snad ty jej jednou zpracuješ, osoba opodal stojící rozeznává všechny nuance mnohem

ostřeji a nepředpojatost její hledí dál a hlouběji než mysl zaujata spoluúčinkujících. Muj muž obdržel od jisté osoby zásilku, dva exempláry Havlíčkové brožurky, kde jsem k svému velkému podivení pěkně vypravovaný tvůj clanek pod jmenem Podlipského našla. – Proší v kratkém dopise by jeden přijal pro sebe a k přijmutí druhého přiměl „milostpaní“. Každý exemplář byl zvlášt zatočen do čistého papíru, ale na stestí znám již takové kejkle, také jsem se nemýlila. Rozpečetivši svůj dar našla jsem na druhé straně jako brouillon k nějakému článku byl naschvál inkoustem potřísněn, sto krát přetržen, každé druhé slovo bylo přeskrtnuto a přec nebylo mnoho práce zapotřebí sestavit si z toho dopis. – Vidiš tak se drzejí přísahou stvrzené stanovy, tak se drží nejsnadnejší v nich podmínka, jak to bude asi s ostatními? Opisuji Ti tuto epištolu jen zběžně, častěčně z paměti, neb musím psát v sednici mezi všemi, ant' svakrova v mé posteli po probdělé noci odpočívá.–

„Jsemť ode dne ke dni ‚hodnejší‘ co hvězda žítí meho za mračna zašla by mi za kratkou již dobu tím jasněji zasvítla. Již jsem toliko dokazal že mohu na ni myslet neroztrhaje a nerozlamuje co právě v ruce držím, neříkaje lidem mne z myšlenek na ni vytrhujícím hrubství. – Byl jsem ohavným nevdečníkem zarmucuje ji. Vždyt neobdržel nikdo od ní usměv tak světlý a pohled tak usmívavý jako já, nepřejí si více. – Komu řekla kdy přízvukem tak laskavým: Jen kdyby jste tak hloupě nemluvil! Kdyby jste síly vaše k něčemu jinému použil než k ničemným pletkám! Kdyby jste duchem svým tak hanebně neplýtvat! – Pouštel jsem se do pletek a mluvil jsem hlouposti jen abych byl hodně často a hodně přísně pokáran. – Z blaseovaného ničemníka stalo se dítě, slíbil jsem ondy ‚dvacet dopisy blaseovaného‘ a jak je mohu psát když se stal z přesyceného náhle hladový? – A já jsem byl již tak hladov po clověku který by měl aspoň kousek srdce. Ale muselo to být srdce nad předsudky povznešené, celý svět v sobě zakrývající, krátce srdce hvězdy mojí! – Dlouho se obrácely zraky moje bez nadeje k ní, byla nedostížitelna a já insultoval každou ženštinu, která mi do cesty vkročila proto že to ‚ona‘ nebyla. – Tu jsem jí stál najednou na blízku. Byla středem kruhu skveleho, muži se hadali o její slova a ženštiny mřely nenávisti. – ‚On je mizera,‘ říkali ji o mne v žertu ale opravdu to mysleli, ‚on nemá srdce!‘ Tu se ohledla a její pohled, tento zamyšlený vždy zkoumající

pohled utkvěl bádavě na mne. Netušila že rozhoduje odpovědí svou osud můj. Jak řekneš, tak bude! ustanovil jsem sám u sebe třesa se nikdy nepocíteným napnutím. – ‚Že nemá srdce? Ne tomu nevěřím! spíše bych řekla že jej má někdy příliš mnoho!‘ – tak zněla vážná odpověď v lehkém rouše a ona žertovala dále, s těmi trulanty. Co se ve mne dělo, děje se v člověku jen jednou, srdce mé propuklo jediným rázem ten led, ty vzdory, to trní v němž se bylo mrzutě zahrabalo a kde jej byla ona ze všech lidí jediná našla a od té chvíle náleží jen jí, bije jen pro ní. – Proč je probudila obtěžuje-li ji teď jeho klokotání! již bylo smrtí uvyklo již hnilo, neprosilo se o život! – Jaké jsou ty ženy podivné tvory, tak pronikavé jedním tak zaslepené jinák, srdce uhodla hned a byla se mi snad jen dvakrát do očí podívala a o mé cti pochybovala a více než půl roku zná každý můj krok každou mou myšlenku! Řekli – ji ‚je mrzký‘ a ona opakovala ‚je mrzký‘. – Mamt se podnes za velkého že jsem se tenkrát nemstil, ani te pošetile holce která brala tvrdošijně plamínek probuzející se smyslnosti za lásku, ani te mumii duševní v postavě devatenáctileté dívky ani ... někomu jinému. Ah nekdy se jí zas nedivím vždyt se mám někdy sám za chlapa pramizerného. – Vyjdu z domu nebe se mi pne tak svobodně nad hlavou, ty domy a kostely malostranské mají pro mne zvláštní dnes mluvu, vypravuji mi romány, ponořím se v jejich báje, vidím v slavnou minulost naroda mého, sním o blahé budoucnosti a přemítám jaké ona asi zůstaví pomníky žasnoucím vnukům a fantasie má počíná jich stavbu, tu klesne můj pohled opodal, nekdo na mne upírá zrak a ten někdo je ševci mému navlas podoben, nejen podoben on je to sám. Ja zdravil před okamžikem ducha času hrdym ruky stisknutím, před ševcem letí má čapka v prach. On na mne panovitě.kyne, plazím se k němu jako pes před bičem. – ‚Jak pak to s námi stojí?‘ osloví mne a nesahne ani na klobouk, tři měsíce jste mne již neplatil, mám Vám jednou na veřejné ulici zout boty?‘ Dám mu co mám v tobolce ač nevím čím oběd zaplatím, a kradu se zahanbeně dále. Ale již ne náměstím, nýbrž temi nejšpinavejšími uličkami, myslím si že jsem špinavejší než ony, a že tu špinu mou mi každý na tváři vidí. Potká-li mne přítel a usměje-li se na mne, vidím v tom usměvu ironii a vynadám mu a on se stane mým nepřitelem a deklamuje všude o tom jak jsem nesnesitelný. – Nekdy zas se snažím

deprimující tento pocit se sebe střístí, hledím každému drze do tváře a není-li tím spokojen odkrývám mu do očí všechny špatné kousky, které kdy vyvedl, zdá se mi pak že rostu když někoho ponižuji a odhaluji-li světu a sobě že je někdo ještě špatnější než já. Udělám si nového nepřítele a ten se nesmíří nikdy a pracuje proti mne kde muže. – To je jedna scema ale ta se opakuje někdy denně třikrát. – Ach co to je o tom nemá ta tušení již blahobyt vyhoupal, a proto řekne-li někdo je mrzky opakuje ‚je mrzký‘ až tomu sám já uvěřím. – A přec jsem tento strašlivý osud nezavinil, jest to dědictví po rodičích! Chléb který jsem od detinství jídal nenaležel nikdy mne, naležel vzdy hokyni, pekaři a já se co hoch tomu nemálo divil až jsem tomu přivykl že mi lidé vyčítají že žijí na útraty jejich. A můj otec pracoval přece až do poslední chvíle od rana bíleho až do noci a má matka nezahojila nikdy mozoly své a já se učil dny a noci a dával hodiny – ještě ted kde jsem se stal lenochem, pracuji více než lecktery nade mne se povznášejici! – Řikaji že žijí na útraty jejich a přece platím každou věc dvakrát třikrát draze než každý jiný, jakse mohu kdy vysekat? Oni sami to nechtí jsemť cílem jich spekulace, nahlas hořekují že je okrádám a vlastně mi sají oni tuk z kostí – Pak se tažou clověka proč nepěje a smejí se jaký je básníkem! Nekdy když tak večer kračím okolo domů tech bohačů hlavu plnou starosti srdce plno hoře, tu se mi zda že bych byl zcela opravněn hoditi jim červeného kohouta na střechu, a když je potkám ve dne na ulici v tlusté tváři nadmutost a lakotství a v každém posunku pohrdlivost, tu zas se domnívám že by to byl dobry skutek kdybych jim dyku do toho tvrdeho srdce vrazil! Jakým to je pravem že oni mají vše a mne že nenaleží ani ten trochu vzduchu neb i toho mne mohou zbaviti je-li takova libost jejich! – Ale jsou zas chvíle kde se jim já vysmívam kde jdu já hrdě kolem nich pohrdlive je meře, přisambůh v techto chvílích jsemť rád ze jsem já psancem a oni pochopy, že jsem já tou uštvanou zveří a oni vrahy, nechtel bych za světy jými býti a rdím se že nas učinila přiroda bratry. – V techto chvílích nejsem mrzký v techto chvílích mohla by mne i hvězda moje city mé záviděti, a kvůli temto citům tě zapřisahám neodvracuj se ode mne! Jsem Tebe hoden cítím to, jsem hoden světlého pohledu tveho, třeba mám méně než nic. – Tys probudila ve mne chut k práci, budu pracovat, ku sve nutnosti pracovat. Nemám skoro žádných

potřeb, vždyt bych chodil rozedran kdyby se jiní za mne nestyděli vždyt bych ani do hospody nevstročil kdyby to nebylo kvůli ‚veci‘ a pak – kdybych se nebal býti – sám. – Dříve jsem se bál sebe a teď – se bojím jistých myšlenek. – Jak jsem sám tu mi maluje zradkyně fantazie (neb ta neslibila že bude hodnou) hned malou mansardou v níž není hnutí pro samé kníhy. – V te mansardě stojí u okna lenoška a u ní podnožka. V té lenošce spočívá květoucí postav květoucí usta, květoucí oči, já klesnu na tu podnožku a hle začínám také kvésti pel z květů nade mnou zúrodnil muj mozek, moje srdce les ruží se z nich vyprýští – ale ach jsou nalomene, všechny zlomene, opršele uvadle jako nadeje moje! – Nevad’ se vždyt jsem již zas ‚hodným‘! Kdo muže za malér?“ –

Rekni, sestro, mám, smím, mohu-li pak se vaditi? –

Muj muž nařídil a já se děkovala v jeho i v mém jmeně za dar a odpověděla na humoristicky přepis zas humoristicky. O zrádné obálce jsem se ze zvláštní milosti nezmínila, bude to zároveň i trochu trest neb nebude vědět zda-li jsem si jí povšímla, ačkoli mne naučil na takové věci pozornou býti. –

Lačním po tvém dopise, pohled na tve písmo nebo do tvých očí odlehčí vždyt memu srdci, na němž leží někdy kámen trochu těžký ale požehnana budiž tato tiž třeba mne do krve mačkala, jen ne víc to šeredné prazdno. – Však mám sil dost mohu tedy nesti a snášeti. –

Po tvých detech se mi velmi stýská jejich pohyblivost mi zobrazuje čilé proudění života, zde klidno i děti jsou klidné a mlčenlivé, zde nastava bohužel vlada smrti. –

Marie mi piše pražské noviny, Farská přiloží někdy lístek, Mattuš mi psal dopis na 6 stranách, Jindřich zašle každou chvíli francouské psaní, Liduška piše z blízkých Klačterů a t. d. **letos je tedy dosti korespence milé a nemilé a ta příčinou že má novella jen málo pokračuje, teď mne ale již začíná těšit.** Piš mnoho velmi mnoho o sobě prosím také o kritiku predeslaného dopisu, ty ani nevíš jaké mají tvá slova u mne váhy –

Vždyt

Tvá

Johanna.

Karolina Světlá Jana Nerudovi, bez data

Já že stunu? Cítiti[?] z dopisu meho opět dech choroby? Mne se zda Vy mne máte vždy za chorobnou vyvadím-li se trochu s Vámi a zdraví me zavisi od mé schovívavosti.

Velmi mne zamrzelo že se mne tažete kdo Vás spojil s Fišerovou že s ní nemáte poměru bližšího! K čemu tyto výmluvy? A nemáte-li skutečně tedy proč dělate jejího kavalíra? – Ocenuji zajisto přimost s níž se veřejně k ní hlasite, neb nic se mi tak neprotivuje jako tito pokrytci s dvojí ctí jednou veřejnou pro lidí, jednou soukromou pro sve tajné spády a tato vlastnost mne smiřuje u Vás s mnohými jinými ale musím se ve Vašem prospěchu každému spojení Vašemu s osobou touto opřít a kdyby toto spojení bylo sebe nevinnejší.

Tot přece jistou věci že prodava svou lásku třeba ne Vám tedy jiným a takové osoby **musí** míti demoralisujícího vlivu. Ona žije od vášní musí je tedy vzbuzovat, musí jim umět lichotit a je stále poněcovat by s nimi nezhylnul i vydělek její. – K tomuto cíli musí nevyhnutelně v každém koho se zmocní udusit cit pro vyšší zajmy, chuť k práci, k cinnost, k tomu co cnosti jmenujeme. Ona nepřipraví sve ctitele jen o peníze ale co je stokrat hůře o čas a o svěžest a jasnost duševní, ona je **musí** o to připravit by se opět a opět k ní vratili.

Nechci Vám dělat žádného kázání, chci Vás jen upozorniti že i nechtíc zcela mimovolně vzdor vřelemu citu svému k Vam přec jen Vaši zkazu zamýšlí a Vás zkazi nevzdalite-li jí.

Nahledla jsem hluboko v zatemnělou rozervanou duší Vaši a cokoli jste také učinil a na sobě zhřešil omlouvam Vás. Vy nevěřite v nic Vy nedoufáte v nic Vy nic nemilujete. Vy jste ztratil dílem nestastnými poměry, dílem zkacení nejdražších nadějí dílem vlastní vinou radost sam na sobě a nasledovně na světě duševní Váš stav se stal nesnesitelným a Vy se chcete ohlušiti. Pochopuji Vás neb i já jsem citila jako Vy když se rozplynula illuse po illusi a když veškera nadeje má, dítě me neuprositelná země pohltila. Pronikla jsem tehdaž duší zdesenou tajemství života a smrti a konečně jsem nahlidla že není boha nad nami který nás každou noc přikryvá hvezdnatým plaštěm svým a jehožto

srdce se bolestně svírá při utrpení které nam k blahu našemu uklada, že není duše v nás ježto se co motyl belostný nadšeně k eteru vznaší a opustivší telesnou schranku naší opojeně od hvězdy k hvězdě putujíc se zdokonaluje pro raj kde se se vším shledame co jsme kdy milovali a ztratili...

Byla jsem více než dvacítiletá když se mne tato pravda zjevila, byla jsem rozumná, vážná, vzdělaná ale toto poznání, tato náhlá roztržka se vším co mi bylo až posud tak svaté a drahé zatřásla tak mocně mou celou bytostí že jsem se domnívala že neztratím-li rozum, ztratím samu sebe.

Kam jsem obrátila zrak svůj tam se sklíbilo na mne ze sta prazdných důlek to strašlivé nic z nehož jsme pošli a do něhož se vrátíme, žádné budoucnosti žádné věčnosti, žádné nadeje tedy ni na zemi ni na nebesích všecko lež, všecko klam, všecko, všecko mam i ta naše cnost! – Mohla jsem ztrativší raj najít podporu a nahradu v zakonech mravních a v jich plnění když ten nejvznešenější nejobdivovanější se mi nezdal ničím jiným než nejpohodlnějším pouzdrem sobectví našeho, jaká to velikost ve větě: Nečiň zla by i tobě zlo ciněno nebylo! To byla tedy esence vší ethiky, jediný cíl myslící cítící naší bytosti?

Kdybych byla mužem bývala v té strašně zoufale době bych se byla stala čím jste Vy, byla bych hejřila jako vy a ve víně a v naruci hezké holky zapomenutí hledala pro nekonečnou neukojitelnou bolest v prsou mých, byla bych se ohlušila a nejspíše tam dospěla kam dospěl **Lenau, geniální Grabbe, Schubart a sto a sto nestastných duší před a nimi a za nimi, ale já byla ženštinou rodinou sama před sebou chráněnou, a osud slitovavší se nad utrpením mým nad tím balvanem hruzy, útla prsa ženy tížího seslal mi anděla útěchy. Byla to sestra má kterážto položila plna svate soustrasti ruku na rany mé volajíc: činnost, činnost! a činnost mne navratila radost nadeji a víru v jine i v sebe uzdravivši mne! –**

Tot' ta páska která mne tak neodolatelně k Vám víže, tato stejnost utrpení a osudu našeho – mne zemřelo drahé dítě krve me a já zoufala – Vám usmrtili dítě ducha a srdce a Vy se stydíte zaplakati nad mohylou Vašich nadejí a snah aby se Vám lidé nevysmali a tropíte a dovádíte aby si nevšiml svět jak jste se stal chudým a nebohým zavržením jeho –

Ale ja chci osudu splatiti dluh muj, mne spasila sestra a ja spasim Vás, mnou se naučite veřit v sebe a doufat v zivot, k čemu mne nazývají Světlou kdybych sto nebyla osvítiti tmu, v srdcí lidských?

Jako ona volala neunaveně: „činnost, činnost“ tak i já volat budu činnost – ja musím vzkřísit duši Vaší vždyt cítím v sobě proudění sta životů!

Vzhuru, vzhůru pravím cesta naše daleká, ideal tak vzdalený věku našemu – ale spejme s chutí s láskou klopýtající, padající snad spatří nekolik vyvolenců přece zařící jeho tvář. Vzchopte se přáteli, bratře drahý, neukazujte mi že Vás pokrývá blato, hle ruce moje dosti čisté by zmyly každou vinu z Vás a každou zahojily ránu – ach nekřičte není ideálu, není! dokud Vám ještě bahno chťičů Vašich očí zalepuje – já se nespustím více ruky Vaší, Vy **musíte** za mnou – chtejte, prosím Vás, chtejte, prvním krokem na nové draze budiž že se vzdáte nízkého poměru. Přestante ach přestante ve sve samovraždě – co člověk pro clověka sto učinniti to chci učinniti pro Vás. – Zstanete-li v mrzkých poutech vašně oslyšice mne, pak mne zasadíte ránu velkou nesmírnou. i já prestanu veřit zklamou-li se ve Vás. – Chtejte žiti pro sebe a jiné

Karolina Světlá Žofii Podlipské, 4. 9. 1862

Na Světlé dne 4^{ho} září
1862.

Drahá sestro! –

Ty ani nevíš čím mne Tvoje dopisy jsou, očekávám je horoucí dychtivosti a vždy doufám že snad přijde některý z nich dříve než právě v sobotu. Vidiš takovým je člověk sobcem, při tvé velké práci a tvých nesmírných starostech máš mne ještě kdo ví jak často psáti a já se zmohu sotva na jeden dopis tyhodně! – Nepovažuj mé dlouhé přestavky za lhostejnost nikdy snad jsem tak často na Tebe nemyslela jako teď mám s Tebou v duchu ty nejdelší rozhovory a беру s Tebou ty nejdůležitější porady ale když Ti chci psáti tu odložim pero vždy mrzutě, co Ti psáti co by Tě těšilo, upokojilo, dobrými nadějemi naplnilo? – Mamt líčit zdejší muj život? ten znáš skoro nazpamět, mám ti vypravovat zdejší noviny? tu bys měla všicka prava na mne se řádně rozhněvati, mam Ti psati o mém vnitřním životě? to Ti podám věru obraz nepřilíš utěšený a Ty máš neladu sama dost a dost... nediv se tedy že mi klesá pero z ruky! Zato Ti snad budu dosti a dosti vypravovat, doufám že se tyto rozvlněné a rozbouřené živly přece konečně jednou usadějí a že nabydu jasný náhled o tom všem co se dělo, kdo jiný mi pak tak porozumí jako Ty? – **Ty viš jak byvám nesnesitelná dokud nemám novelu neb roman načtkrtaný v tom samém rozmaru jsem teď, na štěstí se mi nikdo nevšímá, nakrmeji mne, provedou mne a dále se o mne neohlednou – jak jsem každemu za to povděčna chová-li se netečně ke mne! –**

Nekolik krát jsem byla u muziky, tu jsem zalezla na falousek mezi žebraky, děti a báby, a dívala jsem se na to pestre hemžení tu vznikly v mé hlavě neurčité obrysy obrazů prostinkých a ja jsem je pokřtila „náčtkrty vesnické“ až budu zas dobré mysle pak se do nich pustím a vypracuju je. – S mou slavnou novelou jsem na 13tem archu bude jich v celku asi šestnáct. Nebudu při přepisování na ní měnit ale vypracuji leckterou scenu živeji prozatím se na to těším co Ty o ní řekneš, Ty poznáš třeba nebyla ještě v úplném rouše čím má

být zač a řekneš mi hned zda-li je co do ní nebo ne, aneb zda-li aspon z ní bude moct něco být, vynalozim li na ní větší píli. –

Že mne Tvá zpráva o poněkud změněném chováním N. velmi potěšila o tom jsi bez meho Tě toho ubezpečování snad přesvědčená. Zda-li tuto duši clověčenstvu navratím pak jsem vyvedla v skutku něco tak těžkeho že se budu sama sobě věčně divit. Nikdo nemá pojmu kde tento muž již byl, neb nikdo snad nenahledl do jeho nitra tak hluboko jako já, nikdo si nevzal tu práci. – Nejlepší toho důkaz že ho nedovedla ani láska takového anděla jakým je Liduška poněkud osvěžiti, an byl krásou a láskou přesycen, musilo přijít jiné lákadlo a po naší první delší rozmluvě poznala jsem že bych já jim mohla býti. Co krasnější a chutnější třesně nebo ušřice? A přec sahne gourmand po úšřici a odstrčí pro ní sladké ono ovoce, na tom jedině se zakladala má duvěra v jeho cit již jsem časteji před Tebou i v době největších klepů a zmatků projevila. – Věděla jsem zda-li ho ještě žena vabí tedy že jej vábim já. – Mne se ale nejednalo o tento cit já práhla jak jej napravit, zúšlechtit a přec sobě při tom nic nezadat. – Mne to nedalo odvrátit se co vzor cnosti od něho a přenechat ho osudu, on by si byl málo z toho dělal, propadaval se s pravou pasí v bláto a nechaval v origiích divokých s pravou pochoutkou ducha zdraví a čest. – Jak často mi řekl dosti suše: „nechceš-li nech tak, já se tě neprosím“ a já nechala „tak“ ale jak mi pak bylo, když jsem se s ním sešla a já na jeho tvaři stopy zpachanych vystředností spatřila, a v oku tu dohořivající jiskru krasného, mohutného ducha který mne vzdor úsměšku a pitvorné lhostejnosti pána svého zoufale o pomoc žádal? – Zvláštní inspiraci nalezla jsem pak obyčejně lehký žert hlubokou pravdu zkrývající, vtip slzu v sobě chovající na který nenalezla jeho vybroušena obratnost odpovědi vhodné, on viděl a cítil že prohrává že trácí a třeba mu na tom nezaleželo zdáti se mravným nechtěl se přec dát na poli důvtipu a ducha za žádnou cenu poraziti, musel přemyšleti jak by dále se mnou zapasil a v zápasu mu bylo vyvinouti činnost, musel chtej nechtej aspon na nekolik okamžiků svou lenost strásti, někdy na celý večer, někdy na mnoho dní neb třásl se vztekem rozešli-li jsme se a měla-li jsem na vrchu, hleděl se mne stůj co stůj přiblížiti, kratce podrobila jsem jej bez jeho vědomí duševnímu procesu. Tak jak vyhledává koketa všecky prostředky telesné krásy, by poutala,

tak jsem já ze sveho ducha čerpala všechny půvaby jichž v sobě zkrýval a zapředla jsem vzdorného zoufalce v kouzelnou jich síť – nadarmo se bránil, nadarmo chtěl pak prchnout nadarmo se zlobil že ho jeho zabavy víc neteší, že mu jeho milenky více zadost neučinejí, že mu probouzející – se chuť k životu více pohodlně umírati nedá – já jej více nepustila, a přec jsem jej ustavičně odháněla – přec se nemohl ani jediným důkazem me přízně chlubit – přec si ani netroufal mne říci že mne zajímá – on mne stokrát řekl že mne víc nenavídí než mne miluje a já mu srdečně ráda věřila, nebo pusobila jsem v něm tělesní i duševní změnu, jíž se nesmírně nerad podroboval. On vědel že hnije a chtel hnít a kdyby byl nemusel pracovat by mohl žít, nebyl by zajiste pero do ruky vzal, tak se mu hnusil svět a život fysicky a intelektuelní, on žil jen smysly. – Vímt že stokrát proklínal okamžik kde se mne přiblížil, kde jsem v něm probudila mimo vášně opět cit pro čest, chut k práci, člověka, ale doufám že to více nečiní – Jen několik měsíců ještě kdyby se mne podařilo jej takto upoutati až by zvykl zpořádanějšímu životu, až by sve poměry trochu napravil, až by jej zas těšila práce a život sám o sobě pak bych vyslovila to slovo „loučení“ ne lehkým ale uspokojeným srdcem – ne sestro, já ten ružový věnec který mi láska podava nezdívnu, ty víš ruže mne nikdy neslušely, nikdy jsem jich nenosila, neozdobím se jimi ani ted, kde jsem si jich snad poněkud zasloužila – on nebude chtít zustat přítelem, v každem jeho slibu poslušnosti zkrývá se zmo tajné nadeje a za milence jej nepřijmu. On tomu nevěří neb nahlíží mnoho li skutečného citu k tomu naleželo vše to přetrpěti a s ním prodelatí co jsem pretrpěla a s ním prodělala já, ale mýlí se, přísambůh, mýlí se, zustanu „starou pannou“, třeba se mne žádný mužský karakter nikdy nepodařil. – Jak pravím jediné chovám vroucí přání aby z té dráhy pak ze vzdorů nesešel, na nižto jsem ho tak pracně vyšinula, to by byla velká a bolestná pro mne rána jedna z nejbolestnějších, která by me srdce rozrýti mohla.

Nesmim opominouti Ti zdělití že se Liduška podle všeho aspon poněkud potešila. Dok. Matuš mi psal že je ji tak okouzlen že si vymohl vysvedčení choroby by o cetrnáct dní déle doma zůstati mohl. Navštěvuje jí denně, koná s ní vylety krátce je s ní v třetím nebi a vypravoval by mne prý kdo ví co kdyby se mohl na mou mlčenlivost spolehnouti. – Nemyslim že si jej zamilovala, ale

jsem přesvedčená že zas neví jak se chovat a že jej nechá přicházet a jako vyvoleneho milence si počínat ze slabosti, jak to již jednou učinila. – Jediný důkaz že není snad její srdce tak úplně lhostejné bych našla v tom že mne, ač mne velmi o mou adresu žádala přec nepíše, neví nejspíše chudák jak do toho. – Matuš je sice ohyzdný trpaslík ale pln ducha a krásného vzdělání a úkladný, ten jí lapne jako pravý právník za první vlídné slovo a ona nebude moci se mu vyšinout, bude-li totiž on chtít. – Kdyby neměla tato celá pletka jiného prospěchu tedy pozná Liduška aspoň že ještě v lidském mínění tak úplně ztracena není jakby tomu byla Mourkova tak ráda chtěla, neb Matuš věděl o jejím dřívějším poměru a ona mu teď jak on mi píše všechny podrobnosti zdělila. – On vyláká z toho dítěte co bude chtít je obratný jak pravím jako had. – O Lid. platí vyrok Voltairův: „Qui n'a pas la raison de son âge en a tout le malheur!“ –

Co Tě s těmi služkami pořad potkává to mne tak dojíká že ani na to myslit nemohu, je to skutečné neštěstí. – Jen když si aspoň jinak spokojena! Mužáčkovi se zde velmi dobře daří uzdravil se skutečně zázračně, jsem zvědavá co mu řeknete Vy. – Svakrové se také trochu lépe daří snad se přece ještě nějaký rok udrží. **Na venek by měl Schoppenhauer přijet by poznal čím je ženština a jakou důležitost má v rodině a v celém společenském životě, zde by poznal co je v ní a čím je. On ale čerpa své zkušenosti o celém pohlaví v oněch blasírovaných kruzích penežní aristokracie kde květe ženština v skutku jako tropická bylina ze skleníku sem přesazená. Jest očím potěchou ale také nic více.** –

Přijedeme k dvacatému zajisté, který den vyjedeme, ještě určit nemohu, ustanovím jej snad v příštím svém dopise. Jedu nerada, velmi nerada odsud, jakoby mne do Prahy za vlasy tahal. Věř kdyby Tebe nebylo, pak bych osud poprosila by na mne seslal nějakou hlavnici nebo cosi takového ale kvůli Tobě a dětem Tvým má život můj ještě důležitosti pro mne. Proto si ale nemysli že jsem snad nějaká smutná, bůh chraň, Josef mne říká denně kdyby měla jeho žena ten humor jaký mám já, pak že by byl šťastným člověkem.

Tvá vždy a věčně Tvá

Světlá.

Ma tutele dne 4. zari 1862.

OSCHITZ

5 14

Dula uba!

Ty mi vois casu mne boje dyney psou, oitruam ze hancu
 dyoblivosti a vzyly dnfam ze saad quijde skloj z nist dnu
 nej prave u sabatu. Lidio ka boje ze olovit sabatu, pri
 tie nelti prave a boje uoniruyob stavetechi mas mne ziti
 wa mi jat casto peati a ze u z moku satua na zuden
 dnyu by dnu. - ^{skopoznyj} Kopa tie skloj pristat by za chaskeval
 nitly saad psou jak casto na tete uenyolila jako led
 man u telian u dntu by nydeli voj kovory a beru o fikan
 by replentiziruyemy ale ty by tie skloj peati. tie adlogie
 pava vzyly murgubti, cu tie peati co by tie dnto, upotuplo,
 deluyim radizemi naplavila? - Mam tie dnto zdyer ny
 givat. tan gras skora razpamet, mam tie vypravaovat
 gleyi roiny, tu bys mila vsicku prava na mne, cu tie tie
 rohnatki, mam tie peati a miam uinitivim prave, tie
 tie pudim abay mne nyprilis uterem a ty mas satua
 sama dnt a dnt ... radis u ty ty mi klica pava zuly.
 Tato tie saad hudu dnti a dnti vypravaovat, dnfam ze
 ce tyto rozubeni a rozlumeni zivly, price boascni pudim
 sadzaj a ze rabydu zreny, nabled a tam uem cu a dnta,
 tie ziny mi jat jak puzumy jako ty? - Ty mi jat
 byvanu mementela dntid uemam reutlu neb uomas nachtaly
 u tam samim roynam psou tie, na etochi u mi nitia
 avicima, nakomeji mne, prouduu mne a dnta ce a
 nny nachtaly - jat psou tydenem ze to poukenci
 chava tie u niticni tie
 mne?

Stalabiti trati jsem byla u muziky, tu jsem zalyla na palubach
 mezi zilyaty, deti a baby, a divala jsem se na to podle kterym
 su uzivily mi hlavu, rucice abychy obrazu pustim bych
 a za jsem ze potrhila "nachodny vesnicki" a
 pro dateri muzeli pat se do nich pustim a vypravuje
 ze. - I nime stavem rovnou jsem na 15 km aebu
 lude zib u celku asi sestait. Steludu pri pri prisoucas
 na mi mivit ale vypravuje lekloum senu zivyt
 prajubim se na tu seim co by a ni xibues, by
 poznavi stiba, rebyla zisti u uptaim rance, cum mas
 luyt zoi a retais mi kned jpa-li ze co do ni ncho
 me, aab jpa-li aspon z ni lude ^{mu} lude byl, vypravuje
 li, na mi ncho jili. -

Do nime tva zprava a ponetud zminenim chovanim
 N. velmi potesta a lam zoi luy mcha to loko to uloz,
 pivanam, snad prisoudca, za-li ludo duci clauicentam
 namentio pat jsem vyvulla u stutku nica tat bytkho
 ze u ludo sama saba mimi dicit. N. lita nora pyzdu, kile
 ludo myj jiz byl, ncho nitra snad senablit do jcho nitra
 sakt kloubku jako za, yitka si nevgal tu praci.
 Kuzlyer, loko lita, ^{by} ho nitanulla am loko loko
 audita jakizne ze ludo lita ponetud acuziti, an byl kaim
 a loko prasycon, nuchto prapit jini lita a po neri
 proni duci rognubue poznala jsem ze by do joi jim molla
 luyti. loko kuzlyer a chublyer, liti ncho ncho? it
 pric sahne gammand po nstoci a adelic, pro ni
 sledti ano anoc, se loko jedim se zablalala na ducce
 v jcho ut jiz jsem casty zred litan i v dateri nyo
 rebich klapi u zmatku prapocila. - Steluda jsem jpa-li kuzlyer
 zena nali lity jiz nali za. - Kud se ale vypravuje

22746

sluhu poslušnosti zkrývá se zeno lajné
 raději a za milence jej nepřijímá
 tomu nevíš neb raději nežli mnohých státních
 cítu k tomu náleželo uči to přetřpiti a s ním pravidla
 co jsem přetřpěla a je s ním pravidla je, ale myšl
 se, přisámě, myšl se, zůstane i terou panna, byla
 se nnu jedny myšlky karakter mltky nepodává. Tak
 jak pravím jediné chování praví shy z ti dítky
 jak je vzácné uvidět, ne myšl jsem tu tak pravím
 vyřemla, to by byla velká a bolestná pro nnu zenu
 jedna z nejbolestnějších, která by me sice rozruží mohla
 kterým způsobem Ti, gřelíš je se Liduška pultu věsto
 seponi ponekud potěšila. Tak, chová mi praví je je tak
 abychla je si vymaht vyhledem choroby by a chová i mi dít
 dává jistotu nikt, navštěvuje je denně, ková s mi myšlky klade
 je s mi v lictím nebí a vypravoval by nnu jny' ková i
 kdy by se je mohlo na nnu mltcnlosti zprolehnouti,
 kterým je si je zganitovata, ale jsem přisámě je
 zas není jak se chová a je je seba' přichází a je se
 vyvolává milene si povídat je slabosti, jak to je je jedny
 mltita. - Lidiny dítky je by není snad jeji sice let
 uplne křestyni byt náležela u tomu je mne, a nnu věsto
 a mnu adresu žádala přeč seje; není nejeji chudák
 jak da bto. - Chová je si s abychdny kypastit ale pta
 dítka a křestyni vyřemla, ale ukladny, ková je lajné ja la
 praví praví je pravi ulidni sloua a ona se bude mlti
 se nnu vyřemla, lunde - to latic an chlti. - Křestyni věsto ková
 a pléto jinitu přisámě ludy pozni Liduška seponi je je

Karolina Světlá Janu Nerudovi, bez data

Jste uražen a nezminujete se naschval o předmětu meho predešleho dopisu, náhodou mi ale prála a já se dozvěděla že se Váš zlý démon po dlouhem odporu přec odstěhoval. Libická totiž potkala Marii a vzkazala mne že Fišerova zuřivě odjela a že jste si namluvil „Jeaninku“ která Vás co nejpilnej navstevuje. „Va pour Jeaninka“ tot aspoň bezúhonné, dobré děvče Ale teď nechme konečně Vaše lasky, musím Vám ale ještě říci že jsem se srdečně zasmala, když jsem čtla jak Vás to mrzí, že jsem Vás kdysi šosakem nazvala proto, že jste pravil že je Libicka na bílo natřený padlý anděl. – Prosim Vás jen žádné moralisování u Vás je věru „mauvais gout“.

Vaše práce jsem, jak již praveno, pilně probrala a podam Vám o nich psaný referat. Byla jsem velmi pochlebovana že jste je všem zmenam podrobil které jsem si prála a nemalo potešena když jsem shledala že jsem Vám [?] dobře poradila.

„Adam“ je ted velmi dustojný a „Lízinka“ plna poesie. Ale zda se mi ze básně „pod lípou“ vyžadují ještě mnoho píle a kosmopoliticky jejich raz není dle chuti mé. Jinák překypují peknými myslenkami, ale barvy jsou příliš temné.

Sestra mne psala o Vaší „bibliotece“ neradila bych Vám by jste se do nejakeho podniknutí pustil, nemáte upřimně řečeno důvěry v obecenstvu, nedostalo by se Vám práci a snad ani pořádného nakladatele. Vy jste si svou jízlivostí a hrubostí úmyslně vše pokazil u vytečníků a nevytečnicku, ale trochu rozumným chováním a trochu „shovívavostí“ ne „podlezavostí“ můžete zas vše za kratky čas napravit. Ale na každý způsob musíte ten příznivý čas teprv vyčkat.

Za málo dni odjedeme a pak Vám bez toho vše povím. Těším se na Prahu otvírá mne naruč tak lesklou a přec se jí zas jaksi bojím, prosím muže by naše pobýti zde prodloužil. Snim o tak pěkné vzajemnosti s Vámi, cítila jsem drahý již čas že mne někdo schází s kým bych se domluvila a vymluvila, a nekdy í vyvadila, musil by to ale být nekdo kdo by nebyl „já“ jako sestra má, myslím že jsem tuto baječnou osobu nálezla ve Vás, dejž ma dobrá hvezda bych se neklamala.

Poslední Vás dopis byl dobrý až na tu strašlivou frazi že se bojíte že je mužná láska Vaše ke mne bohaprázdností!!! – To patří skutečně do „Humoru“. Prestante mi již přece jednou s tou láskou, s tímto „égoisme a deux“, z te ještě velmi málo kloudného aspon pro literatury vyplynulo. Láska je zarlivá, chce jen sama užívati a sama míti, milovana bytost má jen pro ní a v ní existovat a nikoli pro jiné. Pratelství je mnohem ušlechtlejší a lidstejší. Lásku cítí jí zvířata, láska je povinností jako například k rodičům, k dětem ale přátelství je květina volností protož se jí kořme a zasvěťme jí svazek náš.

Nejpeknejší díla dekují svůj původ pratelskému pusobení a nikoli lásce milenců a ještě meně lásce manzelské, je to podivný ale pravdivy výrok.

Šiller dosahl vrchole slavy spojením s pí Wollzogenovou Börne s pí Herzovou, Wieland s Delarochekou, Tiedge s Reckovou, Heine mluví s nejvetší vdečností o Rachelce která v něm poznala talent když mu ho cely svět upřel a.t.d. Vždy řídil dospělejší, ženský duch překypující muzské nadaní a z tohoto souzvuku vyvinuly se ony melodie které budou ještě generace po nás blažit a povznášet.

Uvidíme co uděláme my jeden z druhého, doufam že jste mi nadarmo neslibil že něco ze mne bude a že by jste rád k vyvinu memu přispěl. Beru Vás za slova.

Potřebuji srozumění a povzbuzení jako Vy a každý clovek ducha tvořícího. Co by to bylo kdyby my dva jsme nebyli sto naší literatuře vykazati jiný směr? Ja citim dosti odvahy síly a vzdělanosti k tomu v sobě Vám schází jen chuť, však já jí Vám dodám!

Nekdy si malují velmi velmi pekne utešené obrazy ale najednou vidím uprostřed tech kvetoucích niv – rakev.

Víte jak jsme tehdaž šli s Baruškou ze sokolské zkoušky a vy jste mě ukazal rakev před jedným domem. „Tot zlé omen,“ pravil jste.

Tuto rakev v krvavem soumraku žhoucího podletního večera obklopenou zástupem plačících děti na osaměle ulici vidim pořád před sebou a slyším Váš hlas, který mne praví: Tot zle omen! –

Ale nechme předtuch, ja v ních nevěřim, věřim v sebe, ve Vás, v život, a v krásnou budoucnost. –

Na šťastnou shledanou.

Imam a lat petal vyjemnosti s Kous, citelne
sem chabny zij cas n mine aktiva schaji s tym
lych se domluvilo a vyjednalo, sa aktivy i
vyuazilo, nimit by tu ale chyt aktiva by ly schyt jé
jako sestra ma, angelin n sem tule hojsemu
asobu nilyta ne las, byj ma dakei kazyda lych
se reklamala.

Prubnu! Mo dopis lyda detey aj jax na tu
skastivan fusi n se lygite n n mujno lasto
Vaci se mine kazypruvnosti!!! To pato skastin
to "Mamoru", Prubnu mi zij juse jidnu
s lan lastem, to s timo regarone a deus?
aj to jete aktivi nalo klauvne asponj pre
detuacny vyplyvulo. Lasto je ~~skastin~~ chee
jen samaruzivati a same niti, mltovana
byfast ma jen pre ni a u ni esis lout a mlato
pre jini, Prubnu je mnotone ustobhlyjei
a tistlyjei. Lasto citi je jvirata, lasto je
pauzivnosti jako napus klav s radiumu
s kitem ale prubnu je kuctina valavet
jutoj se je karme a joveime je n je
nois.

lypukajzi vira deteyi song jivat prubnu
mucabem a mlato laic mlenu a jete mmt lous
muyzski, je to podivny ale jvaviny vyrob,
liller dosakt mchale slavy spuzimist je. Mallyegomou
Koiat'spi Huzuan, Meland's Detsocho kar, Tedyje
Kesthoan, Hains mlous s nejvoti' adicavoti a Prubnu
Klas' a min jyzrala salant byj, amu to cly east
uprat'at' byj idit dazpilyjei, jenetky' dush
jetyppuzji' muyzski' radoni' a j tohato songavto
vyjvinyby se by ^{byj} marelodis klav lousane jete
generace je sat blazit a jvavavet.

Madime co mloune my jidnu j
crubika, drafans je jete mi ardamo
reclitit je se n mine lout a n byj ~~byj~~
jete idit k vyjviny mmtu jvavet. Bm las je slous

By a
sta ly
nei le
avaly
jen che
kily
alirazy
Euclou
Niti
je su
sklav
poukita
Piti na
a slysi
amen
neven
a u k
Ma st

Vysoká škola: Univerzita Karlova
Katedra: Katedra české literatury a literární vědy

Fakulta: Filozofická fakulta
Školní rok: 2005/2006

Zadání diplomové práce

Pro: Renatu Votrubovou
Obor: Český jazyk a literatura

Název tématu: Ještědské romány Karoliny Světlé ve světle romantických konceptů ženy

Zásady pro vypracování:

Studentka se bude snažit na základě teoretického vymezení forem romantismu interpretovat ještědské romány Karoliny Světlé. Při své interpretaci se bude snažit postihnout hlavní ženské hrdinky. Na základě jejich společných rysů ukáže rozpor mezi pojetím německého romantického modelu a českým pojetím.

Seznam odborné literatury:

- SVĚTLÁ, Karolina. Ještědské romány I. Praha 1955.
SVĚTLÁ, Karolina. Ještědské romány II. Praha 1955.
sekundární literatura:
SABINA, Karel. Novelistika a romanopisectví české doby novější. Kritická příloha k NL. 1984.
NERUDA, Jan. Ref. Kříž u potoka, Vesnický román. Naše listy. 27.1.1896.
ŠMÍDEK, K. Rozprava o románu K.S.Kříž u potoka. Vesna. 1869.
SCHULZ, K. S. Zlatá Praha. 1886.
NOVÁKOVÁ, Tereza. Ženská otázka. Přehled 8.1909/10.
KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Vzpomínky na K.S. a Sofii Podlipskou. Osvěta. 1919
KLEISNITZOVÁ, F. Náboženské postavy z lidu v díle K.S. L.F. 1919.
HÝSEK, M. K novému vydání Kříže u potoka. Literární rozhledy 8. 1923 / 24.
LIŠKOVÁ, V. Ke kompozici a k povaze díla K. S. SaS. 1940.
MÁZLOVÁ, V. Jazyk K. S. NŘ, 1947.
MÁZLOVÁ, V. Ještědské nářeční rysy v díle K. S. NŘ 1948.
JEŘÁBEK, D. K. Světlé Vesnický román a prameny jeho problematiky. LF.1949.
POHORSKÝ, M. K poznání života a díla K.S. Č Lit. 1960.

HAMAN, Aleš. Próza májovců. Č Lit. 1964.
ŘEPKOVÁ, M. Ještědská próza K. S. Čes.jazyk a lit. 20. 1969 / 1970.
HRABÁKOVÁ, J. Stati k národnímu probuzení. Sborník pedagogické fakulty UK. 1972.
ČERVENKA, J. Opožděné obrození, ZM. 1972.
OTRUBA, Mojmír. Vypravěčské umění K.S. Č Lit. 1974.
JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Stoletou aleji. 1985.
OTRUBA, Mojmír. Ve směru od reality do literatury. Č Lit. 1993.
MACURA, Vladimír. Znamení zrodu. Jinočany. 1995.
MACURA, Vladimír. Český sen. Praha. 1999.
VANĚK, Václav. Potok – kříž – kniha. Č Lit. 2000.
ŠPIČÁK, Josef. Ještědské romány II. Praha. 1955.
ŠPIČÁK, Josef. Tvůrkyně českého vesnického románu. Ještědské romány I. Praha. 1955.
HORÝNA, Břetislav. Dějiny rané romantiky. Praha. 2005.
PRAZ, Mario. The Romantic Agony, Milano, 1933
FISCHER, Ernst. Původ a podstata romantismu. Praha 1966
GILBERT, Sandra – GUBAR, Susan. The Madwoman in the Attic. New Haven, 1984,2000

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Libuše Heczková PhD.

Datum zadání diplomové práce: 21.2. 2005

Termín odevzdání diplomové práce: září 2006

PhDr. Petr Bílek, CSc.
vedoucí katedry

V Praze dne 21. 2. 2005